ФЕБРУАР 2022

ВИК

ЧАСОПИС УЧЕНИКА ГИМНАЗИЈЕ „С. ШКЕРОВИЋ" ПОДГОРИЦА

Gimnazija
Slobodan Škerović
Podgorica

ВИК
ЧАСОПИС УЧЕНИКА ГИМНАЗИЈЕ „С. ШКЕРОВИЋ" ПОДГОРИЦА
ФЕБРУАР 2022

ЗНАК

ЧАСОПИС УЧЕНИКА

ГИМНАЗИЈЕ „СЛОБОДАН ШКЕРОВИЋ”

ПОДГОРИЦА

Број 20

Шк. 2021/22. г.

Шк. 2021/22. г.

Корице:

Click Print – Подгорица

Координаторке:

Мирјана Перовић, проф.

Соња Шаковић, проф.

Мала изложба ЗНАКА:

Актив професора ликовне умјетности

Припрема:

Младен Јанковић, проф.

Издавач:

ЈУ Гимназија „С. Шкеровић" – Подгорица

Тираж:

Штампа:

Click Print – Подгорица

САДРЖАЈ

НАГРАДЕ, ПРИЗНАЊА ПОХВАЛЕ ... 8
ВИРУС „А38-К” ... 8
„ЈЕР НЕМА НЕПРЕКИДНИЈЕ И МУЧНИЈЕ БРИГЕ ЗА ЧОВЈЕКА НЕГО, КАД ОСТАНЕ СЛОБОДАН, ДА ШТО ПРИЈЕ ПРОНАЂЕ ОНОГА КОМЕ ЋЕ СЕ ПОКЛОНИТИ” ... 16
ПРОТРАЋЕНО ЈУТРО ... 18
СА ЧАСОВА КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА 2020/2021 ... 22
КАРТА У ЈЕДНОМ ПРАВЦУ ... 22
КЊИЖЕВНОСТ КАО ИНСПИРАЦИЈА ... 25
САН ОД СРЕБРА ... 25
КЊИЖЕВНОСТ КАО ИНСПИРАЦИЈА ... 31
У ПРОЉЕЋЕ, 2040. ГОДИНЕ ... 32
КЊИЖЕВНОСТ КАО ИНСПИРАЦИЈА ... 36
МЈЕСТО ЗА МЕНЕ ... 37
КЊИЖЕВНОСТ КАО ИНСПИРАЦИЈА ... 41
УСПАВАНКА МИРА ... 38
РИЂОЈ ЖЕНИ ... 42
О МОДЕРНИЗМУ ... 43
ПОВОД ЗА РАЗМИШЉАЊЕ ... 44
ЧОВЈЕК ЈЕ МЈЕРИЛО ПРЕМА КОЈЕМ СЕ СТВАРА КИЧ ... 44
ФРОМ: „ЗДРАВО ДРУШТВО” ... 46
АСЕРТИВНОСТ – ПРЕДУСЛОВ МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА ... 49
АНАЛИЗА АФИЛИЈАТИВНОГ МОТИВА У ФИЛМУ „CAST AWAY” ... 51
ЧОВЈЕК ЈЕ ПРИМАРНО ЕГОИСТИЧНО ИЛИ АЛТРУИСТИЧНО БИЋЕ? ... 52
УМЈЕТНОСТ ЈЕ ЛИЈЕК И КОМПАС ... 55
ЉУДИ ЧЕТВРТАСТИХ ОЧИЈУ ... 55
ГИМНАЗИЈАЛЦИ ПЈЕСНИЦИ ... 57
ТРЕН ... 57
ЗИМСКО ВЕЧЕ ... 57
РУКА ПРЕКО УСТА ... 58
ИДЕМ ... 59
ДЈЕЧЈИ ЈАД ... 60
PRAEMATURUS DEI ... 61
ЈА У ГРАНИЦАМА – ГРАНИЦЕ У МЕНИ ... 65
ДЕТЕ-ГЊУРАЦ ... 65

ДОБРИ ГОСПОДИНЕ, ТО СТЕ ВИ! 67
ДУХ ВРЕМЕНА, ИЛИ 70
ДЕЦЕМБАРСКИ ИНТЕРВЈУ С ПОДГОРИЧКОМ ГИМНАЗИЈАЛКОМ 71
ЗАКУЦАВАЊЕ 73
МЕЂУ КОРИЦАМА ШКОЛСКЕ ЛЕКТИРЕ 75
ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА 75
ПОВОДОМ 700 ГОДИНА ОД ДАНТЕОВЕ СМРТИ 76
ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА 78
ХИМНА ЉУБАВИ ЛАЗЕ КОСТИЋА – „SANTA MARIA DELLA SALUTE” 80
ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА 81
МАГЛА И МЈЕСЕЧИНА АХМЕДА НУРУДИНА 82
ПРОБЛЕМ СМИСЛА ЉУДСКЕ ЕГЗИСТЕНЦИЈЕ – МОТИВ КЊИЖЕВНОСТИ СВИХ ВРЕМЕНА 82
ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА 85
РОМАН „НА ДРИНИ ЋУПРИЈА” НА ПУТУ ЗА ВЈЕЧНОСТ 86
МОТИВ ЖЕНЕ И ЉУБАВИ У РАКИЋЕВОЈ И ДУЧИЋЕВОЈ ПОЕЗИЈИ 89
О „МАСЛАЧКУ” ВАСКА ПОПЕ 90
ЧИТАЛАЧКИ ДОЖИВЉАЈ ДЈЕЛА У КОНТЕКСТУ ПОЗНАВАЊА МЕТОДОЛОГИЈЕ ПРОУЧАВАЊА КЊИЖЕВНОСТИ 97
„СТРАНАЦ” АЛБЕРА КАМИЈА 99
МОЖДА ЈЕ ПОТРЕБНО *САМО* ЗАМЕНИТИ КАРТУ? 105
МОСТ – СВЈЕДОК СМЈЕНЕ ВЈЕКОВА, ВЛАСТИ, ЦИВИЛИЗАЦИЈА И ЉУДСКИХ СУДБИНА У АНДРИЋЕВОМ РОМАНУ „НА ДРИНИ ЋУПРИЈА” 107
МОТИВ ЉЕПОТЕ У КИШОВИМ „РАНИМ ЈАДИМА” 109
ПОВОДОМ ЧИТАЊА АНДРИЋЕВОГ РОМАНА „ПРОКЛЕТА АВЛИЈА” 111
КЊИГА КАО ЗНАК (Иво Андрић: „Проклета авлија”) 114
ИЗ БЛОКА ЗА ЦРТАЊЕ 118
ГИМНАЗИЈАЛЦИ-ЧИТАОЦИ 119
„МОРСКА ВРБА” ЈОВАНА ДУЧИЋА 119
ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА 121
ОТАЦ ЕСТЕТИКЕ ПРОПАДАЊА 122
ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА 125
„ЧИНОВНИКОВА СМРТ” А. П. ЧЕХОВА 126
ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА 134
ХЕРМАН ХЕСЕ, „ДЕМИЈАН” 128
ВЕЋ СМО СТРАДАЛИ? 134

ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА....140
„НАША МИЛА БОКО, НЕВЈЕСТО ЈАДРАНА...” 141
БОКЕЉСКЕ ПРИЧЕ И ЛЕГЕНДЕ....141
ЛОКАЛИЗМИ И РОМАНИЗМИ У ГОВОРУ НОВЉАНА 154
ЈЕЗИК... ОКО НАС....168
НЕИЗГОВОРЕНЕ РИЈЕЧИ....168
ГЛАСОВИ СУ КАО ЉУДИ: ФОНОЛОШКА ОКОЛИНА СВАКОМ ЈЕ СУСЈЕДСТВО, ПОД ЧИЈИМ СЕ УТИЦАЈЕМ НАЈЧЕШЋЕ МОРА МИЈЕЊАТИ 169
ПОВОДОМ ЈЕДНОГ ПЛАКАТА....169
ЈЕЗИК И ДРУШТВЕНА СТВАРНОСТ: ПАНДЕМИЈА КОВИДА 19 173
СТЕРЕОТИПИ – И КАКО СЕ НОСИТИ С ЊИМА....179
ЈЕЗИК КАО ЧУДО, ЈЕЗИК КАО ЧУДОВИШТЕ 180
НЕСАНИЦА ЈЕДНОГ ОБИЧНОГ ЧОВЈЕКА 180
БРОД У БОЦИ 181
ЈЕЗИК КАО ЧУДО – ЈЕЗИК КАО ЧУДОВИШТЕ....182
СРЦЕ И ДУША, РАЗБОРИТОСТ И МИШЉЕЊЕ ДРУШТВА НАЛАЗЕ СЕ У ЗАКОНИМА 188
ЦИЦЕРОН 188
LEGES 191
ЗАКОНИ 191
ИЗ БЛОКА ЗА ЦРТАЊЕ....192
НАСТАЛО НА СТРАНИМ ЈЕЗИЦИМА... 193
THE ART OF LANGUAGE....193
УМЈЕТНОСТ ЈЕЗИКА....194
ИЗ РИЗНИЦЕ ПОДГОРИЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ 195
ОДСУСТВО СВИЈЕСТИ О ВЛАСТИТОМ ПОСТОЈАЊУ У КАФКИНИМ ДЈЕЛИМА „ПРОЦЕС” И „ПРЕОБРАЖАЈ” 195

Драги наши гимназијалци,

Пред вама је нови број „Знака".

Настао из жеље „да се не изгубимо у пустињи што расте", као траг ученика филолошке гимназије, у мају 1997. године изашао је први број нашега часописа, асоцирајући ону општечовјечанску причу о „знаковима поред пута". Десет сљедећих година филолози су стварали ризницу Гимназије: збирку радова из историјске и синхронијске лингвистике, ономастике, палеографије, семантике и, није нескромно ако кажемо, студија и есеја инспирисаних дјелима умјетничке књижевности из наставног програма, али и ван њега, те превода и препјева дјела насталих на страним језицима који су се у њој изучавали, књижевних и позоришних приказа и критика...

Кад је уведен један, општи смјер, у Гимназији се ништа битно, заправо, није промијенило – она је за све нас „стање духа, а не само образовање по одређеном наставном програму". Од прије неколико година, у њој су поново млади филолози, математичари, ученици двојезичних одјељења, спортисти... Програми се мијењају, Гимназија остаје...

И зато „Знак" и даље траје. Као израз и потврда истине да је прошлост увијек у садашњости, само треба пронаћи путоказе и мостове. А садашњост – нове генерације, које проналазе своје мјесто и остављају траг... И у доба савремених изазова.

Отворите корице, и пођите на путовање... И кад су границе око вас углавном затворене, а главна тема ковид 19. Упознајте гимназијалце кроз литерарне и ликовне радове, откријте нашу тачку гледишта на различите теме – поглед на свијет ове генерације. Стићи ћете даље него што сте могли и сањати...

Јер границе духа никад се не затварају – сви гимназијалци знају...

Координаторке

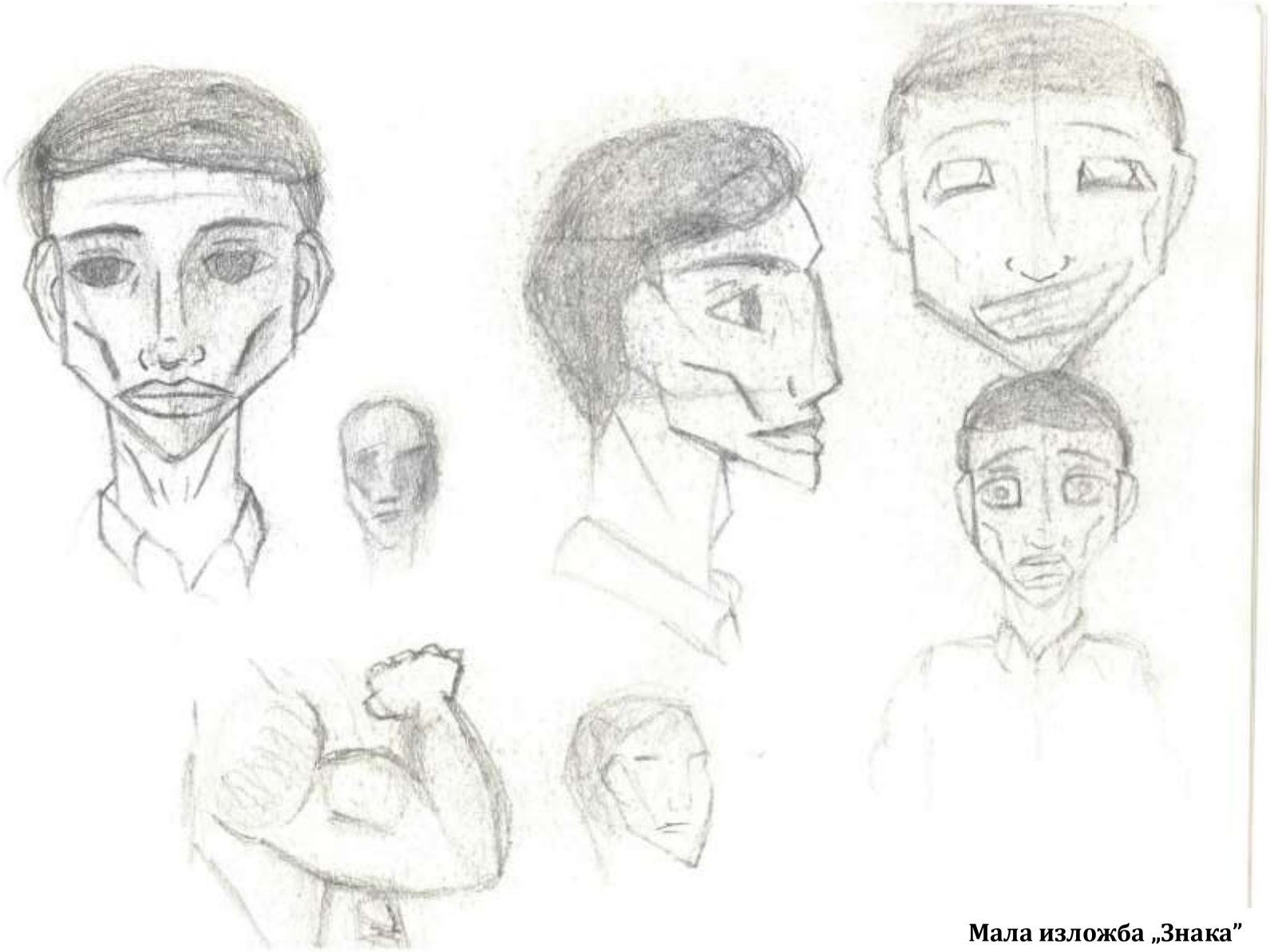

Мала изложба „Знака”

НАГРАДЕ, ПРИЗНАЊА ПОХВАЛЕ

На Конкурсу за кратку фантастичну причу Вирус 21, који расписује REFESTICON (Регионални фестивал фантастичне књижевности), у организацији Локалног јавног емитера Радио Бијело Поље, Маша Ровчанин је освојила прво мјесто са причом А38-К. Тиме јој је припала награда „Златно змајево јаје" – за прво мјесто у категорији средњих школа (од укупно 56 радова).

Њен текст објављен је у Збирци кратких прича „Био једном један вирус" (збирка најбољих кратких фантастичних прича ученика основних и средњих школа Црне Горе).

ВИРУС „А38-К"

ДНЕВНИК КАПЕТАНА ИВАНА ЛАЗОВИЋА

Уторак, 17. фебруар 2753.

Посао је успјешно обављен и управо напуштамо орбиту Проксиме б. Цијелу посаду, укључујући и мене, чека дуго путовање назад, а и дан је био дуг (5,15 земаљских дана, да будем прецизан), па би било најбоље да сада сви мало одморимо. Ипак, издвојићу неколико тренутака да опишем свој боравак на овој планети. Покушаћу да будем онолико детаљан колико ми то моје памћење дозвољава.

Као што сам наговијестио у свом јучерашњем обраћању, броду „А38-К", којим командујем, повјерен је задатак од изузетне важности о коме ми није било дозвољено да говорим (или пишем) до самог краја акције, како бисмо спријечили осујећење наших планова. Наиме, у циљу очувања пријатељских односа са становницима ове планете, Земља је одлучила да поклони Проксими б значајну количину рудних минерала, ријетких у нашој галаксији, а којима Земља обилује.

Проксима Кентаури се тек дизала над хоризонтом када се 114 чланова посаде искрцало са брода. Иако знам да је гравитациона сила готово иста као на Земљи, али вјероватно због дугог времена проведеног у бестежинском стању, осјећао сам се јако тешким и у први мах сам мислио да нећу још дуго издржати на ногама. Ипак, осјетити свјеж ваздух након двије године... тај осјећај ме је враћао у

живот. Кроз главу ми је у тренутку прошло хиљаду слика, сјећања, али сва су била некако далека, као из неког прошлог живота, некако туђа...

Недалеко од мјеста на ком смо се искрцали, чекала нас је делегација Проксимијанаца којима пођосмо у сусрет. За потенцијалне читаоце овог дневника који никада нијесу били у прилици да посјете ову планету или се упознају с изгледом њених становника, покушаћу да их укратко опишем. У много чему слични су људима, хуманоидни у сваком случају, па ипак постоји једна врло битна разлика – а то је њихова свијетломодра боја коже, која се, морам признати, веома добро уклапа с изгледом саме планете. Осим тога, постоји и пар других незнатних разлика, попут мало дужих удова или проријеђене косе. Да сте и ви били у прилици да упознате становнике планете познате под именом Глизе 832 ц, разумјели бисте да ове разлике заиста јесу незнатне, али то је тема за неки други пут.

Пришли су нам и загрлили нас. Ми смо их поздравили и извијестили детаљније о нашој пошиљци. Послао сам једног човјека да је покаже нашим домаћинима, који је преузеше, а онда сам дао знак остатку своје посаде, искључујући, наравно, свог преводиоца, без ког не бих био у стању да водим разговор са Проксимијанцима, да су слободни. Пратили смо их до капије, излаза из овог огромног аеродрома, а затим широким градским улицама, које су биле неуобичајено тихе и пусте, али ни у ком случају мртве. Красила их је најнеуобичајенија архитектура, ни налик било чему што сам раније видио – живописних боја, најнеочекиванијих облика, а у исто вријеме складна и с укусом. На улазу у зграду гдје су нас очекивали, дочекао нас је робот који ме подсјети на оног с планете Кеплер-186ф и да нијесам имао искуства са оваквим примјерком раније, помислио бих да је жив.

Робот нас је повео на трећи спрат зграде и показао врата. Ушли смо у велику салу у чијем је центру био постављен сто пун њихових традиционалних јела, врло егзотичног изгледа. Велики број званичника већ је био на својим мјестима, укључујући и министра ванпланетарних послова, који је сједио на челу. Поздравили су нас и дали ми знак да сједнем наспрам њега, што сам и учинио. Нашим домаћинима се није журило, па смо наредна четири сата провели разговарајући о разним темама које су се тицале међупланетарних односа и могућностима њиховог напретка. Разговор је био прилично пријатан иако су ми се поједини званичници из

неког разлога учинили помало одсутни и забринути, у крајњем случају, нервозни, али вјероватно је разлог томе био овај дуго ишчекивани сусрет.

Прошло је отприлике дванаест сати од слијетања када су нам показали смјештај и наредних неколико сати провео сам покушавајући да заспим, што нимало није било лако при бљештавом сјају Проксиме Кентаури, која још увијек није достигла највишу тачку своје путање.

Било је ово изузетно лијепо искуство и свакако бих предложио свима који буду у прилици да посјете ово мјесто да то и ураде. Ипак, морам изнијети и једно необично запажање. Наиме, за све вријеме свог боравка нијесам срео ни једног јединог Проксимијанца, осим државника који су нам приредили дочек! Кад год бисмо прошли поред неке зграде или куће, завјесе су се истог тренутка навлачиле а станари удаљавали од прозора. Да ли је то уобичајено понашање у присуству странаца? Покушао сам да питам нашег домаћина, али он је врло вјешто избјегао то питање. Да их нијесам увриједио?

Било како било, дошло је и вријеме за полазак и свих 114 чланова посаде поново се окупило на аеродрому. Проксима Кентаури била је у зениту и никада у животу нијесам видио било шта што бих могао упоредити с овим погледом. На љубичастом небу оцртавали су се крвавоцрвени ожиљци који су се у даљини спајали са црвенкастом површином Земље. Овај призор ми је уливао мир у душу и застао сам да још једном удахнем свјеж ваздух прије неголи се укрцам. Убрзо смо сви успјели да се смјестимо и брод је узлетио.

Субота, 21. фебруар 2753.

Прошла су скоро већ четири земаљска дана од почетка путовања и све иде по плану. „А38-К” лагано плови свемиром и, ако наставимо овако, можда ћемо се вратити и неколико дана раније него што је очекивано. Наши домаћини обезбиједили су нам довољне количине хране и горива, па се надам да нећемо морати да свраћамо у станицу по још намирница, што ће додатно скратити пут.

Управо ми је јављено да се кормилар не осјећа добро, па ћу морати да одложим писање за касније и да потражим замјену за њега.

ДНЕВНИК ДОКТОРКЕ АНЕ МАРИЋ

Понедјељак, 23. фебруар 2753.

Овај необични умор као да је заразан. Од суботе сам имала већ девет пацијената који се из необјашњивих разлога не осјећају добро и сви наводе умор као један од главних проблема. Да ли их је боравак на Проксими б овако изморио? Обавила сам стандардан преглед на сваком од њих, али не бих рекла да су прехлађени или болесни. Свакако морам редовно да пратим развој њихових симптома, али се искрено надам да ће се након доброг одмора осјећати боље. Изгледа да ме чека један пацијент. Боље да одмах пођем.

Још један. Симптоми нијесу озбиљни, али већ десет људи... Пратићу ситуацију.

Уторак, 24. фебруар 2753.

Данас нијесам имала нових случајева, али још је рано. За неколико минута идем у обилазак пацијената, у нади да је умор макар мало попустио. Можда би најбоље било да водим евиденцију случајева и овдје, написмено...

Управо сам се вратила из обиласка и морам рећи да је стање пацијената крајње чудно. Па они као да су још уморнији како вријеме одмиче! И баш када сам се понадала да нема нових случајева, госпођа Мирковић почела је да се жали на неописив умор и главобољу. Ово ме заиста збуњује...

Сриједа, 25. фебруар 2753.

Сада и температура... Мора бити да је прехлада, необична – да, али прехлада. Сви симптоми указују на то. Да ли ме је моје искуство изневјерило? Била сам сигурна да нема ни трага прехлади када сам прегледала прве пацијенте...
Покушаћу са сирупом, он увијек помаже у оваквим ситуацијама.

Недјеља, 1. март 2753.

Ништа. Никакав резултат. Па каква је ово прехлада? Још пет пацијената за четири дана! Стварно почињем да мислим да је заразно. Али не може бити... По први пут у својој седамнаестогодишњој служби – да не могу излијечити обичну прехладу! Не, није она уопште обична... па никада у животу нијесам видјела нешто слично! Зову ме, хитно је.

Господину Јаковљевићу је веома лоше и управо сам му дала таблете против болова. То је једино што могу да учиним у овом тренутку. Још четири пацијента! Ситуација је све гора и гора. Још увијек не знам довољно о природи саме болести. Морам сазнати шта је изазива, морам спровести додатна испитивања...

ДНЕВНИК КАПЕТАНА ИВАНА ЛАЗОВИЋА

Понедјељак, 2. март 2753.

На броду влада нека врста немира. Све је више и више људи који показују сасвим уобичајене симптоме прехладе, али чије клиничке слике постају све лошије и лошије упркос пожртвованом раду докторке Марић. Разговарао сам с њом у нади да ће ме умирити и увјерити да је све под контролом, међутим, она је изгледала прилично забринуто и није ми улила много наде. Можда само паничимо без разлога... надам се.

ДНЕВНИК ДОКТОРКЕ АНЕ МАРИЋ

Уторак, 3. март 2753.

Катастрофа! Ужас! Пацијенти који су међу првима заражени показују знакове грознице. А ја – ја сам немоћна! И, да, кажем *заражени*, шта год ово било, дефинитивно је заразно. Већ тридесет једна особа је болесна. Шири се све брже и брже! Ништа не функционише – сирупи, антибиотици – ништа! Једино што може помоћи у спречавању обољења јесте избјегавање контакта. Тако је, мора се забранити сваки контакт! Обавијестићу капетана.

ДНЕВНИК КАПЕТАНА ИВАНА ЛАЗОВИЋА

Уторак, 3. март 2753.

Ово постаје озбиљно. Не разумијем. У читавој својој каријери нијесам доживио нешто слично. Докторка Марић је далеко најбољи доктор с којим сам икада радио, па ипак... Забрана кретања је ступила на снагу као што је она то предложила. Само да не буде прекасно...

ДНЕВНИК ДОКТОРКЕ АНЕ МАРИЋ

Четвртак, 5. март 2753.

Први смртни случај. Господин Јаковљевић преминуо је јутрос. Сасвим здрав човјек да тако изненадно умре... Моја професија је таква, морам бити уз пацијента у најтежим тренуцима, али данас је то било веома тешко. Превијао се од болова, температура је прелазила четрдесет степени. Број обољелих непрестано расте, а паника је заразна готово као и сама болест. Не знам шта да кажем. Спремам се да уз помоћ свога асистента извршим аутопсију. Можда нам то помогне у проналажењу узрока.

Аутопсија још увијек није извршена, јер баш када је требало да отпочне добила сам хитан позив. Још један смртни случај, надам се да ћу сјутра успјети да извршим обје. Зову ме, само се надам да није још један.

Петак, 6. март 2753.

Аутопсије су извршене и мој асистент управо извлачи све податке из компјутера. Госпођица због које су ме звали још увијек је жива, али судећи по развоју клиничке слике – неће још дуго. Уздам се у податке које можемо добити из обављених прегледа и аутопсија. Спремно је.

Вирус! Како ми је то промакло?! Мора да сам била под превеликим стресом, нијесам могла јасно да размишљам. Корак смо ближе, али прогнозе ипак нијесу добре. Веома је заразан и преноси се путем ваздуха. Како да зауставим ширење смртоносног вируса у затвореном простору? Устајали ваздух овдје је свакодневица. Наш имуни систем нема шансе против њега, а за производњу вакцине нема ни времена ни услова. Обавијестила сам капетана, али он ми неће бити од помоћи. Срећа је што сам све вријеме носила заштитну маску... Мада, када боље размислим, и нијесам од неке помоћи. Осјећам се ужасно. Ја сам немоћна. Немоћна!

Четвртак, 12. март 2753.

Ситуација је потпуно измакла контроли. Чиним све што могу. Већ двије ноћи нијесам спавала, али нема резултата. Од почетка ове пошасти заразило се педесет осам људи, двадесет петоро је мртво и још се нико није опоравио. Осјећам се тако беспомоћно. Свјетлосним годинама удаљена од куће усред глувог и празног свемира... Зашто сам икада и пошла? Осјећам тјескобу, као да ћу искочити из

сопствене коже. Руке ми се тресу. Осјећам како ми крв јури кроз вене и иде у главу. Морам да се смирим, узећу један седатив. Да, и онда на спавање.

ДИО ЗВАНИЧНОГ ОБАВЈЕШТЕЊА СА ПРОКСИМЕ Б УПУЋЕНОГ БРОДУ „А38-К”

Одштампано и залијепљено у дневнику капетана Ивана Лазовића 15. марта 2753:

Датум: 20. фебруар 2753.

„...Након вишенедјељних анализа, наши најбољи доктори успјели су да утврде узрок необјашњивих смрти на нашој планети. У питању је лакопреносива врста вируса, сада већ познатог под именом гама-53. Разлог због којег вас обавјештавамо је наша, нажалост оправдана, сумња да сте и ви можда заражени. Искрено се надамо да ће ово обавјештење стићи до вас прије неголи буде касно. Неки од првих симптома су умор и главобоља, који убрзо прерастају у грозницу. Вољели бисмо да можемо бити од неке помоћи, али лијек још увијек није пронађен. Наша је дужност да вас упозоримо на опасност коју би даље ширење заразе донијело...”

ДНЕВНИК ДОКТОРКЕ АНЕ МАРИЋ

Уторак, 17. март 2753.

Прошло је тачно мјесец дана од напуштања Проксиме б и већ је више од пола посаде мртво. Стигао је и званичан допис – заразили су нас Проксимијанци! Изгубила сам сву наду, сваког дана гледам људе како умиру и питам се да ли сам ја сљедећа. Једино што могу за њих да учиним је да им олакшам муке, али судећи по залихама аналгетика којих готово да више и нема – убрзо нећу бити у стању ни да им бар на тај начин помогнем. Преморена сам. Покушаћу да заспим, али након свега што сам видјела данас, биће тешко...

Четвртак, 19. март 2753.

Двадесет четворо мртвих у два дана, деведесет петоро од почетка епидемије. С обзиром на то да је данас потрошен и посљедњи аналгетик, бојим се да су сви они заправо имали срећу. Смрт је очигледно неизбјежна. Поново не могу да средим своје

мисли. Престрављена сам и срце ми неконтролисано туче. Страшно сам уморна и осјећам ужасну главобољу. Неиспавана сам. Морам се одморити.

Субота, 21. март 2753.

Заражена сам. Гледала сам стотину и шест људи како умире. Ипак, никада нијесам осјетила оно што осјећам сада. Ја умирем. Све се ово чини тако коначно. Опростити се од живота овдје – усред бескрајног црнила. Никада више не осјетити вјетар на својој кожи, никада више не видјети своју породицу. Да сам бар знала да ми је то посљедњи пут да их видим... Физички бол није ништа у поређењу са душевним, са страхом који осјећам. Тешко ми је. Биће ово моје посљедње обраћање пред смрт. Снага ме издаје.

ДНЕВНИК КАПЕТАНА ИВАНА ЛАЗОВИЋА

Понедјељак, 23. март 2753.

Пронашао сам докторку Марић мртву у њеној канцеларији. Званично сам једини преживјели са брода „А38-К". Капетан који је надживио своју посаду. Срамота! Сви ти људи... Сви ти животи изгубљени у неповрат... Како то да сам баш ја имун? Само ја.

Изгубљен сам и сломљен. Која је сврха мог даљег путовања? Вратити мртве људе назад на Земљу? Како је све ово могло да се деси? Морам да разбистрим главу.

Сриједа, 25. март 2753.

Претурајући по документима докторке Марић везаним за гама-53 вирус, морао сам се суочити са застрашујућим сазнањем. Иако имун на болест, способан сам да је пренесем даље. Осим тога и цијели брод је заразан.

Донијети овакву заразу на Земљу – ни у ком случају! Ако сам међу 114 здравих и углавном младих људи ја једини преживјели, на Земљи би настала апокалипса. Не. Не могу то да проузрокујем! Али не могу заувијек остати на броду. Залихе су ограничене, а и какав би то живот био? Не знам шта да радим.

Четвртак, 26. март 2753.

Био ми је потребан цијели дан да се помирим са чињеницом да постоји само једно рјешење. Уништити брод и све на њему! Тако је! Тешка је то одлука, али једина исправна.

Мој и дневник докторке Марић биће избачени са брода у заштитној капсули, у нади да ће их неко некада наћи и да ће моћи да објасни остатку свијета шта се десило са бродом „А38-К" и његовом посадом.

Колико год ми се то чинило немогуће, узимајући у обзир бескрајност свемира, ипак морам замолити читаоца овог дневника да га преда мојој сестри Софији, ако она још увијек буде жива! Због!

Маша Ровчанин, IIIх

„ЈЕР НЕМА НЕПРЕКИДНИЈЕ И МУЧНИЈЕ БРИГЕ ЗА ЧОВЈЕКА НЕГО, КАД ОСТАНЕ СЛОБОДАН, ДА ШТО ПРИЈЕ ПРОНАЂЕ ОНОГА КОМЕ ЋЕ СЕ ПОКЛОНИТИ"

(„Браћа Карамазови", Ф. М .Достојевски)

Још за вријеме Француске револуције, људи су се борили да достигну идеал слободе. Сваки појединац је одбио да живи у оковима ауторитарног система, и тако ударио темеље слободи народа. Међутим, није био свјестан да загарантована слобода не доноси крај аутократији, већ је само приморава да незнатно еволуира и настави своју путању развоја.

Темељ сваке демократије јесте слободан и информисан појединац који умије да, кроз критичко промишљање, дође до сопствених убјеђења о нечему. Истовремено, да би се неки став формирао, потребно је да долазне информације буду анализиране и да поузданост њихових извора буде провјерена. Овакав концепт обавезује појединца да критички преиспитује свој избор, али и да сноси одговорност за посљедице које су резултат његове одлуке. Међутим, иако су се људи од давнина борили за слободу, чињеница је да, у времену када појединац ужива највећу аутономију, долази до историјског апсурда у којем се он одриче идеала слободе, дајући га у руке спољашњем ауторитету. Вођење маса помоћу тајне,

чуда и ауторитета[1] је управо оно чиме су се служили диктатори XX вијека и чиме се служе они који се данас налазе на челу бројних развијених држава свијета. Хитлер и Гебелс су успјели да, путем медија, психички припреме нацију за рат, пласирајући јој расистичку идеологију кроз филм, музику, позориште, књиге. Сви Њемци су били убијеђени да поступају према сопственим увјерењима која су имала темељ у здравом разуму и слободи. Међутим, испоставило се да је слобода била замијењена манипулацијом и да је, на крају, човјек заиста постао биће које није имало снаге да направи сопствени избор, већ је ту прилику, са радошћу, уступило мудријима и вишима од себе. То се догодило и са свим генералима, који су током Другог свјетског рата слијепо пратили наредбе својих надређених и извршавали геноциде. Гдје је људска свијест заказала? Савјест се угасила, слобода утихнула, а идеали нестали.

Достојевски ће закључити да људска природа никада неће бити достојна слободе, јер она не зна јасно да раздвоји добро од зла, те је стога избор за човјека мучење. И за Дмитрија Карамазова је избор мученишТво, јер људска душа не умије да се носи са теретом доношења одлука. Да ли да побјегне из затвора, или да одслужи казну? Да ли да носи терет своје слободе, или да се препусти ауторитету? Ако се препусти ауторитету, онда постаје роб, неслободан, потчињен, међутим, безбрижан. Ако се не препусти ауторитету, онда као награду добија слободу, међутим, мора подницјети сву горчину која иде са њом. Иако је терет слободе велики, на сваком појединцу је да доноси одлуке о сопственим ставовима. Човјек не смије бити марионета ауторитета, јер ако своју савјест замијени колективном, над којом апсолутну власт има ауторитет, то не значи да је мање одговоран за оно шта тај ауторитет направи користећи његову слободу. Милиони људи су убијени у сукобима свјетских размјера. За злочине које су починили, судило се како ауторитетима, тако и потчињенима који се нијесу одупрли извршавању таквих одлука. Према томе, слобода је дар који ниједан човјек не треба да одбацује, заснивајући своје разлоге на више или мање исправној чињеници да су или-или ситуације мучење. Управо су такве ситуације оне у којима човјек развија своју слободу воље и моралну одговорност. Иако је, према Достојевском, људска природа мрачна и недостојна да буде слободна, она у коријену свог постојања његује

[1] Достојевски, Фјодор. 2007. *Браћа Карамазови I: Легенда о Великом Инквизитору*. Подгорица: Јумедиа Монт и Октоих – 339. стр.

неустрашиви слоган из Француске револуције „Слобода, једнакост и братство или смрт!" Да Антигона није одбила да буде марионета власти, њена слобода воље би била привидна и њене вриједности никада не би дошле до изражаја. Кроз прихватање ношења властитог крста, не само Антигона већ и Раскољников, кнез Лав Мишкин, Ахмед Нурудин, Ћамил и многи други су постали људи достојни идеала слободе.

У времену у којем се манипулише слободама становника и у којем се ради на формирању глобалних институција, појединац може одржати своју слободу само ако долази до закључака кроз анализу и критику, а никако кроз прихватање пласираних и наметнутих информација. Он мора прихватити свој крст на овом свијету и храбро држати терет своје слободе, тек онда ће је бити достојан.

Сара Тадић
(награда за есеј у часопису београдских средњих школа „Огледало",
у којем је и објављен)

ПРОТРАЋЕНО ЈУТРО

Тек је 10:32 ујутру. Сједим у оближњем кафићу, за столом одмах лијево од улаза. Посматрам све око себе, укључујући и мајку са малим дјететом која упорно покушава да га нахрани, док оно непрестано плаче. Постајем љубоморна.

Ова кафа, помијешана са двије кесице бијелог шећера, постала је некако горка. Непитка са које год стране окренем врелу шољу и принесем је испуцалим уснама које, између гутљаја, гулим предњим зубима. У тим кратким паузама схватиш да ћутањем нестајеш. Ниси потребан. Нико ти се не обраћа. То те боли иако нико кога твоје очи препознају није ту. Дјелујеш хладно и незаинтересовано док у дубини свог пролазног трајања осјећаш заједљиви немир, безвриједност и дубок заборав.

С временом се човјек навикне на тај велелепни заборав. Саживи се са њим. Он постаје дио његовог жалосног бића и престаје осјећање присуства кроз оно „гост". Више не. Сада су једно. Нераскидиво повезани.

Ништа не осјећаш. Нажалост, то почиње да прија. Навикаваш се на ону напуштеност коју је ненамјерно донијела она особа која бјеше тако небитно битна, непотребно нужна. Све бјеше проклето. Али проклето је најбоље вријеме да баш сада човјек нестане. Да се баш сада саживи са заборавом. Имао би неки меморијал у облику надгробног споменика, па можда и покоји цвјетић поред гроба. Незахвални смо. Наш заборав могао би бити поред неког већ огољелог дрвета гдје нечији пас почива а ми тик испод његових шапа, без иједне трунке незаслуженог сјећања. Не мислим да смо ишта потребнији овом бескрају но та луталица која, иако нечија, заправо бјеше ничија. Ми смо ничији, ако не и горе од тога. Нисмо ни своји.

Цитираћу драгог Балашевића: ,,Рођен под сретном звездом магичном, над овом земљом генерално трагичном.” Ово већ постаје комично. Комично је колико смо као људи убијеђени да смо битни и да имамо неку сврху на овој сфери тако хладног камена. Аристофан би ми позавидио, али њега нема. Да ли би пристао да се замијенимо? Он ионако има боље разлоге за пребивање у овом немилосрдном урагану животарења од једног безвриједног створења као што сам ја. Извините, запоставих Балашевића. Мудар човјек, заиста. Трагедија јесте комедија на хиљаду и један начин само ако се човјек добро загледа. Да би добро видио, мора прво да затвори очи. Не отварајте их и схватићете ствари које боље да не схватате. Не отварајте их, као великани нашег времена и оног прије нас, чија тијела бијаху скрхана првим пејзажем да су нас одлучили напустити. Безопроштајно. Овдје нема златне средине. Човјек сам бира.

Мајка је напокон нахранила дијете. Само да можете видјети израз одушка на њеном лицу док се њена леђа, лагано, поново наслањају на столицу, па врховима прстију љуљушка дјечија колица. Оно и даље јеца, а ја сам већ раскрварила десни угао доње усне. Пола шоље већ је празно. Шоља није полупуна.

Не иде ми се одавде. Овдје као да све стоји. Вријеме не постоји. Простор се чини бесконачан, иако је у питању неколико квадратних метара са дрвеном оградицом која би требало да означава границу са тротоаром за пролазнике. Ја не видим ту границу. Нема је. Зашто би је било? Себична смо ми створења, морам признати. Вријеме, датум, недјеља, дан, сат. Ограничавање нам је толико битно да се, као комшија, настанила та болесна зависност. Створили смо је из најпримитивнијег разлога које једно интелигентно биће, како ми то волимо да кажемо, може имати као оправдање – да смо битни. Понекад помислим да сви

имамо неку врсту урођеног нарцисоидног поремећаја. Но сви су изгледи да се тај поремећај вјековима умотавао у јефтину, провидну фолију заједничке карактеристике свих створова наше врсте.

Сјећам се, била сам дијете, толико сам жељела да вријеме стане на само пет драгоцјених секунди. Говорила сам себи и убјеђивала друге како бих тада све могла дотаћи, осјетити, истражити, у најгорем случају, завољети. Како се усуђује једно обично земаљско дерише? Тих пет секунди наводно би ми били од прије важности иако сам и тада добро знала да је немогућност оно што ме привлачило, а не сама жеља за тишином и ништавилом сатканим од најфинијих нити безбрижности и похлепе.

Знам, превише критикујем овај срамни род. Просто је немогуће не осуђивати га иако сам дио њега самог, но можда баш због тога то и радим. Омогућено ми је да уђем у примитивну психу човјека, у исто вријеме тако недефинисану. Лоша сам ја особа. Обожавам то да признајем људима и гледам њихове збуњене изразе лица и главе које већ почињу да се преиспитују.

Психа је као излупана звечка у рукама овог дјетета прекопута. Ако држи звечку сувише чврсто и плашљиво у тим мајушним шакама што свијет покорити могу, она ће се извући из страственог стиска и пасти у колица. Ништа не трпи нагон. Ако само пусти да се њише и прескаче са прста на прст несигурно се дочекујући на мекане дланове, она ће ударити о хладан под, изгубити се у безброј дјелова. Но ако се само мало потруди, рашири шаке довољно да ухвати неукроћени его и скупи их довољно да стисне неснађену подсвијест, који ће га гонити чим стане на те штапове који воде никуда, успјеће да је продрма и чуће се звук ударања пластичних куглица изнутра. Измамиће мајчин осмијех. Зар је потребно тако мало?

Испила сам кафу до дна. Шоља је потпуно празна. Не гатам, свачија судбина застрашујуће је иста. Превише слична. То ме узнемирује. Али неизмјерно сам небитна да би се уопше полемисало шта мени смета или не у овом квалитетно протраћеном јутру у којем се сунце безуспјешно труди да расцијепа сиву масу и обасја саксије које висе с оне дрвене оградице. Па и ограниченост треба да буде лијепа. Овдје код нас све треба да буде оку примамљиво, док душа клечи у паклу пјевајући ђаволима. И то ми не да мира.

Плаћам рачун прљавом новчаницом коју сам извукла из предњег џепа испуцалог кожног новчаника. Ослобађам климаву столицу остављајући за собом

топло мјесто које чека сљедећу муштерију. Кад-тад, помислим, још неко, бар понекад, држи очи широм затворене. Надање је опасна ствар. Опаснија од овог мог сљедећег корака ка тротоару а поред дрвене ограде. Дијете поново почиње да плаче.

Ђина Шишевић, II б

(Рад објављен на платформи за младе писце и пјеснике:
Декамерон/dekameron.wixsite.com)

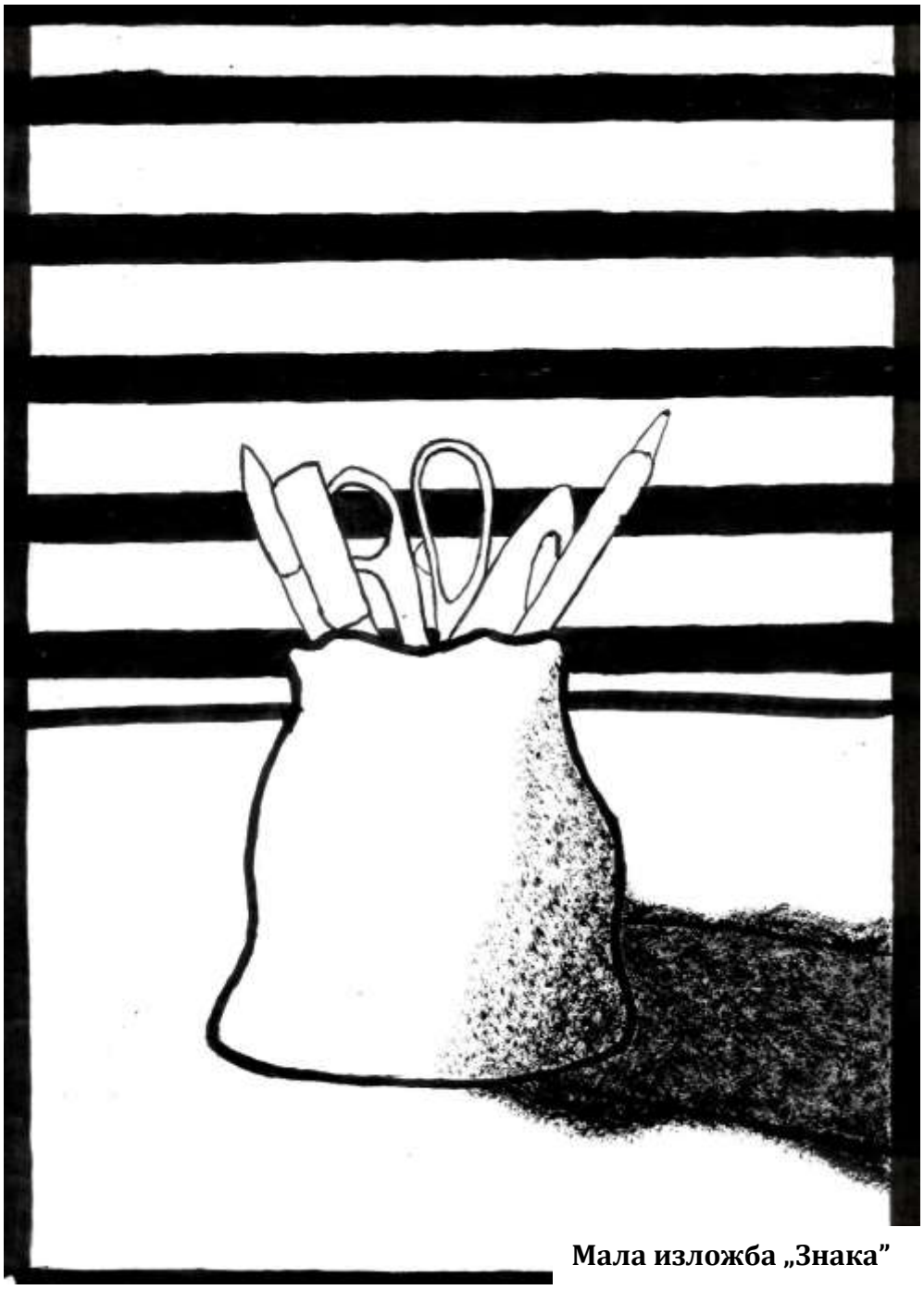

Мала изложба „Знака”

СА ЧАСОВА КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА 2020/2021.

КАРТА У ЈЕДНОМ ПРАВЦУ

Мисија

Бијели цвјетови памука, један по један, беспомоћно су се сагињали под маршом стотина војничких чизама. Симфонија њиховог топота чула се цијелом долином ријеке Дијале. Куће у пољима су стрепиле као мравињаци на путу дјечаку. Чули су се празни војнички возови који су се враћали у правцу из којег су дошли. Тог јутра било је необично вруће у земљи пророка, како су древни путописци називали провинцију Хамадан. А памуку не прија велика топлота, још од давнина...

Пут

„Брисел – симбол напретка европске цивилизације" – писало је на јефтиној брошури у Рашидовим рукама. Остали у купеу изгледа нијесу били заинтересовани за читање ових летака. Било их је још троје. А у возу их је било још двије стотине и двоје. Окренуо је сљедећи лист, на којем га је сачекао мит о симболу ове престонице, бронзане фонтане у облику дјечака који пиша.

„Ха, напредак", Рашид проциједи кроза зубе и тиме купи неколико погледа сапутника у купеу који су, иако нијесу познавали његов матерњи језик, свакако знали да препознају цинизам. „Манекен Пис је симбол нашег града већ скоро 400 година. Постоји легенда о дјечаку који је својом нуждом угасио фитиљ бомбе коју су злочинци поставили и спасио град. Вода из ове фонтане непрестано тече и подсјећа нас на наш начин живота који никада неће отићи у заборав". Рашид није знао шта га више чуди, ова фонтана или величина простора који заузима овај текст у обичном туристичком водичу. И баш у овом тренутку, у глави је чуо жубор ријеке Дијале. Чинило му се да му протиче тик поред главе, као што је некад протицала поред његове куће у пољима. Био је ђаволски жедан.

Бацио је поглед на мапу у жељи да се фокусира на свој задатак. Сада се налази близу станице Норд, а до централне станице треба му још нешто више од пола сата. „Кратко", помисли Рашид, „али и живот је кратак, само је част вјечна".

Његово размишљање прекину кашаљ сапутника преко пута. Био је то средовјечни свештеник, искривљених наочара, али сређене одоре. Читао је новине и непрестано мрмљао у себи, није се знало да ли је то била молитва или критика дневне политике. Рашид је погледао у свој одраз у прозору који се стапао с бриселским билбордима.

„Овдје су чак и боје другачије", помисли, „код куће су божји људи у боји млијека, а овај човјек је одјевен у црно".

Испред Рашида појави се мала рука дјечака који је цртао по магли на прозору. Неуспјешно је покушавао да нацрта цвијет, али су му латице некако увијек испадале криве. Рашид дуну да потпуно замути прозор и својим прстом нацрта један велики цвијет младог памука. Дјечак се насмија и упита Рашида:

„Зашто је твој цвијет овако танак?"

„Можда је танак и њежан, али ако се о њему води рачуна, од њега се могу добити дивне ствари", одговори му Рашид на чистом француском.

Дјечак му показа прстом да буде тих и показа му на мајку која је заспала са незавршеним сендвичем у руци и слушалицама у ушима.

„А одакле долазите Ви", загонетним гласом упита свештеник.

„Са Истока", кратко одговори Рашид.

„Са Истока, значи, а како Вам је тамо, на Истоку", сада већ знатно другачијим тоном упита свештеник.

„Лијепо, заиста лијепо".

„Па кад Вам је толико лијепо, зашто долазите овдје... Да нијесте погријешили пут до Меке", рече свештеник скидајући замагљене наочаре.

Рашид се замисли па одговори:

„Имам неког недовршеног посла овдје у Бриселу, могло би се рећи правног посла".

Свештеник га добро загледа, и умјесто да настави ишчитавање новина, из унутрашњег џепа извади Свето писмо и рече: „Дахом Божјим несташе, и његовим бијесом долази им крај. Пробајте да прочитате некад, не би вам шкодило."

Рашид га погледа, насмија се и утону у сан.

Сан из прошлости. Сан о својој прошлости.

Ланац

Тада је Рашид био нешто млађи, и много срећнији. У руци је имао исти руксак као и сада, само су у њему били сувенири са пословног пута. Коначно се вратио дому. Сишао је из вагона, а на станици су га сачекала четири топла ока. Пољубио је своју жену Ајшу и подигао малу Мелију на рамена. Мелија му стави златни ланац као поклон на врат и пољуби га. Кренули су.

Њихова кућа је била тек у изградњи, голих зидова. Одавно нијесу тако срећно ручали заједно. Мала накривљена слика бркатог вође на зиду, посматрала их је. На телевизору се чуо спикер дневника како најављује стање ратне опасности, али они су се толико смијали да ове вијести нијесу ни чули.

Истина

Рашид се тргнуо из овог сна који је сањао по ко зна који пут. Сјети се да је још увијек у купеу бриселског воза. И, гле, централна станица била је близу. Рашид погледа остале, већ су сви заспали. Скинуо је ланац са себе и оставио поред дјечакове главе. Окрену се и поправи једну латицу на цртежу памуковог цвијета са прозора. Узео је свој ранац и упутио се ка централној станици. Чим је сишао са воза, сачекала га је огромна гужва и комешање пред телевизором у чекалишту.

„Војне јединице НАТО алијансе након данашње интервенције, која је резултат сукоба насталог прије неколико година, показале су колико су спремне да очувају мир и стабилност не само овдје већ и у свим земљама Блиског истока, којима је помоћ потребна."

Рашид је поново чуо жубор, али не ријеке Дијале, већ својих суза. Скинуо је руксак и припремио се за оно што је морало бити учињено. Из гужве се чуо врисак и упозорење. „Бомба, људи, има бомбу!!!"

Рашид се насмија и једва изговори: „Истина".

Експлозија се чула чак до његовог далеког дома, негдје у пољима...

Петар Влаховић, IIj

КЊИЖЕВНОСТ КАО ИНСПИРАЦИЈА

Анђела Грујичић, IIх: Уз Матошево „Јесење вече”

САН ОД СРЕБРА

Скучену бетонску терасу позлатило је и угријало благо јутарње сунце. Свјетлост која је свој пут нашла до спаваће собе помиловала је његово наборано лице, и натјерала га да отвори троме капке. Као и сваког дана, прва ствар коју је угледао била је маслинаста кожа његове супруге. Обично је пробуди пољупцем у чело, али се те ноћи врпољила у кревету, и нагло се смирила тек око четири сата ујутру. Зато је пустио да спава још неколико сати и отишао по новине, које му Костја оставља испред врата свакога дана. Обоје су превише стари да би по руској зими ишли до продавнице да купе новине, па су са Костјом успоставили рутину – он њима доноси новине свакога дана, а сриједом долази на птичје млијеко, колач који је његова жена усавршила још седамдесетих година прошлог вијека.

Прелетио је погледом преко великих, црних наслова, осјећајући се као да касни са нечим, иако је његов једини посао од када је престао да предаје на

академији склањање шаховских фигурица које оставља за собом након усамљеничких партија. Није знао зашто јој толико сметају те мале, црне, дрвене фигурице, а не сметају јој велике, недовршене скулптуре које су се налазиле свуда по њиховом малом стану. Те полуживе главе, мутног погледа, снажне мушке руке одвојене од неког гипсаног рамена, бисте жена које су често долазиле да замрзне њихову љепоту у глини, подсјећале су га на живот који је давно прошао. Можда јер је обратио пажњу на њих, послије толико времена, или јер је угледао како спокојно лице његове жене тоне међу јастуцима, схватио је да никада у животу није направио портрет своје највеће музе.

„Свјетлости мог живота", рече пољубивши је у сиједу косу, цитирајући Набокова, којег су обоје толико волјели, „добро јутро, успавала си се". Волио је њене снене очи, модре и зелене, које су годинама помно пратиле његово кретање по стану. „Провели смо четрдесет и двије године заједно, а никада ми нијеси допустила да те извајам! Старимо, љубави, старимо! Видјела си како руке почињу да ми се тресу, стално ми говориш да посјетим доктора. Нећу још дуго имати снаге да мијесим глину, а какав сам ја то муж, какав умјетник, ако твом сјају не дам нови облик? Већ годинама учим твоје црте, сваку сам ти бору запамтио, ето, и тај меки осмијех, благо накошен."

Није очекивао да ће пристати, и изненадио се што му се на дневном реду нашла посјета умјетничкој радњи на углу Фадејеве улице. Наравно, да би скупио снаге за такву авантуру, морало се прво доручковати. Навикао је да она прави доручак, свакога дана, наизглед, све обилнији. Како је вријеме пролазило, доручковали су све дуже, коментаришући нове политичке скандале, или старе Дантеове стихове. Овога пута, као захвалницу, он је спремао доручак. Задржали су ружну дрвену кухињу која је била у стану када су се уселили. Само су замијенили Стаљинов портрет, који је висио изнад кухињског стола, репродукцијом Климтове „Наде". Њега је дјевојка са слике увијек подсјећала на његову драгу, али је она на њој видјела само трудничи стомак у првом плану и монструме у позадини, који су и њој одузели наду и оставили их да живе сами, читајући новине које им доноси комшија, а не син или кћерка. Након што је појео благо загорјела пржена јаја, обукао је свој стари сиви капут, у којем је годинама живио јак мирис дувана, и запутио се ка продавници умјетничких потрепштина. „Уторак је", брзо је констатовао, „продавница сигурно ради".

Уморио се силазећи низ степенице, при томе не сретнувши никога познатог. Комшије, које су познавали, у посљедње вријеме гледали су само на умрлицама на улазним вратима зграде, а њихове су станове попунили гласни студенти и тихе госпође које су изводиле своје псе сваког дана у исто вријеме. Кратка шетња му је пријала, иако је сваким кораком осјећао сопствену старост како га притиска и отежава му ход. Власнику је одвећ познат његов лик, јер је редовно долазио у његову радњу када је свакодневно стварао и радио као професор вајарства. Задржао се у радњи, пажљиво бирајући материјал који ће искористити, уљуљкан у носталгију коју му је то изазвало. Иако је купио превелику количину гипса, што је додатно отежало његово кретање, прошетао је до цвјећаре и купио љиљане, њено омиљено цвијеће.

Јак мирис испунио је мали стан чим је крочио у њега и није морао ни да посматра њену реакцију да би знао да су јој се око очију створиле мале боре и уста стањила у осмијех. Упалио је грамофон и на њега ставио плочу изгребану од честог слушања. Убрзо је звук старе шансоне из совјетског времена испунио све просторије у њиховом скромном стану, евоцирајући сјећања на младост и њихово упознавање.

Уживао је у сваком моменту, пронашавши у себи снагу и жар које је мислио да је изгубио. Можда је пронашао у њој, а не у себи. Помијешао је алгинат са водом без муке, и нежно га ставио на њено лице након што је помиловао и осмотрио њене црте, у које се заљубио деценијама раније, неке потпуно непромијењене, неке интензивиране и ојачане текстурама и борама, што их је учинило експресивнијим и живљим. Била је толико опуштена да је изгледало као да спава, не помјеравши ни један једини мишић. Срећан због тога, разнежен интимношћу овога чина, наставио је са радом. Житка маса се преливала по кревету, али се она није бунила због нереда, потпуно спокојна, умирена његовим виртуозним додирима. Пажљиво је нанио гипс, трудећи се да јој остави довољно простора за тихо дисање.

Неумјерено јој се захваљивао и говорио јој да је лијепа, да је најљепша жена на његовом животном путу, и да се нада да његови материјали то могу да пренесу. Одабрао је сребро, што га је коштало цијелу пензију, али је ово била посебна прилика, и имао је уштеђеног новца за црне дане, који никада нијесу дошли, или их је она растјерала својим свјетлом. Добро је одабрао. Свака њена црта урезала се у сребро које је источио у гипсани калуп, све што је икада волио у животу огледало

се на том хладном металу. Рекао јој је да држи очи затворене, унио тешку маску у собу и ставио је поред њеног јастука. Просута смјеса се стврднула и око њеног тијела створила неку врсту ореола. Легао је поред ње, пољубио њена хладна уста, и даље благо насмијешена, десне стране благо подигнуте, и рекао јој да је воли заувијек. Посљедњим напором подигао је преостало течно сребро изнад своје главе.

Грамофонска игла која се подиже са плоче ускладила је свој предвидиви покрет са достојанственим сливањем метала. Посљедња ствар коју је осјетио била је врелина на свом лицу, и помисли како то његова жена исијава врелину од среће и задовољства. Мора да је видјела његово дјело.

Костја покуца на врата стана својих комшија, држећи у другој руци новине од тога дана. Радовао се колачу и партији шаха, која ће, као и увијек, трајати дуже него што би требало на основу његових незавидних способности. Партије са њим су једине које његов комшија игра с неким, и након којих склони фигурице, јер га он увијек подсјети да то уради. Знао је да је откључано, као и увијек, због сеоске навике да се у кући увијек врата држе откључана.

„Нијесу се навикли на град ни након двадесет година", помисли он и крочи у стан. Снажан мирис љиљана помијешао се са јачим смрадом трулежи који је долазио из спаваће собе. Врата су била отворена, и одмах је на кревету видио два надувена тијела, већ израњавана и на неким мјестима трула, женско више него мушко. Крв му се следила у жилама, и осјетио је сузу како се слива низ блиједи образ.

Јутарња свјетлост се рефлектовала о стврднуту локву сребра која је као сиво ћебе прекривала његовог комшију и допуштала му да наслути контуре његовог лица. Примијетио је сребрну посмртну маску своје комшинице поред њеног јастука, и дохватио је, избјегавајући ларве које су почеле да се шире по кревету. Прислонио је уз разливену маску свог пријатеља, сада већ охлађену. Савршено су се уклапале.

Софија Кирсанов

СВИЈЕЋА И ЦВИЈЕТ

Већ три дана су се возили у вагону који је тандркао. У пет квадратних метара стало је двадесетак људи који су изнемогло сједјели на напрслим даскама.

Мирис зноја помијешан са садржајем двије кофе, које су служиле као тоалет, пунио је ноздрве младића који се данас већ два пута онесвијестио. Када год би

дошао свијести, сјећао би се да су га раздвојили од жене. Њу су укрцали у други воз, са осталим женама. Бринуло га је како ће се снаћи, јер ни у нормалним околностима није умјела да се избори за себе. Долазила је из богате породице, ћерка јединица, размажена. Волио је што је и сам размазио – загрљајима, пољупцима, цвијећем. Када јој је посљедњи пут поклонио цвијет? Није се сјетио. Одлучио је да ће првом приликом убрати цвијет за жену и однијети јој га. Наставио је да размишља о другим стварима које мора да уради када се врати кући – да прави gefillte fish, да поправи кров, провоза бицикл до новог кварта града, свира клавир, посвети се својој башти.

Свом снагом је стиснуо жицу која је служила као решетка на прозору. Несвјесно се утапао у бол, док му није пришао чикица који је пажљиво извадио три бодље из његове руке и отцијепаним платном своје кошуље завио му руку. Азриел му се није ни обратио. Поново је био на граници свијести. Старац га упита:

„Како се зовете?"

„Азриел", промумла он.

„Драго ми је, ја сам Арон. Твоја рука ће бити боље. Ако желиш, помолићу се за тебе сјутра ујутру када будем изводио Mi Schebeirach."

Азриел није могао да му каже „не", иако никада није заиста вјеровао. Своје мисли о божанском завршавао је на: „Бог жели да сам ту. Ја сам сувише мали и глуп да бих схватио нешто тако велико и комплексно". Арон је отишао говорећи:

„Baal Teshuva, сада ће ти требати више него икада".

Иако је поштовао вјеру, рабине није волио. Могли су да му читају мисли и да га упозоравају на гријехе о којима им није говорио. Сваки је имао своје тумачење Торе. Надао се да неће поново укрситити путеве.

Воз који је кренуо из Нирнберга зауставио се на неком Азриелу незнаном мјесту. Када се искрцао, погледом је тражио своју жену. Пропитивао је остале гдје су њихове жене. Само се мушки род нашао на тој блатњавој земљи испред оронуле празне зграде.

Постројили су их и прозивали по списку који је сачинила нека невидљива администрација. Први пут, себично, није мислио на љубав свог живота, већ само на себе. Већ је видио да сви професори, пјесници и музичари бивају одстрањени и постављани у засебан ред.

Неколико секунди касније, војник, са стиснутим уснама и изопаченим крстом, узео га је под руку и гурнуо у ред радника. Камен му је пао са срца. Поново себично, бринуо је само о себи и није могао да се сажали на пјеснике који су били у реду наспрам њега. Све су их упуцали пред њима. „Иступи" – од те ноћи је означавало смртну казну.

Азриел је добио посао на пољу, као земљорадник. Они су им били међу најпотребнијима. Сматрао се срећним што их страшила са изопаченим крстом нису тако често посјећивала знајући да их снабдијевају храном. Већ прве године су примијетили да би јеврејске празнике могли да преименују у нацистичка покољења. Њихови дани среће су се завршавали са хиљадама мртвих од прве Хануке у логору. Ни Азриелово поље није било поштеђено, млада радна снага је издахнула међу класовима кукуруза.

Платна њихових кошуља послужила су као свијеће меноре. Потопљена уљем, чекала су да их рабин Арон запали. Изговорио је прва два благослова над новонасталом менором. Погледао је испрепадана лица око себе која су се тресла на децембарској зими и чекала га да изговори трећи благослов и запали науљану тканину у нади да ће се макар мало загријати од пламена. Напокон, рабин Арон је смогао снаге и изговорио:

„Благословен си Ти, о, Господе наш Боже, краљу универзума, који нас је одржао у животу, и самим тим очувао и дозволио нам да стигнемо до овог годишњег доба".

Остатку је лакнуло и свјетлост пламена је сијала у њиховим очима. Азриел није могао да буде дубље разочаран. Пришао му је упитавши га:

„Како сте могли да одрецитујете посљедњи благослов када хиљаде мртвих лежи у сјенци свјетала Хануке, када је хиљаде изгладњело и изгубило своје ближње? Како се захвалити на оваквом 'одржавању у животу'?"

„Испрва, ни сам нисам знао како то да урадим. Осврнуо сам се око себе и погледао уморне главе које чекају свијећу Чуда. Трећа ноћ Хануке је посвећена Чуду. Наши преци су знали да имају довољно уља за једну ноћ, друга ноћ је могла да буде случајност, а треће ноћи су схватили да је Божја рука имала удјела у догађају", одговори му Арон.

„Али шта је чудесно у нашим животима", тврдоглаво је настављао Азриел. „Ми чекамо Чудо, ми му се надамо."

Тада му је тај разговор испијао свијест и просипао је у блато. Данас, он је његова свијест. Три године су прошле откако је изашао из Собибора. Те три године је провео тражећи рабина Арона, само да би му рекао да је његова ријеч просвијетлила његов живот више од било којег паљења меноре, да је те ноћи у Собибору први пут послије дугог низа година очитао и сам молитву, али да је било касно, да је његова жена умрла у Берген-Белзену и да тумара земљом већ годинама. Замишљао га је како одговара:

„Бог је заиста помогао".

Посљедња нада да ће чути ове ријечи како прелазе ивице Аронових усана био је попис умрлих у геноциду објављен у Берлину. Укрцао се на воз да би се враћао за Нирнберг са податком да је Арон умро у Треблинки 1942. г.

Размишљао је како ће се искрцати на станици у Нирнбергу, купити букет цвијећа и поћи на женин гроб. Тај букет је хтио да положи поред надгробне плоче заједно са каменчићем, у нади да ће је неким Чудом срести на неком другом свијету.

Маша Раденовић, IIIф

КЊИЖЕВНОСТ КАО ИНСПИРАЦИЈА

Ива Бушковић, IIх: Уз Матошево „Јесење вече"

У ПРОЉЕЋЕ, 2040. ГОДИНЕ

6.55

Обожавам што ће дивна госпођа Елоди, која ради у посластичарници у мом улазу, до краја живота размишљати шта носим са собом у платненом беж цегеру. Сваког јутра она дискретно зури у њега, убијеђена да је не видим јер носим наочаре за сунце. „Bonjour ma belle, желим ти успјешан дан!" Тада дефинитвно постајем свјесна да сам изашла из стана...

Да, помало сам луда. Живим у Паризу, у шестом арондисману у кварту Сен Жермен де Пре. На шта трошим силне паре које зарађујем као запослена у телевизији „Франце24"? Па, кад смо већ код јутра, за сада ћу навести само обавезни доручак, у седам сати, у познатом кафићу „Деуџ маготс".

Ни након петнаест година живљења овдје, неће ми досадити да се гостим за истим столом гдје је некад сједио господин Сартр и мадаме Де Бовоар, или, рецимо, Рембо, Маларме, Верлен. Може се рећи да ми тако почиње дан.

7.25

Познато је постало конобару, monsieur Mathieu, да ми тачно у 7.25 викне с другог краја кафића: „Madame, метро!" У овом моменту се већ захваљујем што ме подсјетио колико је сати, док жваћем претпосљедњи залогај божанствене кифле с путером.

Након што сам пар пута пропустила метро и закаснила на посао, одлучио је да буде мој јутарњи асистент. Вјерујем да то ради више због себе... Сигурно да није нека мелодија слушати псовке на страном језику усљед једног нервног слома, и то рано зором. Макар госпођа Бовоар није напуштала ово мјесто у том стилу...

Било како било, ми, у кварту Сен Жермен де Пре, функционишемо као велика сложна породица.

7.30

Може се рећи да сте сналажљиви ако осмислите стратегију како ограбити слободно мјесто у метроу. Ипак, тих десетак минута до броја осамдесет углавном престојим. Тада прелиставам биљежницу у којој је јасно исписана агенда и разни подсјетници за прилоге које ћу одрадити тога дана. Иако нијесам блистала на

часовима латинског у средњој школи, крилатица која ме често води у животу свакако је: „Ријечи лете, записано остаје."

А који то посао радим у телевизији? Искрено да вам кажем, титула која ми је записана у уговору постоји само на папиру... Радим све! Негдје давно, док сам још била средњошколка, док сам покушавала да препознам све своје способности и схватим шта заправо желим, те одаберем посао из снова, наишла сам на особу која је вјеровала у моје снове више од мене саме... Тог момента све је почело. Прескачемо цијелих двадесет година и долазимо до сљедећег...

Након дугог и неизвјесног пута у мојој каријери, 2039. одабрана сам за радника године у највећој и непревазиђеној медијској машинерији Француске, телевизији „France24". У свим секторима тада постајем препозната као неко ко може да дâ велики допринос, свугдје, за све, у свему. Ту долази до разних проблема... Мислим, проблема у мојој агенди! Долази до проблема због којих једва чекам да дођем на посао и сазнам како је данашњи дан одлучио да се сам испланира.

Затварам биљежницу, јер схватам да ми вјероватно ни овог непредвидивог 25. марта неће ићи све како сам испланирала...

7.50

Тачно на вријеме! Сједам на клупу испред зграде број осамдесет да се преобујем. Брзина париског живота помијешана са улицама које су грађене у различитим вјековима и стиловима, не дозвољава ношење штикли. Наравно, то ме не спречава да будем дама и да ципелице носим са собом у платненом беж цегеру, а и мојих цијелих 1.62 метара висине ваља подићи још који центиметар.

Штета је да се радник године стопи с масом осталих који су у патикама.

7.55

„Знао сам да си ту! Одлично!!! Пакуј се, реци шта треба да ти се донесе из куће и крећемо! У Лондону се дешава необичан спектакл у Хајд парку, морамо стићи", рече Гаспар и нестаде.

Ето, овако то функционише код нас! Позвах Елоди да ми припреми торбу за пут. Једино тој старици вјерујем у овом граду... Гаспарова екипа покупи ствари, обависмо неке грубе припреме у телевизији, и кренусмо на пут.

9.20

Тако је екипа задужена за преносе са терена на подручју Енглеске кренула на пут. Возна линија Париз–Лондон траје три сата и тридесет минута. Сасвим довољно за одмор, припрему, и, прије свега, схватање зашто и гдје, ког ђавола, идем.

„Извини што је испало све овако на брзину, али знам да си ти у сваком моменту спремна за акцију! А и прва си ми пала на памет, јер се помиње да нека група са Балкана прави досад невиђен спектакл у Хајд парку у Лондону. План је сљедећи"...

Тако смо Гаспар и ја попили другу јутарњу кафу у бифеу воза.

13.00

Нијесмо осјетили путовање, иако вјерујем да хоћемо у повратку, јер увече крећемо назад. Безброј је разлога да будем и више него задовољна данашњим задатком. Сама помисао на то да ћу се срести и разговарати с неким на матерњем језику, узбуђивала ме. Кренула сам са сјајном екипом, и прилог не може бити лош...

Али тај, до бола одвратан енглески акценат који се могао чути на све стране, као да је у мени из минуте у минут убијао сваку вољу за животом...

До Хајд парка остао нам је још који минут хода. Свуда око нас је гужва, један енглески хаос. Са специјалним картицама које смо добили као представници медија, Гаспар, камерман и ја одлазимо до гардеробе, док остатак екипе припрема камере које ће снимати сцену.

Сви глумци обучени су у костиме, осјећа се еуфорија и ваља забиљежити посљедње моменте припрема. Мој поглед тражи некога ко би рекао пар ријечи за камеру, а већ у сљедећем минуту занијемила сам од шока.

„Ћиро, само не заборави да изговориш правилно зарезе, све остало није битно", викао је главом и брадом мој друг из средње школе, Петар Влаховић, некој мршавој плавокосој дјевојци која ће кроз који минут изаћи на сцену.

На тренутак помислих да је ово неки дежаву стар двије деценије. Шокирана, остала сам да стојим крај шминкернице који минут.

„Не може бити да је ово стварно он!"

Међутим, више није било сумње да он заиста стоји на пет метара од мене и да заводи ред иза позорнице у Хајд парку, као некад кад припремасмо аматерске

представе у Гимназији. Ишао је у мом правцу, али у свој тој гужви и еуфорији, није ме примјећивао...

„Ево ја ћу дати изјаву за медије, шта су запели ти новинари, зар не виде у каквом смо хаосу," извика се он, с препознатљивим беранским акцентом, и крену пут Гаспара.

Водитељка на сцени управо изговара да програм креће за непуних десет минута, на хиљаде људи из цијелог свијета скупило се да погледа досад невиђени спектакл режисера Петра Влаховића – Модерно читање Његошевог „Горског вијенца".

Данас је у Лондону, потпуно неочекивано, сунчан дан, публика цупка у гужви испред сцене, глумци чекају спремни.

13.20

„Добар дан, ја ћу дати изјаву за вашу телевизију, имамо два минута," рече Петар чистим холденколфилдским акцентом.

„Добар дан, Влаховићу, ипак снови које смо сањали заједно, постадоше јава", узвратих му.

Гаспар упали камеру, у том моменту милионски аудиторијум присуствује сцени која је замало премашила гледаност дуго ишчекиване представе. Гледаоци крај малих екрана узимају даљински да само мало смање тон, усљед сљедећег вриска:

„Ћироооо, па јеси ли то ти?!"

Остало је све историја, која би захтијевала још миниум пола дана читања.

21.40

Причам Гаспару у бифеу воза о свим успоменама из гимназијских дана. Која суза зали топли, уједно и први данашњи оброк. Одлучисмо да направимо цијелу емисију посвећну новим надама савремене умјетности, пратићемо њихову турнеју, а о детаљима ћемо ујутро у редакцији, одморних глава.

1.57

Кварт Сен Жермен де Пре тренутно мирно спава. Опрезно затварам врата зграде, одлазим у кревет.

6.55

„Bonjooooour, ma belle”, повика Елоди.

Постајасмо који минут да јој препричам дан проведен у Лондону.

Сједам за свој сто у омиљеном „Деуџ маготс”, прелиставам новине, портале, пресабирам мисли и и даље покушавам да схватим да ли сам јуче одсањала све што се догодило...

7.25

„Madame, metro”, чух с другог краја кафића. „Mercі, Mathieu”, одговорих му. Спаковах силне новине, компјутер и све остало што бијаше разбацано по столу и пожурих да не закасним на посао. Шта ли ће се данас догодити у броју осамдесет...

Нађа Лаловић, IIIф

КЊИЖЕВНОСТ КАО ИНСПИРАЦИЈА

Миљан Бушковић, IIх: Уз Матошево „Јесење вече”

МЈЕСТО ЗА МЕНЕ

Будим се. Напољу се чини сунчан дан. Мада, да бих то потврдио, требало би да имам барем четири метра или моћ високог скока, јер је прозор веома високо. Руке ме мање боле, зглобови су у реду, привикли су се на рукаве кошуље иза мојих леђа. Срећа па имам радијатор. У супротном бих се смрзао и полудио, иако су ме таквим прије више од двије године прогласили. И сада, како не бих заправо полудио, сједим у соби број три са бијелим радијатором. Добро, не баш скроз бијелим, украсио сам га цртежима обрнутих крстова и цвијећа разних врста. Моја дијагноза: шизофренија. Иако су ми тако прописали стручњаци, чије лице нијесам видио од оних одвратних плавих маски које носе на својим лицима, ја се осјећам сјајно, могао бих кући. Тамо ме чека мој пас, једини пријатељ који ме сматра нормалним, добро, осим у моментима када заборавим да га нахраним. Пријатељи су ме се одрекли када су чули да сам завршио у овој мизерној установи.

Овдје је слично као у затвору. Кажу – како кренеш, тако ћеш и убудуће боравити овдје. Зато сам првога дана у мензи забо виљушку у врат једном раднику јер је његов нос био забоден у мој живот, и гледао ме као неког болесника. Након тога је дозу пилула предухитрила доза струје кроз кичму када су ме почешали електро-шокером. Имао сам још пар инцидената, али сам се послије сваког осјећао све здравије. Осјећао сам напредак уништавања њиховог лажног идентитата испод униформе у којој су стално. Барем онда кад ме посјећују да ми дају коју шарену пилулу, коју испљунем након што оду и ставим је под јастук. Сад их је тамо седамсто тридесет. Међутим, нијесам учинио довољно ствари како бих заправо уништио ту психијатријску ужасну маскирану машинерију. Требало ми је још нешто. Нешто што ће завршити мој посао и, какве год посљедице биле, усрећити ме, или барем таквог послати на онај свијет.

Ближио ми се рођендан. Тај дивни први април који се одлучио нашалити са мојим животом. Међу докторима, била је једна сестра, Тијана, или Татјана, нијесам баш сигуран. Не подносим је. Права је особа која ће бити главна звијезда моје посљедње тачке. Тражио сам да ми тог великог дана донесе торту, ону са три спрата и једном свијећом, али оном за гробље, великом. Била је згрожена, али је ипак био рођендан пацијента, којег ионако гледа као лудака. Сјутра је велики дан када сам

име добио по свом прадједу, који би био поносан на мене и мој план јер зна у каквом се паклу налазим.

Сјутра ћу, када уђе, тражити да ми запали свијећу, да ми отпјева рођенданску пјесмицу и тако се смири у потпуности. Када се унесе у рођенданску атмосферу, зубима ћу зграбити свијећу и запалити јој косу и бијели мантил, који ми већ двије године говори како нијесам у реду. Биће сјајно, сигуран сам у то! Запалићу коначно ону љигаву плаву маску иза које су избијале ружне ријечи упућене мени, да коначно види живот без ње, да види како је мени, обичном смртнику којег су прогласили шизофреничаром.

Ако читаш ово, сигурно сам обавио свој задатак. Вјероватно су ме исти, или сјутрадан, убили на електричној столици.

Лука Челебић, IVф

УСПАВАНКА МИРА

Врти ми се у глави. Обливена сам знојем. Чаршав ми клизи из руку. Мокар је. Не знам да ли је то од зноја или крви.

„Гурај, јадна! Гурај!“ Бабица ме пљесну по бутини. Вриснух.

„Шта вриштиш? Умјела си да га правиш, сад трпи.”

Сузе су ми се помијешале са знојем. Као да је то био мој избор.

Друга бабица уђе у собу и поче још више да се дере.

„Гурај!”

„Не могу више од овога,” прогрцах кроз сузе.

„А, је ли, не можеш? Мрзиш ли ти то дијете, курво? Хоћеш да умре?”

Покушавам да отворим уста. Ништа не излази. Затресе ми се доња усна.

И гурала сам. Колико сам могла. Мислим да никад нијесам трпјела овакву бол.

Осјетих како беба излази из мене.

„Женско је.”

Црно ми заигра пред очима.

***

Бабица уђе у собу крцату људима. Врисци породиље су их оставили у ишчекивању.

„Живо је!"

Једни почеше да завијају. Други су отворили вино. Трећи су рекли Циганима да се лате труба. Кумови загрлише оца. А отац кумове. И свога оца. И мајку. И пријатеље.

„Женско је", бабица коначно дође до ријечи.

Трубе утихнуше. Гласови застадоше у грлима. Некима љутња наружи лице, а мајка новопеченог оца зарида. Да се види да жали! Да сви виде! Ипак, можда је и нешто од тога било искрено. Ко неће да држи женско у кући, мора најстарије женско да га удави. Мајке то нијесу радиле, јер нијесу могле да убију сопствено дијете, па би дужност пала на мајку мајке, или мајку оца. Знала је шта је чека.

***

Пробудих се. Око мене мрак. Зар је могуће да је већ ноћ? Устала сам. Ноге ми отказаше и стропоштах се на под. Ухватих се за кревет и покушах да се придигнем. Чаршави су крвави. Нијесу се потрудили ни да их промијене. Беба! Гдје је моје дијете? Собом се разлијеже плач. Моја дјевојчица... Још је жива! Али неће дуго.

***

Некако сам успјела да изађем из куће, а да ме нико не примијети. Ходала сам. Ишла сам а нијесам знала куда. Дуго сам тако лутала са дјететом у наручју. Куће су се прориједиле, па умножиле. Осјећала сам како ми се ђонови ципела истањују.

Пекло је сунце. Ни оно није имало милости. Појавиле су се шине. Изњедрене из прашине и сунца. И моје муке. Муке, или наде. Нешто је ваљда помогло.

Зашкрипи воз. Погледах наоколо. Овдје нема станице, нити знака или макар какве надстрешнице. Откуд воз, овдје усред ничега? Поклону се у зубе не гледа! Унутра је мање пекло. Беба поново заплака. Љуљала сам је. Треба ли нешто да запјевам? Не знам успаванке. Дијете није прекидало да рида.

„Дајте ми је, госпођо."

„А ви сте?"

„Кондуктер", рече он као да је то тако очигледно. Рече то самозадовољно, као да је управо ријешио сваки проблем на свијету.

Бебини крици су постали гласнији. Одмјерих кондуктера од главе до пете. Сиђушан човјек, сигурно није претјерано снажан. Ипак, није ми се допадао његов израз лица.

Предах му је, несигурно. Он поче нешто да пјевуши на језику који нијесам разумјела.

„Карте, молим вас."

„Молим?"

„Имате ли карте, госпођо?"

„Плашим се да немам." Зар ће ме избацити?

„Па пошто сте Ви и ова слаткица у питању, нема проблема." Намигну.

„Идете ли напријед или назад?"

„Шта је напријед, а назад? Хоћу рећи која мјеста, који градови?"

„Назад је оно одакле сте дошли. А напријед... Напријед је мир."

„Једна карта за мир, онда, молим."

***

„Како је?"

„У грозници је, господине. Изгубила је пуно крви. Неће преживјети."

Глава куће климну главом помирљиво.

„А дјевојчица? Вриштала је овдје до прије сат-два?

„Ваша мајка је..."

„Добро, разумијем."

***

„Опростите ми, оче, згријешила сам. Удавила сам недужно дијете. Дјевојчицу."

„Обичаји нијесу грешни, дијете моје..."

Анђелика Ивановић, Ie2

КЊИЖЕВНОСТ КАО ИНСПИРАЦИЈА

Исидора Ђуришић, IIх: Уз Матошево „Јесење вече”

РИЂОЈ ЖЕНИ

Безимених жена хорде
свуд по глави и по тијелу,
нису толико ни снене, ни горде,
не могу да замијене тебе цијелу.

Кад би могле, кад би успјеле,
да помјере ми памет,
као што си ти знала,
кад бог би ми дао савјет
или ми ти опет у наручје пала.

Све и да могу, да ли бих и тада
могао да прихватим усне туђе,
могао да не мислим на твоје прамене риђе
и да те не волим као сада?

Не бих ни једног трена, ни тада,
мислио ни на једну из те хорде.
Ниједна није ни лијепа ни млада,
кад би ми опет у наручје пала
и опет била овдје.

Катарина Поповић, IIIл

О МОДЕРНИЗМУ

Декадентни дјечак са одговором на мој хедонизам.

Парнасизам који је мрзео мој вулгаризам погледа.

Естетицизам који је презирао све изузев ларпурлартизам.

Симболизам без чула да осети мој натурализам,

Али опет како пун импресионизма.

Јер више је од мог реализма, волео стихове Бодлеровог модернизма.

Милица Вујовић, IIIл

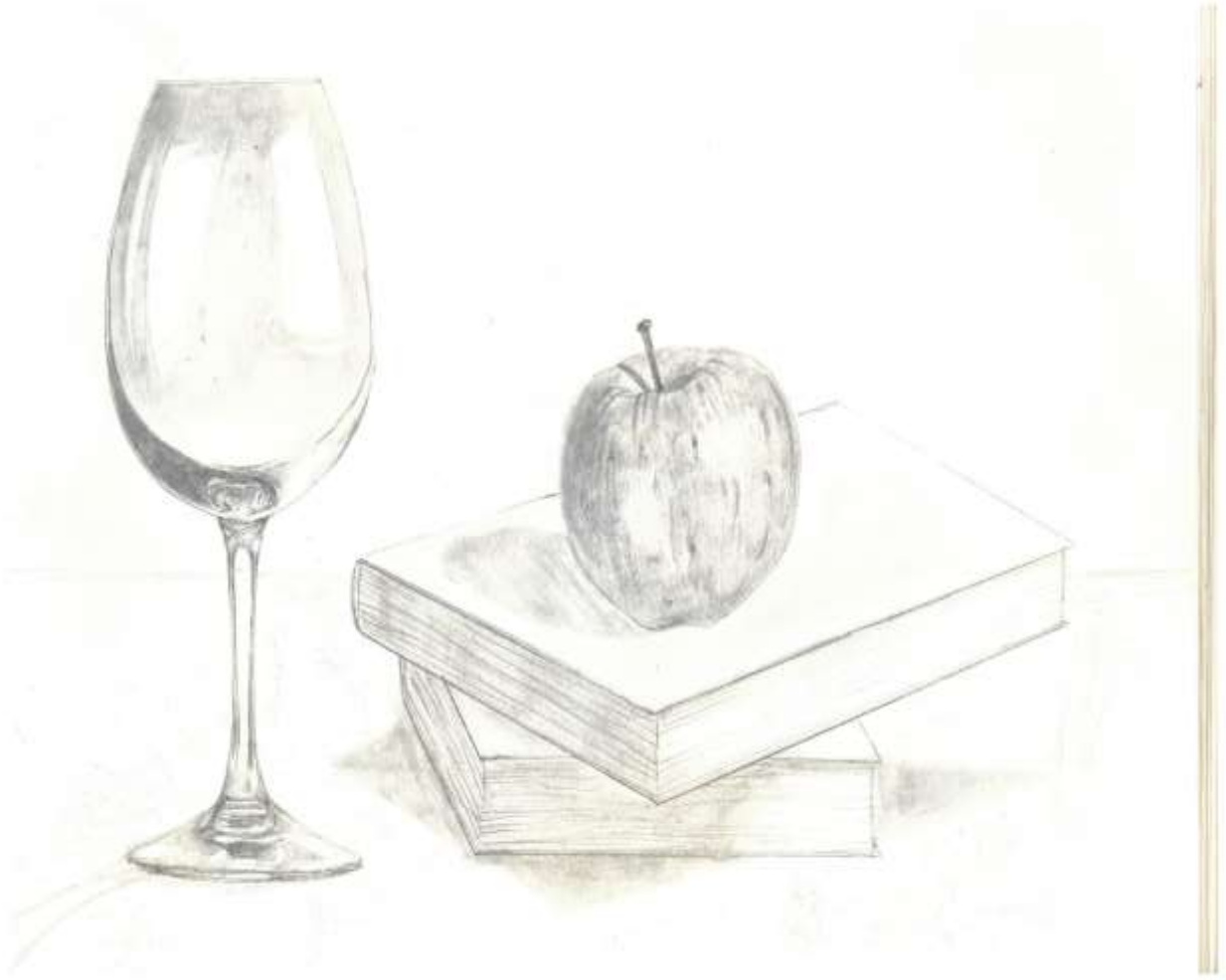

Мала изложба „Знака”

ПОВОД ЗА РАЗМИШЉАЊЕ...

ЧОВЈЕК ЈЕ МЈЕРИЛО ПРЕМА КОЈЕМ СЕ СТВАРА КИЧ

Квантитет није квалитет, пука доступност није оправдање, култура за масе није масовна култура. Ово би биле само неке чињенице о реалности... у идеалном свијету.

Већ поменути човјек у потпуности подређен својим најосновнијим поривима је циљ, човјек који умјесто адвокатов (као код Кафке) постаје забавин пас. Забава воли да свој ланац, којим везује човјека, држи врло чврсто, а тај ланац никад није био ужи, краћи и јачи него данас.

Кич је одувијек био камен тог ланца. Што једноставнија форма дистракције, са што једноставнијим средствима преношења и што широм циљаном публиком. Најмањи могући труд за највеће могуће погађање најосновнијих и најштетнијих порива право у центар.

Још од давнина, од античких времена, зна се шта се продаје – насиље, разврат, неморал и све друге или наопаке или површне вриједности. Не говорим ово тек тако, као већ подоста офуцану, клише изреку – то да је, ето, нпр., насиље то што се највише продаје. Грци су обожавали позориште, грчки богови су обожавали позориште, сама драма се родила у Грчкој. Логично је да је скуп ових фактора за кулминацију имао резултат присуства и до петнаест-двадесет хиљада гледалаца на представама у Грчкој. Импресиван број...

...Колосеум је угошћавао око шездесет хиљада Римљана и током мање прометних дана.

Клише изјаве попут ове о насиљу и продаји су клишеи са разлогом.

Конзули, краљеви, цареви, императори... нису били ти који су одржавали гладијаторске игре (можда и најчистији и најдиректнији облик кича у историји) у животу због свог интересовања, чак ни виша класа генерално. О, не: улице Рима су одржавале игре крви у непрестаном кругу потражње и снабдијевања. Улице Рима – од занатлија до фармера – утољавале би своју жеђ за крвљу готово недјељно, а на своје свакодневне јаде и проблеме би заборављале не баш тешка срца, док је то виши сталеж и више него драге воље прихватао. Тешко је фокусирати се на Неронове краће јабука или Калигулине ратове против мора док вам се пред очима одиграва борба између Приска и Вера.

Данас се облици тог формата могу лако препознати – организовани спортови сваког викенда као „најбитније споредне ствари на свијету”, само кратак преглед ТВ садржаја већине канала вам је довољан да видите о чему се ту ради, интернет који тек треба да уђе у свој зенит што се тиче ове функције... Живимо у свијету бесконачног одвраћања пажње, а одвраћање пажње елити пада као кец на десетку. Није ни као да би било битно да не пада, они су ионако ти који дијеле карте.

Дакле, од Колосеума до „Пинка”, није човјек такав какав је због неког специјално дизајнираног, бог зна каквог, садржаја са циљем да га преобликује и држи у том облику. Њему се такав садржај не гура у лице на силу. Не, кич је далеко једноставнији од тога. Кич се само кроји према калупу човјекових најосновнијих и најутемељенијих хирова, а просјечном човјеку је такво одијело, скројено од неизазовног интелектуалног материјала и неограниченог одвлачења пажње, увијек било далеко привлачније од наизглед скромнијег и трошнијег дизајна мајице саздане од оригиналне и непоновљиве културе са значењем много дубљим од било које гладијаторске ране.

Димензије за крој кича се узимају од човјека, а не обрнуто.

Александар Перовић, IIIн

Мала изложба „Знака”

ФРОМ: „ЗДРАВО ДРУШТВО”

Половином двадесетог вијека филозоф, психолог и психоаналитичар Ерих Фром у својој књизи „Здраво друштво” поставља питање: „Је ли савремено друштво ментално здраво и да ли оно уопште може бити болесно?” То питање поставља због све већег броја менталних обољења људи, због све чешћег одавања алкохолу и другим зависностима, све чешће појаве депресије и све већег броја самоубистава. Вјеровало се да су то само ријетки случајеви и да је узрок у самом човјеку и његовој неспособности да се носи с друштвеним захтјевима и нормама.

Фром се због свега тога питао да ли је могуће да је инстинкт опстанка престао да мотивише људе и да ли друштво намеће својим захтјевима неке вриједности и циљеве који се противе људској природи.

„Као што се физиолошке потребе морају задовољити да човјек не би умро, тако се и оне људске морају задовољити да човјек не би полудио.”

Људи су често само наизглед прилагођени друштвеним захтјевима, а унутар себе осјећају дубоко незадовољство. Та прилагођеност човјека није гаранција његовог менталног здравља. Фром је био један од ријетких који је упозоравао на неприродност савременог начина живота и то што сви људи имају исте идеје и осјећања, и сматрао је да то доводи до психичких обољења.

ВЕЛИКО ОБЕЋАЊЕ

Према Фрому, убрзано удаљавање човјека од самог себе и пропадање друштва, почело је с индустријализацијом крајем осамнаестог вијека и великим обећањем о вјечном напретку, владавини природом, материјалном благостању, миру и хармонији. Међутим, није било тако.

Човјек није покорио природу, већ се свакодневно суочава с природним катастрофама и природу доживљава као трговачки центар из којег може узети све оно што му је потребно. Материјално благостање није довело до срећног живота, нити је то материјално благостање обухватило већину људи. Напротив, долази до похлепе и егоизма, али и до сиромаштва.

„Постојао је и сан да ћемо бити господари властитих живота, али смо умјесто тога постали зупчаници велике машине, отуђени од самих себе."

Данас, бар споља, не постоји ауторитет који нас присиљава да нешто радимо, као што је било у вријеме робовласништва. Истиче се слобода, која је само једна илузија, јер људи слушају ријечи пропаганде, и често немају властито мишљење.

ДРУШТВЕНИ КАРАКТЕР

Шта је то погрешно у савременом друштву? Фром то објашњава преко појма друштвени карактер, карактер типичан за неко друштво. То су заједничке особине већине чланова друштва које се формирају узајамним дјеловањем појединаца, дјеловањем појединаца на друштво или друштва на њих. Улога тог друштвеног карактера је усмјеравање енергије чланова друштва да без свјесне одлуке чине оно што друштво очекује, увјерени да то чине према властитом избору.

Друштвени карактер на почетку развоја индустријског друштва Фром назива сакупљачким, јер је све било окренуто новцу, дисциплини и раду. Савремени карактер Фром назива тржишним, јер су темељне вриједности друштва потрошња и конзумација свих врста добара.

„Савременом друштву требају људи који су слободни и независни, а опет вољни да се њима управља и да се уклопе у социјалну машину."

КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРУШТВА ТРЖИШНОГ КАРАКТЕРА

Главна карактеристика друштва тржишног карактера је да све постаје роба, све има цијену и употребну вриједност. Потрошња је постала сама себи циљ. Друштво стално симулира жеље, а свака треба бити одмах задовољена, након чега је замјењује нова жеља. Те жеље не произлазе из стварних потреба човјека, него из пожуде за стварима („Потрошач је вјечно дојенче које плаче за својом бочицом.") Човјек сам себе доживљава као робу која има одређену тржишну вриједност. Не постоји осјећај властитог идентитета јер треба бити у моди. Осјећај властите вриједности не зависи од стварних способности, него од успјеха у презентацији самог себе. И знање постаје роба. Човјек не тежи знању које ће му помоћи да

разумије свијет, него скупља информације које су корисне на тржишту. Рад је за богате постао средство богаћења, за сиромашне принуда. Слободно вријеме је трошење слободног времена, бијег од досаде, сигурно уточиште пред телевизором или компјутером. Односи су површни, не постоје дубље везе, битно је само колико је неко користан. Разговори су упоредни монолози, без размјене мишљења. Отуђење човјека је заједнички назив за савремени друштвени карактер.

ЗДРАВО ДРУШТВО

Здраво друштво није оно друштво које тражи да му се појединац прилагоди, него оно које се прилагођава људским потребама. Фром притом не мисли на субјективне жеље људи, него на истинске хумане потребе људског бића. Људске потребе произлазе из људске ситуације, а та ситуација је заједничка за све људе. Човјек створен у рајском врту, у потпуној је хармонији с природом и самим собом, али несвјестан себе и пасиван. Описује ово причом о Адаму и Еви. Први чин слободне воље човјека је симболички приказан као брање јабуке са дрвета. Добио је слободу „од" и треба да се избори за слободу „за". Истјеран из рајског врта, више не може бити пасиван, већ мора да се бори за себе и сноси посљедице својих одлука. Али, природа га није оставила беспомоћним. Као оруђа за даљи развој, човјек добија свијест о себи као бићу одвојеном од других живих бића. Тај осјећај одвојености и усамљености, изазива сталну тежњу к поновном јединству и хармонији с другим људима, природом и собом. Осим свијести о себи, човјек добија разум који му омогућава да тражи истину, учи из искустава и мијења се, напредујући ка том јединству. И, на крају, добија способност имагинације, способност да наслути постојање оног што надилази осјетни свијет, као и сталну тежњу да то достигне. Потребан му је циљ. Али не циљ који произлази из потреба друштва, већ онај који произлази из стварних, хуманих потреба човјека.

Ивона Бановић, IIIл

АСЕРТИВНОСТ – ПРЕДУСЛОВ МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА

Шта је, заправо, асертивност? Да ли се као асертивни рађамо, или је то вјештина коју учимо?

Једна од првих дефиниција асертивности потиче од Лазаруса (1973), а подразумијева специфичне категорије способности којима би се могло описати асертивно понашање: способност да се каже „не”; способност да се траже услуге и да се постављају захтјеви; способност изражавања емоција (пријатних и непријатних) и – способност започињања, одржавања и завршавања комуникације.

Већина аутора је сагласна око тога да је асертивност научено понашање. То потврђују и Willis и Daisley (1995), који наглашавају да асертивност није црта личности. Међутим, неки аутори примјећују да постоје искрице урођене асертивности које се јављају око друге године, када дијете учи да каже „не”, када неће нешто да поједе, неће да обуче одјећу коју му родитељи дају, неће да рецитује пјесму из вртића пред рођацима... Ово понашање је углавном ријетко охрабрено и поткријепљено, јер дјеца морају бити „фина и културна”. Из тог разлога првобитна асертивност је често изгубљена и изнова се мора откривати и учити.

Неасертивнима нас чине неке наше карактеристике личности, васпитање и култура у којој живимо. Од малих ногу смо васпитавани да стављамо друге испред себе, да не бисмо били себични. А када људи почну да уче асертивност, упорно увјежбавајући промјене у понашању долазе до другачијих животних перспектива. Заправо, сами постају другачији, живе другачије животе.

Асертивност нам омогућава да заузимањем за себе и представљањем својих жеља и потреба другима за посљедицу имамо веће самопоштовање и поштовање других. Ако настојимо да живимо тако да никада и ни под којим околностима не смијемо да изазовемо непријатна осјећања код другога, онда много више повређујемо себе и друге.

Дугорочно гледано, свако у односу са другима има више користи уколико се особа залаже за себе изражавајући своје мишљење или осјећања на искрен, директан и адекватан начин.

Јер, ако често занемарујемо своја права, тиме друге људе учимо да имају предности у односу на нас. Када асертивно другим људима саопштавамо како њихова понашања утичу на нас, дајемо им шансу да то понашање коригују. Асертивно понашање максимизира могућност особе да оствари своје жеље и потребе…

Након неког периода врло тешке „битке" са самим собом, ситуација у којима је било јако тешко рећи „не", интензивног самоубјеђивања у сопствене квалитете, долази се до тога да неко постане задовољна особа. Задовољна толико да свакога гледа директно у очи, каже: „Не!" И смијеши се широко и срећно.

Леа Тараило, IIIк

Мала изложба „Знака"

АНАЛИЗА АФИЛИЈАТИВНОГ МОТИВА У ФИЛМУ „CAST AWAY”

Врло често око себе запажамо присуство афилијативног мотива кроз разне гране умјетности, било да је у питању пјесма или проза, фотографија или покретна слика.

Један од филмова у коме доминирају овакви моменти, а који су на врхунски начин упаковани у причу модерног Робинзона је филм „Cast away”.

Тема филма је прилично једноставна. Млади успјешни менаџер велике транспортне фирме „Федекс”, живи брзим животом и бива увијек или у журби или касни, преживљава авионску несрећу и као једини преживјели бива заточеник малог острва далеко од сваке цивилизације.

Прича филма је авантуристичка и једноставна, али сама суштина је скроз другачија. Ово је прича о откривању живота појединца и најбитнијим стварима у животу. Ово је прича о опстанку, љубави, пријатељству, без обзира да ли су проблеми физички, емотивни или ментални.

Кроз афилијативне мотиве који прожимају ову причу, главни лик Чак Нолан чини оно што сваки појединац друштва чини, више или мање свјесно али нужно, не би ли оснажио себе удруживањем са неким (у овој причи главни лик је био принуђен да људе замијени стварима), чиме је сам постао креативнији, јачи, прилагодљивији, што је караткеристично за различите групе појединаца у друштву.

Авион „Федекса” у ком је био главни глумац се срушио и мањи дио ствари, десетак пакета, таласи су однијели на оствро на коме се затекао и протагонист филма. Међу стварима које су се ту нашле је била и једна лопта за одбојку произведена од америчког произвођача спортске опреме „Вилсон”, коју је главни глумац бацио из бијеса, окрвављених руку, када није могао да запали ватру. Узевши поново лопту коју је бацио, главни глумац на отиску од крви црта очи и уста, креира имагинарног друга и назива га Вилсон, од ког момента њих двојица постају нераздвојни пријатељи. Вилсон, иако нијем, кроз конверзацију главног гумца, има своју улогу, ријечи, те постаје нераздвојни, прави и једини друг Чаку током сљедеће четири године на острву. Иако Чак зна да је Вилсон само лопта, због природе

људског бића и тежње да припада нечему, групи, самом Чаку боравак постаје подношљивији на оствру јер има неког са ким разговара, на кога се љути и са ким се дружи, кроза што видимо јак афилијативни моменат. Наравно, када главном протагонисти бива јасно да спас неће доћи ниоткуд, он прави сплав на коме посебно мјесто, сходно околностима, бива обезбијеђено и за њега причвршћен бива и Вилсон.

Главном глумцу је Вилсон у филму неопходан јер представља неминовну потребу појединца за људским друштвом. Једном кад га из бијеса шутира, неуморно га тражи и извињава му се када га налази и обећава да га се више никад неће одрећи.

Вислсон у филму персонификује друштво и наду. Афилијативни мотив је овдје толико јак да никакав реципроцитет није битан да би показао огроман значај за појединца.

Најтежа и најемотивнија сцена филма у којој значење и степен афилијативности досеже врхунац је кад лопта пада са сплава, након чега замало видимо и покушај главног протагонисте да уз крике дозивања, вукући сплав, покуша да досегне до лопте. У том моменту то није немушта лопта, већ комплетно друштво и свако из његовог окружења ко је постојао задње четири године.

Виктор Новаковић, IIIа

ЧОВЈЕК ЈЕ ПРИМАРНО ЕГОИСТИЧНО ИЛИ АЛТРУИСТИЧНО БИЋЕ?

Питање људске природе и мотивације људског понашања је створило бројне ставове о исконској природи човјека. Психолошки егоизам је теза да смо увијек, дубоко у себи, мотивисани само оним што сматрамо да је у нашем најбољем интересу. Психолошки алтруизам, с друге стране, став је да понекад можемо имати крајње алтруистичне мотиве. На примјер, имамо случај да је Марко спасио Петра из запаљене пословне зграде. Било би чудно сугерисати да је Марко то урадио из сопствене користи. На крају крајева, он ризикује сопствени живот у том процесу. Али психолошки егоиста сматра да је Марков наизглед алтруистички чин мотивисан циљем да себи користи, без обзира да ли је он тога свјестан или не.

Марко је можда желио да стекне добар осјећај од тога што је херој, или да избјегне друштвени укор који би уследио да није помогао Петру, или нешто слично.

Неколико других егоистичких погледа је повезано са психолошким егоизмом, али је различито од њих. За разлику од етичког егоизма, психолошки егоизам је само емпиријска тврдња о томе какве мотиве имамо, а не какви би они требало да буду, док етички егоиста тврди да је лични интерес на овај начин моралан. Слично томе, психолошки егоизам није идентичан ономе што се често назива „психолошки хедонизам". Психолошки хедонизам ограничава опсег мотивација из сопствених интереса само на задовољство и избегавање бола.

Иако се често расправља о психолошком егоизму, многе велике личности у историји филозофије нису га експлицитно подржавале. Најчешће се приписује само Томасу Хобсу и Џеремију Бентаму. Ипак, психолошки егоизам се може посматрати као позадинска претпоставка неколико других дисциплина, као што су психологија и економија. Неки биолози су сугерисали да се теза може подржати или одбацити директно на основу еволуционе теорије или рада у социобиологији.

Посматрајући савремене групе ловаца-сакупљача, који живе на исти начин као праисторијски људи, могуће је боље разумјети људку природу. Ове групе карактерише екстремни политички и сексуални егалитаризам. Појединци у таквим групама не акумулирају сопствену имовину и имају моралну обавезу да дјеле све. Такође, у таквим групама обично мушкарци немају ауторитет над женама. Постоје и методе очувања егалитаризма тако што осигуравају да се статусне разлике не појаве. Појединци који су се понашали себично и немилосрдно, имали би мање шансе да преживе, јер би били избачени из својих група.

Многи антрополози се слажу да су таква егалитарна друштва била нормална све до прије неколико хиљада година, када је раст становништва довео до развоја пољопривреде и устаљеног начина живота.

Недавно истраживање у којем су учесници давали и трпјели болне електро-шокове, пружа нијансиран увид у мотивацију људског понашања: док људска бића имају капацитет за истински алтруизам, чини се да овај импулс има јасно дефинисане границе. Студија, објављена у Proceedings of the National Academy of Sciences, укључивала је 63 учесника, од којих су већина били млади (око 20 година) и жене. Као дио низа интеракција, од њих је затражено да или жртвују новчану

награду, или искусе непријатан удар струје, како би користили другој (анонимној) особи.

„Учесници су били спремни да се одрекну новчане награде како би поштедили друге физичке повреде", пишу истраживачи. „Међутим, нису били жељни да сами себи нанесу штету да би обезбиједили награду за друге." Та разлика – да ли ће друга особа бити повријеђена или једноставно неће бити награђена – снажно је утицала на избор учесника. „Учесник се може одрећи велике количине награде да би некога поштедео зла", пишу истраживачи, „али не би претрпео чак ни скромну штету у корист неког другог".

Газанига и његове колеге то објашњавају примјећујући да су „штета" и „награда" – за које се често мисли да су два краја спектра – у ствари, различити концепти, које ми ментално обрађујемо користећи „различита неуронска кола".

„На крају крајева, кратковидо је замислити људе или као категорички егоистичне или алтруистичке", пишу Мајкл Газанига, Лукас Волц и њихове колеге. Иако није мудро уопштавати на основу одговора студената, њихови резултати сугеришу да наши ставови према одређеним друштвеним питањима могу бити под јаким утицајем начина на који су уоквирени.

Недавна израелска студија пружа додатне доказе о томе. Утврђено је да, иако људи осјећају обавезу да избјегну повреду других, импулс да се активно помогне некоме коме је потребно углавном је ограничен на оне у нашем друштвеном кругу.

Особине као што су сарадња, егалитаризам, алтруизам и мирољубивост су биле особине које су преовлађивале у људском животу десетинама хиљада година и које су одговорне за људску сарадњу и опстанак. Крај ловачко-сакупљачког начина живота и појава земљорадње су довели до појаве новог осјећаја индивидуалности и одвојености, што је довело до нове себичности, а на крају и до хијерархијских друштава, патријархата и ратовања. Упркос томе, људки опстанак и даље зависи од просоцијалних мотива и сарадње. Вјерујем да су себичност и алтруистични облик понашања кључни у савременом животу ради очувања појединца и друштва.

Жељко Миличковић, IIIј

УМЈЕТНОСТ ЈЕ ЛИЈЕК И КОМПАС

Умјетност је чудновато људско дјеловање. Вјековима одређује путању својих поданика, јер својим убједљивим гласом омађија осјећајно живо биће.

Невидљивим стрелицама умјетност се увуче дубоко у срце. Замишљене очи виде само један пут, који тада изгледа беспријекорно. Срце неравномјерно куца, непозната топлина струји кроз тијело, и све се чини једноставно.

Умјетност је мајка свих умјетника. Дух истраживача преовлада током мисли. Истраживач и предан радник путање комплексног бира, вјерно слуша како би удахнуо толико пријатан осјећај. Та неизвјесна и варљива борба донесе нешто драгоцјено. Изабраник има вољу за животом. Изморен, исцрпљен, њежно отвори очи, помисливши на пријатност и испуњење које осјети када испроба своје могућности и машту. Умјетност лијечи дух. Задржи здрав разум када сви могући љекови и доктори не успију. Умјетничка инспирација као Благородица храни душу. Машта развија и контролише разнолике мисли. Трансформише једноликог обичњака у непоновљивог човјека. Светица доноси вјечни мир, остварује и испуњава замисао, ослобађа машту, искоришћава све могуће границе и цијели свијет постаје бајковит. Емоције се ковитлају, несигурност изједа дубину тражећи помоћ од сигурности. Умјетност је особа која обасјава чудноватим сјајем.

Наш избор нам принесе бројне прилике. Све нас чува и штити од искушења. Сакрије нас, уразуми када је то потребно.

Умјетност је саставни дио живота. Трагање има моћ над људима и утицај на одабир. Њени поданици утјеху траже у њој.

Калина Гордијан, Ie1

ЉУДИ ЧЕТВРТАСТИХ ОЧИЈУ

Испред улаза зграде у којој живим, свакога дана ме бар три исте главе одмеравањем од главе до пете отпрате у школу. Своје комплексе уобличене четвртастим оквиром „бацају" на друге. Осећам ја свој целулит на нози, осећам и ту бубуљицу, ма осећам чак и свој ожиљак преко ока који је одавно престао да ме боли. А најтеже подносим твој пргави поглед. Зашто све сводимо на исто?

Имам три брата. Захваљујући томе, током детињства сам слушала приче о диносаурусима, аутима и роботима. О роботима сам волела да слушам. Мама стави четвртасту кутију на главу, „изрезбари" три коцке за очи и уста и почне успорено да хода кроз кућу. Смејала сам се томе толико да су ме чуле комшије на спрату. Сад ми то није смешно. Нема то везе са мојим одрастањем. Тада су то биле измишљене приче, а данас је то стварност. Срећем стотине таквих ликова.

Нећу рећи да ме то плаши, али није пријатно када те неко скенира својим малим процесорима званим очи. Чему све то? На постављено питање немам одговор. Знам да ћу и даље постављати ово питање и, претпостављам, остајати без одговора. Преносићу ја и приче о роботима, онима који се још нијесу срели са стварношћу.

Оливера Шукић, IVj

Мала изложба „Знака"

ГИМНАЗИЈАЛЦИ ПЈЕСНИЦИ...

ТРЕН

Све се боје свијета

Стапају у једну

И бескрајне линије

Опет ће се срести

У центру твог погледа

Или моје свијести

ЗИМСКО ВЕЧЕ

Посматрам сунце на хоризонту

И његов крвав сјај

Како у румено боји

Давно заспали крај

И гледам на пусте улице

Мразом прекривене

И посљедњи цвијет што залеђен

Полако и тужно вене

Над огњиштем играју сјене

Пратим како круже

И молим их за мало топлоте

Коју, знам, не могу да пруже

А вјетар, заморан и тежак

Носећи пепео и дим

Ствара маглу изнад кровова

И прашњаво зелених борова

Хтјели бисмо да вичемо, молимо

Гасе се улични фењери

И све полако нестаје

У монотонији зимске вечери

Посматрам сунце на хоризонту

Плаши ме његово нестајање

Али оно оставља наду

Наду у ново свитање.

РУКА ПРЕКО УСТА

Нападају ме мојим слабостима

Чудовишта која сам створила

Боже, понекад пожелим

Да никад нисам говорила

Хранила сам их својим страховима

Док их напокон нисам уморила

Боже, понекад пожелим

Да никад нисам говорила

Открила сам им своје тајне

Први сам се пут отворила

Боже, понекад пожелим

Да никад нисам говорила

И сад се, ево, кајем

Што сам их за љубав молила

И сада често пожелим

Да никад нисам говорила

ИДЕМ

Идем или стојим. Није битно.

Битно је да идем.

Нико ме не види, нико ме не чује

Само вриска паклене тишине

Идем. Није битно које је доба

Колико је сати на свим овим часовницима

Сви су они тачни јер сам њихов творац

Идем. Одлазим. Или ми се чини.

Нигдје никога и сви су около.

Неко ме зове. Преклиње.

Не чујем. Окрећем се према Сунцу.

Идем даље.

Сви ми се клањају не знајући због чега

Док идем поред ватреног дрвећа

Носећи букет неубраног цвијећа.

Теодора-Бојана Јовановић, IIф

ДЈЕЧЈИ ЈАД

Дочекаш дане када си сам на свијету

и није ти лако као усамљеном дјетету.

Док гледаш окрутност бездушних људи,

за разумним саговорником беспомоћно жудиш.

Размишљаш како си убачен међу одрасле људе

и не, не бираш ти то, већ те главе луде,

И луташ сам, тражећи правога

јер кад боље размислиш, нема наде ни од свога.

Ходаш и гледаш у сиво небо тмурно,
осјећаш се малом, ситном, биједно и несигурно.
Поред тебе иде руља људи журно,
добацује, псује, вријеђа некултурно.

На ивици си суза, немаш гдје отићи,
страх те, али трпиш, не желиш ником причи.
Али пробај да побјегнеш, тргни се сад!
Јер они никад неће осјетити тај дјечји јад.

Лаура Ђуричковић, IIIи
(Часопис „Латица")

PRAEMATURUS DEI

Можда нијесам ништа
до божје недоношче.
Можда ми је требало
још само пар недеља
уз топлину твога меса
да постанем бесмртан,
а можда бих већ био мртав,
да сам икада постао жив.

Можда бих гладовао за тобом
или од тебе направио гозбу
за мене, пријатеље моје,
и једног издајника, Искариотског.
Мислим да не бих био овако жут,
био бих, чини ми се, сав од злата.

Можда бих заволио другу,
а тебе би прогутао прототекст,
и не би ови покушаји плача
за собом вукли твоје име.
Да, мој би лелек био јасан
и одзвањао би кроз равницу,
Пробудио би све глуве у твоме крају,
а ти би, сигурно, спавала мирно.

Клао бих већ мртве људе
да се присјетим шта је студен,
као кад се њемачки ветеран
сјећа похода на Москву.
Можда је сва та крв
безнадежан покушај
да се човјек угрије, као некад.

Можда не бих, као сада,

био гладан и вјечито сам.
Били бисмо напојени,
и ја, и мој вранац.
Од галопа би његовог дрхтало тло.
Планине би се помицале
пред ударцем мога бича.
Кроз прозоре би зуриле сјенке
и кројиле легенду о вранцу и јахачу.
Преносила би се с кољена на кољено,
кроз ову уклету селендру,
и дошла, можда, тако, до тебе,
изгубљене у прототексту.

Али, ја сам само божје недоношче.
Неодољиво је лако
приковати ме за крст.
Али, ако би заплакала
над мојим распећем,
васкрснуо бих само
да бих ти обрисао сузе.
Ако пронађем утробу
која би ме примила
барем накратко,
сачекај ме, да одрастем још мало,
и немој да умреш.

Умирање је, ипак, игра удвоје.

Посљедњи трзај прототекста.

Софија Кирсанов, IVб,

шк. 2020/21. г.

Мала изложба „Знака"

ЈА У ГРАНИЦАМА – ГРАНИЦЕ У МЕНИ

ДЕТЕ-ГЊУРАЦ

Свитање. Нараџин сок се полако разлива по огромном небу. Мало дете усправљено стоји наспрам бескрајног хоризонта.

Улази у воду. Некоме је прилаз мору стеновит, оштри шиљци се забадају и рањаве дечју, меку кожу; неком пешчан, стопала полако тону у тесто најситнијих зрнаца; неком обло каменит, а неком литица.

Неко дете у воду скаче, утрчава прскајући на све стране, или мирно сатима стоји у плићаку пре него што се усуди да направи следећи покрет. Међутим, прилаз није битан, осим ако не заустави дете. Ниједно дете се не плаши воде. Свако дете зна да плива. Када загњури, оно пролази кроз свечану капију. Вода је бистра, мутна, хладна, врела, слана, слатка, али свако дете воли воду. Оно иде све даље и даље, некад брже, некад спорије, али се креће.

Једног дана, плима му да подстрек и повуче га два корака унапред, да би га већ следећег осека вратила за један уназад. Понекад наиђу олује, па га таласи усковитлају, помуте и заморе, али и то пре или касније замени морски мир, или се барем ковитлања смање. Дете иде све дубље и дубље. Сваким метром је све хладније и мрачније. Међутим, дете постаје све топлије и светлије. Оно најчешће тога није свесно. Попут воденог свица блиставим рукама прокопава и размеће ту густу водену масу. Са дубином се повећава и притисак. Он потиче од детета самог и подупрт је његовом несавладивом жељом да гњури више и дуже.

Нажалост или на срећу, вечно гњурање је немогуће. Свако дете у воду улази са предодређеном количином кисеоника, која се једино може смањити. Ако тако дете одлучи, она може и потпуно нестати сваке секунде.

Детету се може учинити да га олује, осеке, вртлози, лепљиве алге или велелепни призори држе за крхки глежањ и не дозвољавају му да иде напред. Оно греши. Док испушта последњи мехурић, схвата да је све, заправо, зависило од њега. Ако му се судбина осмехнула, а оно урадило све најближе оном како би требало, оно је тада дете са борама, а не стари човек, или само човек.

Његово беживотно тело море носи, и неосетно спушта на обалу са друге стране. Опет је наранџин сок прекрио небо.

Нина Рачета, IIIф,
шк. 2020/21. г.

Мала изложба „Знака”

ДОБРИ ГОСПОДИНЕ, ТО СТЕ ВИ!

Као дијете проводила бих суморна недјељна поподнева код прабаке, у чијој су башти хуктале сове и све мирисало на њезине старе књиге. Дневна соба јој је увијек била спокојна и тиха, као црква. Мало је говорила, и чинило се да је прашина на полици која се простирала преко цијелог зида само ситни талог њених накупљених и одбачених мисли. Говорили су да имамо исти поглед.

Године… Пролазили су и дани у њеној дневној соби, иако се некад чинило да се казаљке не помјерају. Мислила сам да је добро познајем, и да смо блиске. Међутим, тек кад се разбољела, схватила сам да никад раније нисам ушла у њену спаваћу собу, кроз коју се све претопило у сан.

Много година касније, неки странац ће ући у кућу без намјештаја и људи. Мада, душе су још ту. Јесте ли некад осјетили да се атмосфера у стану поремети и испрља кад је један укућанин узнемирен? Мисли се као гриње увуку у ћошкове сваке собе, и држе се као пијавице.

Ако се довољно смирите и усредсредите, можда чујете кораке баш када за њих нисте спремни. Можда вам пред очи изађе призор нечијег давног живота, или вас погоди нека непозвана, туђа емоција. Тада у кући настаје преклапање сна са јавом, уобразиље са истином, оностраног и овоземаљског. Ако се тога уплашите, изгубили сте. Гриње су вас већ појеле.

Кад се странац навикне, ниједна помисао да чује кораке није чудна, свака је нормална и очекивана. Више се не обазире, и не штреца. Улази у собу голих зидова.

Сви носимо на спавање оно што нас тишти, и то нас прогања ноћима. Зато је спаваћа соба лична, и зато се странац управо у њој сусреће са ђаволом. Природно је да се успаничио уочи сусрета с њим, и хтио да се убије. Али кад га ђаво позва да сједне с њим, странац се, као посјечен мачем, смири. Рекло би се да је ђаволу било врло драго што види странца, као што би се обрадовао старом пријатељу. Странцу је он, пак, незанимљив: сталожено сједи и само што не прекрсти руке, или почне да цупка ногом. Уморно га погледа, као неку заморну удварачицу, или досадног млађег брата, за које не може да докучи шта још увијек желе од њега.

„Добри господине, па то сте Ви”, саркастично изјави, чекајући да напокон сазна због чега је почаствован тако пожељним друштвом. Ђаво му се доброћудно

насмијеши, и постави питање најважније у свачијем животу, пресудно за његово будуће биствовање…

Странац излази из спаваће собе, и прилази прозору. Одлучно гура тешко шкуро, и пали цигарету. Одсутан је, и празно гледа у даљину, погледом пратећи усамљену барку. Фали му времена да се опорави од сусрета. Ко зна хоће ли икад! Заправо је одмах знао које му је питање постављено, и јасно се сјећа да му је одговор био брз и бистар. Заборавио је што би занимало ђавола чим је одговорио. И никад неће моћи да се сјети шта је било по сриједи, иако су и питање и одговор сваког дана пред њим висили у вазуху. Био је тога свјестан, али немоћан да до њих допре.

Збиља, шта би ђавола уопште и занимало? Срећа, слобода, спасење?

Јер једино што их разликује је то што је ђаво бесмртан. Човјек је, истина, морално сив, али ни ђаво није одувијек црн – и он је био анђео прије великог пада. Шта би га онда занимало? Ђаво нема питања за човјека; ни човјек за ђавола. Човјек жели ђаволову моћ. А ђаво човјечју слободу. Ово су двије стране истог огледала – тјеши се глупи странац, тек накратко, и привидно, смирујући своју савјест.

Гледам мртво, сиво море с прозора са којег би ми баба некад пољубила главу. Изједа ме што сам је разочарала, а чинило ми се да смо можда сродне душе. Понекад, тек на тренутак, препознам њен израз лица у огледалу, и помислим да не заслужујем да га носим; чујем како ме тихо дозива; и осуђује. Вјероватно ме више не би пољубила у главу. У главу се љубе дјеца!

Већ вијековима, људи који су се на мору родили и на њему ће умријети, разумију његову безвремену ћуд, која се никад не мијења, чак ни кад све мимо њега иде на починак. Јутрос, први пут, није тако. Призор је као измаштан, а језив! Нешто што се може видјети само у сну! Море је – одвратно и беживотно. А чак и такво – (гротескна) утјеха и сигурност – дозива својим мртвим дубинама. Пролази ме језа, као да сам под будним погледом нежељеног посматрача… Али чак није узнемирујуће!

Излазим из куће... с муком у стомаку, стежем хладну кваку као кошчату руку, и вучем је да затворим врата. Она се с муком и шкрипом, као узастопни јецаји, затварају. Моле ме да останем још мало... да не идем... да не дозволим да све падне у заборав... Сигурна сам: бабина хладна, кошчата рука вуче ме назад! Није до старости врата!

А странац? Ко је странац И шта ако је, заувијек, остао заробљеник куће? Он је увијек заувијек, зар не?

Теа Мандић, IIIф,
шк. 2020/21. г.

Мала изложба „Знака”

Мала изложба „Знака”

ДУХ ВРЕМЕНА, ИЛИ...

Матиа Пренкочевић, IIIф,
шк. 2020/21. г.

ДЕЦЕМБАРСКИ ИНТЕРВЈУ С ПОДГОРИЧКОМ ГИМНАЗИЈАЛКОМ

Сви знамо за тај фамозни децембар, мјесец вируса који хара учионицама сваке гимназије, вируса званог „испititис". Како ли се од њега штите просјечни гимназијалци? Да ли су се вакцинисали против њега? Која је то њихова вакцина? Одлучили смо да разговарамо са ученицом на коју смо наишли у холу, Јаном Вукчевић.

—*Како се један ученик може снаћи у оваквом хаосу, да ли је то уопште и могуће?*

—Сматрам да децембарски хаос постоји само у нашим главама. Видите, то је мисао која се створи једино ако смо читавог новембра бјежали од градива и проблема, страхујући од те страшне књиге. Ја сама тренутно болујем од новог соја испititиса званог италијански језик. Лијек не постоји. Нажалост, овог пута морам прихватити пораз! Сналажење почиње у новембру!

—*Каква је ситуација с родитељима?*

—Родитељима? Родитељи као родитељи, причају у таутологијама. Само покушавају да пронађу начин да загријете столицу. Све ће они урадити да би ме одвукли од лијене навике, али колико год стилских средстава користили, то неће промијенити мој чврст песимистички став да је све већ готово, и да су моје оцјене робови судбине.

—*А професори? Каква је ситуација са њима? Имају ли разумијевања за ученичке проблеме?*

—Разумију они наше недаће, јер професор прво мора бити ученик, али вјешто скривају своје бриге с лица. Најгори осјећај који настаје као посљедица овога је што често помислим како су хладни и себични, како воле ученичку патњу! На срећу, у другом разреду, схватила сам да оцјена није ништа лично, само број на папиру. Указатељ на грешке. Доста ми је плача и трошења времена! Мене не дефинише број! Знам шта знам, шта желим да научим и то ће вјечно бити моје. Када бих читав живот провела скривајући поглед од цифара на папиру, мојој патњи не би било краја! Вјечно бих сједјела у тмини ноћи без склопљеног ока, окована својим потенцијалним неуспјехом. Лијепо је мислити унапријед, али да би нас будућност срела, морамо живјети у садашњости. Данас сви желимо бити другачији, бољи. Узори су нам примјери лажног савршенства. Умислили смо да је једино бројка пет вриједна. Само гледамо мане! Професорима и ученицима који пажњу посвећују само тој једној цифри, тражим да прво имају више поштовања и разумијевања према себи! Ако су вам људи бројеви, желим вам све најбоље! Само нека је то најбоље негдје далеко од мене!

Јана Вукчевић, IIн

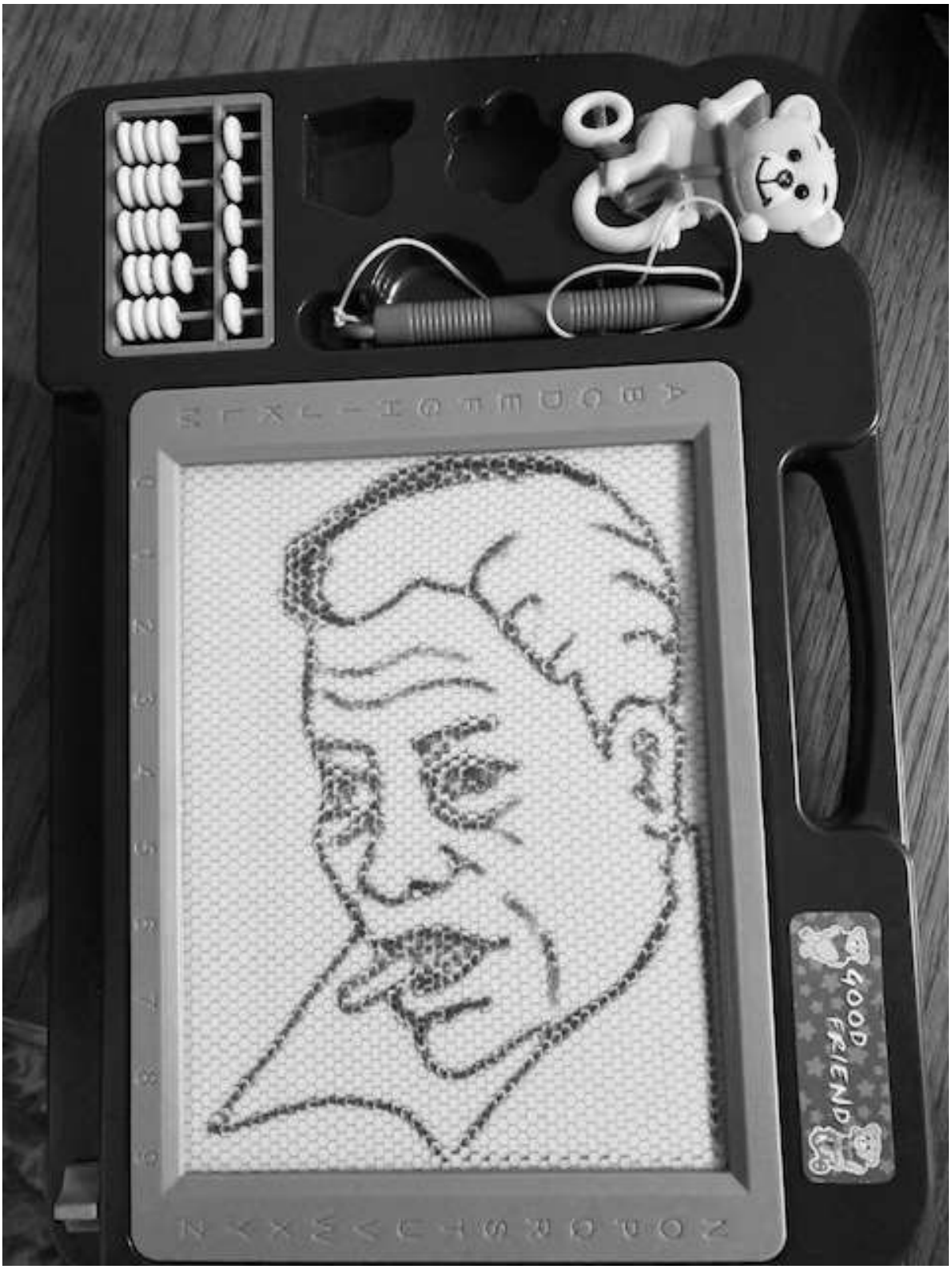

Сара Терзић, IVн

ЗАКУЦАВАЊЕ

Сјетите се некога лавље снаге и хитрог хода! Погодили сте: та особа није гимназијалка!

У „неспортским" гимназијама опрема за час редовно се одмара код куће, а кад и наврати до школске сале, често заврши на некој лијеној принцези са клупе. Као једна од њих, признаћу свијету само једно: одбојност према школским салама и спорту није моја кривица!

Све почиње с једном злобном, плавом књигом која обожава да своје крхке бисернобијеле странице прља тетоважама од јефтиног мастила – школским дневником. Она свакодневно изазива потресе наставничке катедре, и насилно и до темеља руши градове ученичке маште.

И, ето, тога дана одлучила је да мало потресе шарени и вјештом ђачком руком изрезбарен резервни сто, који су професори физичког, тјешећи себе, називали катедром. Први пут у својој каријери, љубитељ цифара потпуно је испразнио свлачионице, и уђуткао све причалице. Час, овај час, није био за шалу! Требало је снагом побиједити највећу неман образовања, аждају звану „издржај у згибу". Професори књижевности и природних наука на ово ће оборити коју столицу. Молим их да се зауставе! Није згиб то што је страшно! Страшно је што су се ученици с њим морали суочити на неприступачном терену, чардаку спорта – школском кошу!

А прва жртва ове вјежбе била је клупа постављена испод чардака. Бијела, чиста клупа! Што она није професорска катедра умјесто оне украшене срцима, именима и ружним ријечима? Затим је доведен први саучесник овог масакра, висока другарица, чији је задатак био да подигне све кад се коначно суочимо са чудовиштем. Нестрпљиви дневник тада направи колут, и отвори се на посљедњој страници!

Ја? Ја! Прво жртвено јагње! Клупа испод коша се тресе, другарица ме не гледа у очи! Тешка сам? Осјећа кривицу? Мач од мишића – постаје туп! Грло је сваког трена све ближе потпорном стубу коша! Пааанииииикаааа! И последње оружје: воља! Још пола минута... још десет секунди... још четири секунде за петицу... Бам!!!!!!!

У посљедњој секунди до петице, кош ме одбацио са себе!

Висока другариица као да се заледила у времену! Клупа као да се помјерила удесно од страха да је не сломим... Право лицем на патос! Смијех... па тама! Вјечна тама... Добро, мало преувеличавам, устала сам након десетак секунди. И да признам пораз! А дневник? Наставио по свом! До краја часа, нове борбе: сувенири побједа и пораза.

Ипак, од свих, успомена, моја је једина о којој се и дан-данас прича, иако је из врло добре, а не одличне борбе.

Зато све људе овог свијета молим да не критикују гимназијалке што не воле спорт!

Након неколико аждаја, из коша или одбојкашке мреже, страх изазива чак и опрема! Ко се једном на млијеко опече, тај и у јогурт дува!

Јана Вукчевић, IIн

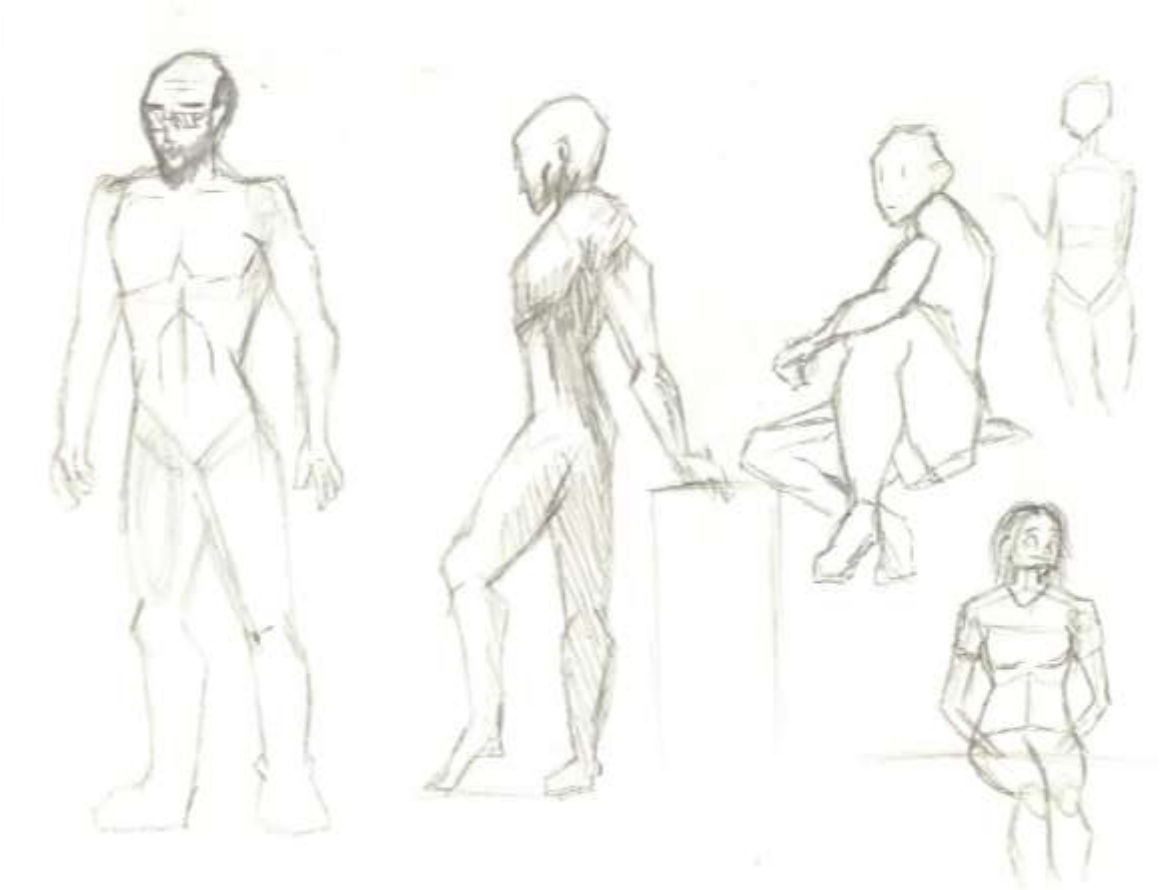

Мала изложба „Знака”

МЕЂУ КОРИЦАМА ШКОЛСКЕ ЛЕКТИРЕ...

ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА...

Тамара Андрић, IIф: Дантеова „Божанствена комедија”

ПОВОДОМ 700 ГОДИНА ОД ДАНТЕОВЕ СМРТИ

Ренесанса. Препород. Античка култура је била запостављена од пада Римског царства. Међутим, баш ту, у Фиренци, десила се обнова, оличена у Дантеу Алигијерију.

Поријеклом Фирентинац, Данте (1265–1321) је био културно образован од раног дјетињства. Његова „Божанствена комедија" је највеће писано дјело ренесансе. Чак јој је титулу ,,божанствена" дао славни Бокачо, у знак поштовања према великом пјеснику и још већем дјелу. Комедија обухвата и антику и средњи вијек и представља друштвено-морални приказ тадашње Италије. Да би ово успио, Данте се морао одвојити од мишљења Цркве, и приказати читав средњовјековни опус у ова три свијета.

„Пакао", „Чистилиште" и „Рај" су три дијела слагалице која чине ово ремек-дјело. Главни лик је Данте, у потрази за својом љубави Беатриче. На том путу му помаже антички пјесник Вергилије, који је Дантеу служио као узор. Пут Дантеов почиње на ријеци Ахеронт, улазу у пакао. Ту видимо да Данте себе сматра за особу достојну раја, јер се Харон жести само на добре душе чије није мјесто у овоме проклетом простору. Пакао је облика лијевка, састављеног од девет прстенова за девет грехова. Ови гријеси су комбинација Аристотеловог учења и мишљења Цркве о пороцима. Први круг, Лимб, одређен је за оне рођене прије Исуса и оне некрштене. Осуђене на мучење без краја јер су рођени у погрешно вријеме или зато што нису хтјели да се приклоне ни Богу ни Ђаволу. Овај свијет, најсличнији Земљи, насељавају антички филозофи и умјетници попут Хомера, Платона па и самог Вергилија. Што се дубље иде у пакао, то су казне теже, а затвореници гори у овом затвору без ланца и катанца. Преко пустиња, мочвара, јама, понора, шума, до деветог круга. Тог залеђеног пакла у коме влада Луцифер. У своје три главе он држи Брута, Јуду и Каина. Ово је мјесто гдје све издајице заврше, замрзнути заувијек. Птоломеј, Одисеј и сви други овдје почивају у вјечном леду. Међутим, неки стоје поносно, без страха од казне Божје, заувијек непокретни. Ипак, мени најинтересантнији је четврти круг, Похлепа. Ту људи гурају стијене уз брдо, на чијем се врху посвађају и гурну једни другима стијене. Звучи ли познато? Сизифу звучи. Након што је све гријехе људскости спознао, Данте коначно може изаћи из овог проклетог мјеста.

„Чистилиште” је мјесто смирења и прочишћења душе. Етички је грађено како су га замишљали антички филозофи. Сјета влада овим мјестом. Ту Данте и Вергилије срећу Сордела, трубадура који је писао на италијанском језику, што је касније Дантеа инспирисало да уради исто. Ту коначно среће Беатриче. Од тренутка када су се први пут срели, Беатриче је постала Дантеова љубав и муза. Иако су били у браку са различитим особама, Данте ју је волио. Међутим, са доласком Беатриче одлази Вергилије, јер му је мјесто у Лимбу. Данте је погођен тиме, али нема времена. Мора да се ослободи свих гријеха. Тек тада он може да издржи љепоту Беатриче, која је описана на савршен, ренесансни начин. Она му тада даје задатак да пренесе ријеч људима о доласку спасиоца, као што је Малахија урадио вјековима раније. Она му тада такође прориче о прогонству из Фиренце. Након ових вијести, уз пјесму светаца и псалме, настаје „Рај”.

Данте пролази кроз царство звијезда што чине рај. Замишљен је као мјесто гдје се свако води логиком и бави филозофијом. Прави рај, по схватању хришћанском, научном и моралном. Док се уздиже, примјећује хармонију бројева, и схвата да су наука, религија и људскост повезани. Одједном једно свјетло засјењује сва друга. Свјетло Њега, Творца, Оца Нашег, Свевидећег Бога. Бог нема облик или форму, он је само суштина, по правим законима хришћанства. Ту му је објашњена љубав, нада, знање, гријех, и Данте коначно сазнаје истину свега. Откривена му је и корупција Цркве и похлепа папа. Ту му је дат задатак, да шири ријеч о доласку спасиоца и праве хришћанске вјере. Тада Свети Петар посвећује „Комедију” и чини Дантеа пророком. Са тим знањем, он се враћа назад у наш свијет.

Овај текст је савршен примјер ренесансног дјела. Велича човјека и Свето тројство. Везује ту тему уз помоћ науке. Комедија описује религију кроз тему, моралност кроз ликове, тему, радњу и мјеста, науку кроз симболику бројева и антику кроз ликове. Право ренесансно дјело.

Матија Бабић, IIе2

ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА...

Тамара Андрић, IIф: Писци ренесансе

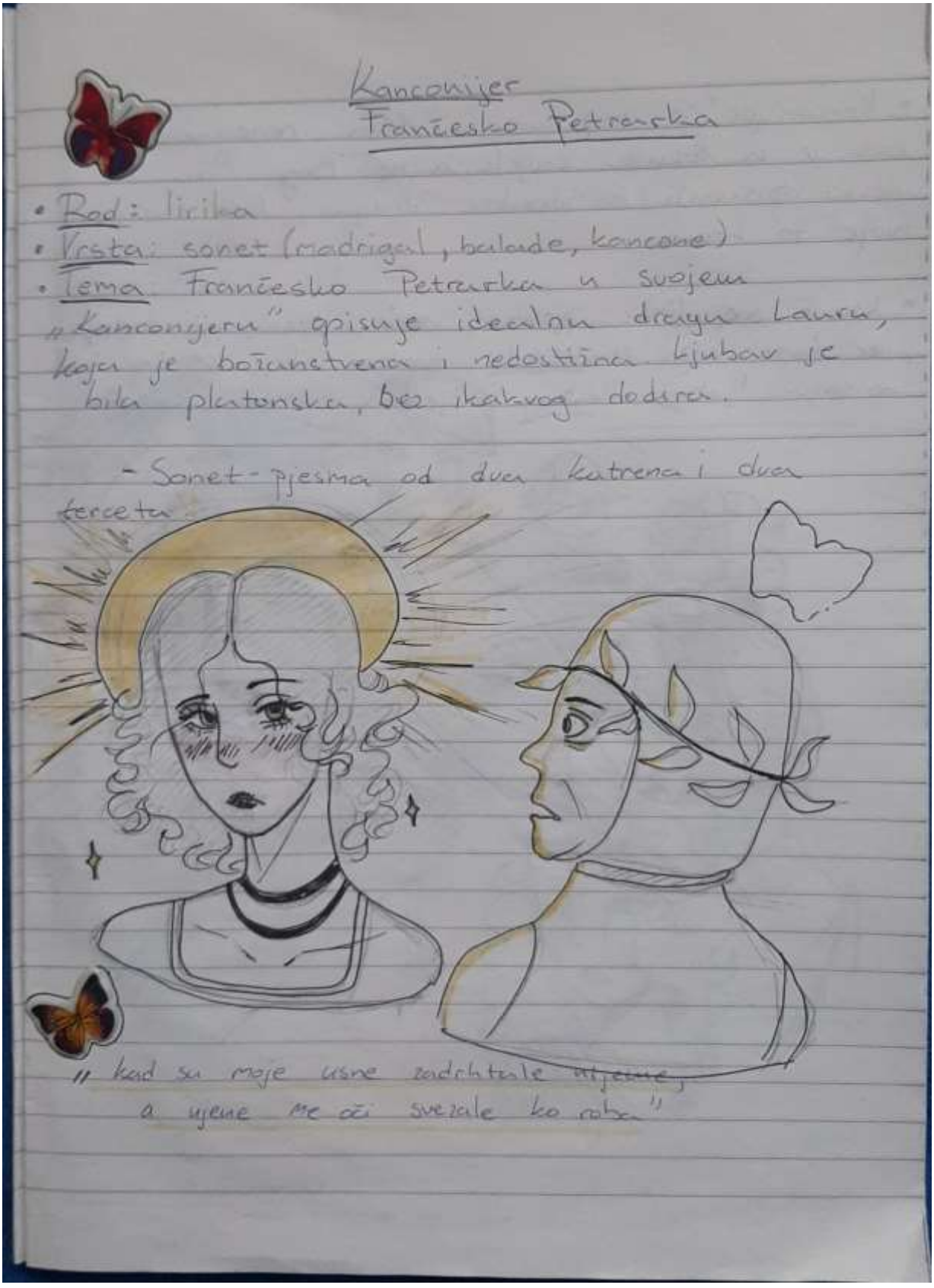

Тамара Андрић, IIф: Петраркин „Канцонијер"

ХИМНА ЉУБАВИ ЛАЗЕ КОСТИЋА – „SANTA MARIA DELLA SALUTE”

„Љубав је попут рата – лако ју је започети, али врло тешко зауставити”. Управо је један поглед у младу Ленку пресудио Лази Костићу, „српском Шекспиру”, како су називали зналца класичних и савремених европских језика, преводиоца, доктора правних наука.

Данте је имао Беатриче, Петрарка Лауру, а Лаза Костић Ленку Дунђерски. Млада, лијепа и стасита Ленка, кћерка Лазиног дугогодишњег пријатеља Лазара Дунђерског, сваким новим погледом задавала му је све веће муке. Лаза је, из поштовања према пријатељу, а чувајући и углед и част коју је имао у друштву, своја осјећања потајно гајио, у себи. Гледати своју љубав и чезнути за њом, а не моћи јој прићи, најгора је казна за заљубљеног.

У сто двадесет два стиха, колико има лабудова пјесма „ Santa Maria della Salute”, Лаза је успио да прикаже праву бујицу осјећања. У овој пјесми богатог садржаја смислено се преплићу многе емоције и расположења, а то прате промјене тона и особености лирских врста. Кроз пјесму се читалац може сусрести са мотивима покајања и преклињања за опрост, као и величања женске љепоте и његове, у хиперболи представљене, боли када она умре.

Аутор нас у пјесму уводи покајничком молитвом Богородици за опрост, у апострофи, и фокус на томе држи до краја четврте строфе. Исказује жалост због пређашњег нападања и осуђивања градње цркве, у пјесми „Дужде се жени”, чиме је увриједио и саму Госпу. Такође исказује разочарање због свих својих недаћа, и елегичан и огорчен кривицу не сваљује ни на кога до на своју „луду главу”.

У петој строфи најављује се и појављује као искра у бесконачној тами његова драга „вила”, како је он у пјесми карактерише, да му својом љепотом извида ране. Након тога у наредне двије строфе, насупрот љубавним стиховима и срећи, наступа преиспитивање и, како сам лирски субјект каже, „борба двију сила”. Лаза жени Јулију Паланачки, затим Ленка умире, а он би све дао само да му се опет врате тренуци и погледи са њом. У пјесми се преплићу естетско и биографско.

Драга поново ствара агонију у аутору, када му се јавља као привиђење у сну, опет недодирљива, његова златна воћка што сада тек зри. Снажним и узастопним реторичким питањима, пјесник изражава своју невјерицу како њега толика срећа може задесити, а онда и зашто баш сваки пут јава мора све срушити и претворити у

пепео и прах. „Santa Maria della Salute”, завршни стих сваке строфе, рефрен и наслов пјесме, чини умрлу драгу ближој Богородици јер је за њега једино важна Ленка на земљи и Богородица на небу.

Несрећна околност, која је Ленку и Лазу спречавала да буду заједно, јесте вријеме. Када је љубав закаснила, спаса није било Лазиној патњи и болу, а као споменик необичне, филмске љубави остала је једна од најљепших пјесама на словенском југу.

Андреа Калезић, IIе2

ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА...

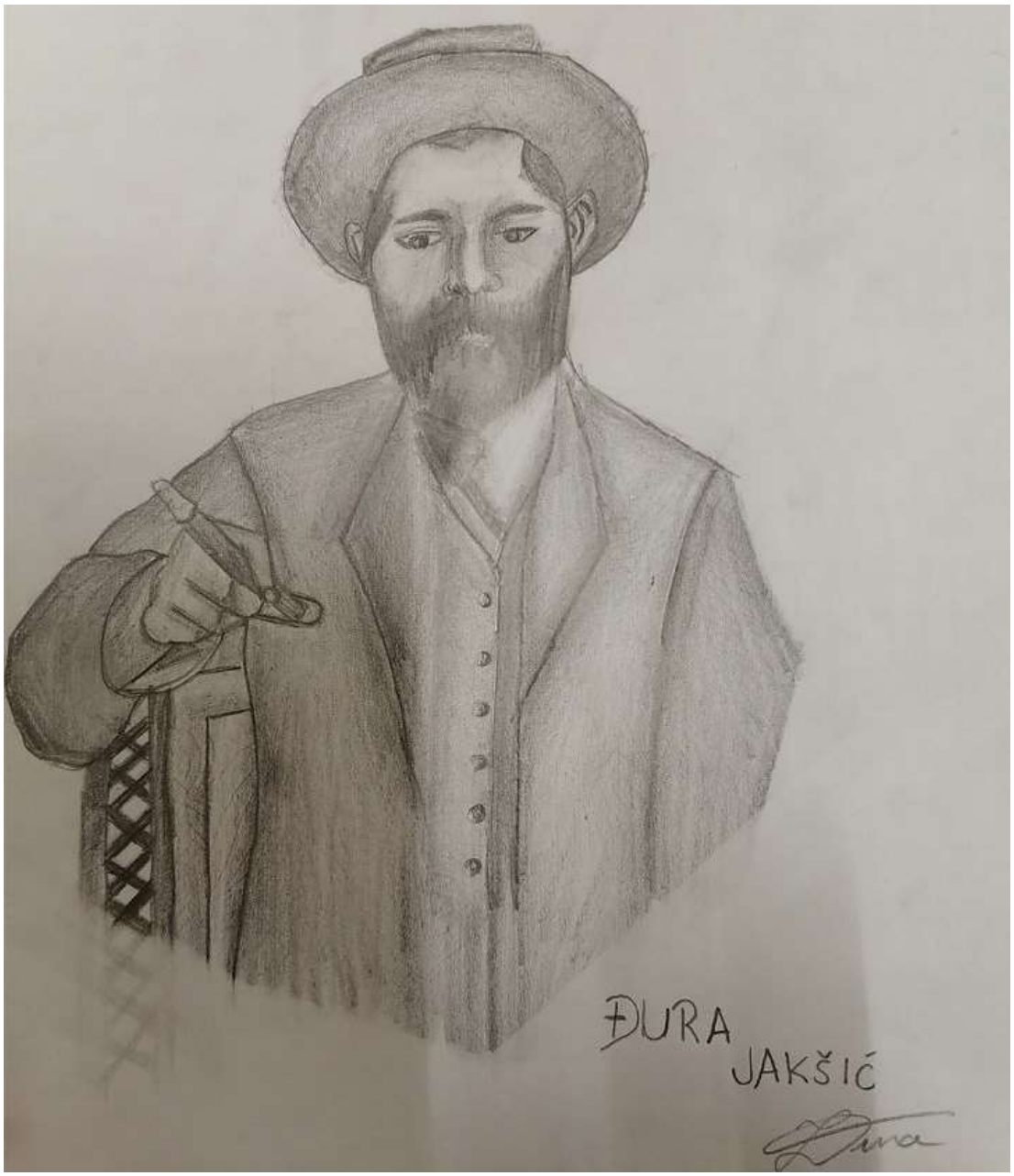

МАГЛА И МЈЕСЕЧИНА АХМЕДА НУРУДИНА

Пут ка текији грађен је од тешке босанске земље, посут нечим зеленим, а трава није. Ово само изгажено битише.

Тим путем много пута је прошао А. Нурудин, а да се првог ни не сјећа. Посљедњи пут заборавити неће. Године у текији су га паралисале за живот ван ње, јер је мислио да је као дервиш ослобођен земаљских мука и да само молитвом дјеловати треба. Но, у молитву јадно је поуздање. Без муке се правда не постиже. А ни магла без жара не нестаје, него онако лукаво смета човјеку; чак и она када види слаба човјека, удара кано муња небеска. Слаб човјек је сваком мета; нападала га магла, киша или разноразне кадије, исто му се хвата.

Баш зато је шејх Ахмед требало да васкрсне млађег себе, из ратних година, па и по цијену губљења земаљског живота. Лијепо је за неку светињу мријети, а од брата веће светиње нема. И послије смрти Харунове, креће борба против фукара и издајника, а не треба дервишу замјерити што га мржња покреће. У тој борби мање је важно од чега је сабља сакована.

На крају, можда буде и узалудна, можда се и неславно заврши, али је са животом скопчана. Ово писаније за шејха Ахмеда касно долази, на мезару стоје уклесани нишани... Остаје му нада да у паклу има мјеста за оне што неправду спроводе.

Љубомир Фатић, IVx

ПРОБЛЕМ СМИСЛА ЉУДСКЕ ЕГЗИСТЕНЦИЈЕ – МОТИВ КЊИЖЕВНОСТИ СВИХ ВРЕМЕНА

Свима нам је добро позната изрека да је вријеме новац. С новцем се увијек вртимо укруг, зарађујемо, па трошимо; губимо, па добијамо. А шта је с временом? Да ли њега можемо добити, или га само трошимо?

Од како је свијета и вијека људи се баве феноменом времена и сопственог постојања. Покушај да се вријеме „побиједи” и егзистенција продужи видјели смо

код Гилгамеша. Свом снагом се трудио да досегне бесмртност, а следио се пред чињеницом да ће се на крају претворити у блато.

Склони смо да осудимо све оно што се не слаже с устаљеним облицима понашања. Јозеф К. са својих тридесет година улази у судски процес, бива оптужен из непознатих разлога. Његова егзистенција завршава се насилно, прије очекиваног времена, а он свега постаје свјестан када се ништа не може промијенити. Да је апсурдан начин живота прихватљив, видимо и на примјеру Мерсоа. Није важно прије колико је сати мајка умрла – свакако је више нема. Да ли ће вјенчања бити или неће, није битно. Емоција и смисла одавно нема, па овим ликовима остаје да што лаганије „клизе" до краја своје егзистенције, која ће врло брзо пасти у заборав.

Нешто другачију ситуацију налазимо код Владимира и Естрагона. Двије скитнице дане проводе, како нам изгледа, у потпуном бесмислу. Њихови разговори немају смисла, праве комуникације нема, вријеме је давно изгубило значај. Ипак, они у том бесмислу спас налазе чекајући Годоа. Да је то прави примјер апсурда, доказују и чињенице да они (ни ико други) не знају да ли та особа уопште постоји, и да ли заиста има спаса за њих. Смрт се помиње тек као идеја у којој би се, да се указала боља прилка, врло вјероватно опробали.

Вријеме можемо само да губимо и трошимо. Крај појединачне егзистенције све нас чека. Ипак, на нама је да „организујемо" трошење, одлучимо да се (не) предамо апсурду и (не) дозволимо другима да „троше" умјесто нас.

Дарја Остојић, IVн

***

Још од давнина људи су покушавали да одговоре на питање: „Шта је смисао људске егзистенције?" Оно је окупирало скоро све аспекте нашег живота и није заобишло ниједну генерацију. Мало људи схвата да, заправо, питање треба да гласи: „Да ли смисао постоји?" Али, да бих могла рационално да промислим о томе, потребан ми је један шешир. Без њега, моја сигурност ће наћи уточиште у ћутању.

Свједоци смо тога да нам је књижевност дала највише потпитања и одговора на ову тему. Ако пратимо њен развој, почећемо од давног античког периода и чувеног Гилгамеша – полубога, получовјека. Трагајући за травом бесмртности, заборавио је да су наше судбине у рукама трансцендентних бића. На крају крајева, он је једним дијелом везан за крај који чека свако земаљско биће. Његова судбина је непромјенљива. Онда се сјетим Дон Кихота и његове борбе са вјетрењачама. Никада ми неће бити јасно зашто гине за идеале, кад је то већ унапријед изгубљена битка. Можда размишљам у погрешном смјеру. Већина људи ће размишљати као Естрагон и љутити се на ципелу, а крива је нога. Мерсо се највише приближио одговору. Није важно кад је умрла његова мајка, ни од чега. Њему је поремећена свакодневица. Он је тај који ће морати да тражи слободне дане и да се извињава шефу због одсуства. За њега љубав не представља разлог да стане на луди камен и заувијек се веже за Марију. Као примјер можемо навести и Сизифа, коме је стијена дата као поклон. Ако изгуби њу, губи себе. Јер је она његова нада. Он камену даје реалитет. Тло је зачаран круг који нема почетка нити краја, гдје физичка снага служи за „гурање камена", а ментална за подношење судбине. Индустријализација и бирократија ће на Западу учинити да се Јозеф К. посматра као „шраф". Он је само дио система. По томе што је чиновник, рекли бисмо да је важан јер врши одређену функцију. Међутим, он као људско биће није ни најмање битан. Битна је функција

коју врши, он се врло лако може замијенити било којим другим човјеком, чије ће презиме такође бити сведено на иницијал. Његов живот је испразан, а њему то не смета. Све је обесмишљено, отуђено и безвриједно.

Некако ми се чини да они који чекају Годоа неће дочекати његов долазак. За нама ће само остати звук металних клијешта и попис имовине, ако је имамо. Скидам шешир, и престајем да размишљам.

Теодора Стијеповић, IVн

ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА...

РОМАН „НА ДРИНИ ЋУПРИЈА” НА ПУТУ ЗА ВЈЕЧНОСТ

„На Дрини ћуприја”, ненадмашан роман хроника, написан је у двадесет четири поглавља којима се описује живот касабе, касабалија и историје једног моста. Композицијом налик на Хомерову „Илијаду” и „Одисеју”, Иво Андрић ствара складну цјелину коју дијели на три једнака дијела. Страдањем лијепе Фате Авдагине завршава се период турске доминације, а обимнији дио романа је посвећен турбулентнијем периоду владавине Аустроугарске.

Роман започиње причом о изградњи моста, гдје се истина прелива у мит, а стварност претапа у машту. Легенде о мосту осликавају и вјеровања свога приповједача, те хришћанска раја вјерује да су „стопе” урезане у камен око моста стопе коња Марка Краљевића, а муслимани сматрају да су то стопе коња Алије Ђерзелеза; за хумку поред моста неки вјерују да је гроб јунака Радисава, други да је гроб дервиша који је штитио мост; легенде о страшном Арапину који живи у мосту, а који је заправо радио на његовој изградњи; или измишљена прича о Стоји и Остоји, који су живи зазидани у стуб моста.

Мост, у кога увиру све легенде касабалија и из кога извиру њихове животне приче, представља задужбину великог везира Мехмед-паше Соколовића. Њега су као дјечака изабрали и одвели из касабе као жртву „аџами-оглана”, тиме прекинувши његов живот на два дијела: дјетињство у касаби и живот на султановом двору. Удвајање његове личности и појачани осјећај трајног неприпадања и лутања у везировој души стварају „црну пругу”, која га подсјећа на несрећну Босну. Изградњом моста велики везир покушава да споји Исток са Западом, и своју прошлост са својом будућношћу, али ни тиме неће успјети да избрише црну пругу и стиша своју бол.

Док мост постоји, живи и успомена на Мехмед-пашу Соколовића. Међутим, након што су Османлије изгубиле вакуфе у Мађарској, чиме хан остаје без средстава за одржавање, једино угледни касабалија Даутхоџа води рачуна о њему. Његово вјеровање „да је наша судбина на земљи сва у борби против квара, смрти и нестајања” даје му чврсту вољу и изразити углед међу касабалијама. Поред Даутхоџиног изузетног карактера, незаборавне су и животне приче Салка Ћоркана и лијепе Фате Авдагине. Салко Ћоркан је свачији и ничији, обавља све послове у касаби, хода храбро по капији моста и иде тамо куда нико не иде, али ни он никада не стиже тамо куда се запутио.

Један од најупечатљивијих ликова романа, а и цијеле јужнословенске књижевности, лик је лијепе Фате Авдагине. Цијела касаба у њој види оличење мудрости и љепоте, пјева јој пјесме, диви јој се. Међутим, Фата ће трагично окончати свој живот скоком са моста, јер одбија да погази своју, али и ријеч свога оца. Иако је њен живот завршен, њена одлука, њена гордост и префињеност ће надвисити живот просјечног касабалије, а њу уписати у ванвременску хронику касабе. Касаба не заборавља велике људе, стога не може никада заборавити ни лијепу Фату Авдагину, симбол људске истрајности и достојанства.

У касаби на Дрини живе не само различити људи већ и народи који су у великом сукобу. Увијек је опасан суживот Османлија и хришћанске раје, а нит примирја никада довољно дуга. Велике несреће су једине које могу макар накратко помирити двије зарађене стране, а једна од њих је и велики поводањ. Када вода нарасте и потопи имања, куће и стоку с обје стране, људима преостаје само вјера у свог ближњег и у ону доброту коју свако у себи носи. И касабалије прелазе преко сваке несреће и покушавају да у шали и пјесми пронађу утјеху, а поглед им се зауставља на мосту на Дрини, који одолијева и природи и људској руци. Он утиче и на нарав самих касабалија, који се мире са пролазношћу материјалног и истрајношћу духовног.

Велике промјене у касаби неизбјежно долазе са промјеном власти, те окупација Босне и Херцеговине 1878. године задаје велики ударац касабалијама. Положај Турака и хришћанске раје у касаби се мијења, начин живота покушава да се модернизује, нове војске прелазе мост, хан постаје војна касарна, граде се нови путеви, користи нова валута и јединице за мјеру… Највећи утицај на устаљени живот касабалија врше изградња пруге, отварање банке, хотела, одлазак касабалија у иностранство на школовање. С појавом штампе, пристижу и прве социјалистичке идеје, а људима се само привиђа да одједном имају већу слободу и већи утицај на животе људи око себе. Образована омладина вјерује да ће она бити та која ће измирити свијет, али се човјек не мијења лако, а супротности и опречни ставови тешко се превазилазе.

Крај романа представља завршетак саге о мосту на Дрини. Почетак рата значи евакуацију касабе, а људи попут Лотике, газда Петра и Алихоџе губе све оно на чему су годинама радили. Али њихов највећи губитак не лежи у томе што су изгубили имања, дућане или хотеле, чак ни у томе што су преживјели велику

трагедију, већ у томе што почињу да се губе неке вриједности у друштву. Алихоџа мир проналази само у свом „табуту", а више не може да вјерује ни својим најближима – касабалијама.

Страдањем седмог стуба ћуприје, раскидају се везе између старе и нове касабе, а ћуприја губи симболику задужбине Мехмед-паше Соколовића. Предстоје тешка времена, али нас аутор посљедњим пасусима ипак упућује на свјетло, а не на таму. Суматраистичка идеја која се препознаје у цитату: „Али нека, мислио је он даље, ако се овде руши, негде се гради", ипак исказује наду у нове људе, који ће тек доћи и створити нова велика дјела.

Ћуприја, дар великог везира и срце касабе, успијева да надживи вијек једног моста и постоји заувијек, ако не у сјећањима људи, онда у причама и легендама. А Иво Андрић, један од најистакнутијих писаца јужнословенске и свјетске књижевности, својим тумачењем моста, човјека и живота непобитно оставља дубок траг у нашим мислима, и у нашим срцима.

Ана Славић, IVa

Мала изложба „Знака"

МОТИВ ЖЕНЕ И ЉУБАВИ У РАКИЋЕВОЈ И ДУЧИЋЕВОЈ ПОЕЗИЈИ

Милан Ракић и Јован Дучић су најзначајнији пјесници српске модерне.

За Ракића је карактеристичан песимизам и љубав се појављује као чест мотив у његовој поезији. Он је не уздиже, већ је представља онаквом каква јесте, кроз њене двије крајности – са једне стране, велику љубавну страст; са друге, обичну стварност живота удвоје. У „Искреној песми" не говори о чистој љубави, већ о љубави која је превара и обично претварање. Она је, стога, деглорификована и, на крају, представљена лажном, при чему лирски субјект открива тмурну истину о непостојању својих осјећања. Жена је описана као страствено биће, али то је само краткотрајни занос, након којег слиједи пасивност, равнодушност и суочавање с истином.

Насупрот Ракићу, Дучић сасвим другачије доживљава и описује љубав. Пјесник је у вјечној потрази за њом, али ону савршену успијева да пронађе само у својим визијама, гдје све недостатке идеалне љубави надокнађује сањарењем и маштањем. Зато у „Песми жени" говори о недостижној, далекој и све осим обичној жени, која је удаљена од стварности и уобичајене свакодневице смртника. Она је мисао која га обузме, тајна коју носи у себи, његова истина и његова чежња. Лирски субјект се пита да ли је то жена или само машта, јер је плод свих његових снова и жудњи. Недодирљива је, иако тијело за њом вапи, а љепота је управо у тежњи да се достигне љубав која је увијек болна, елегична и меланхолична, јер је и лирски субјект свјестан њене пролазности.

Љубав је један од најстаријих мотива у књижевности. У њој се сусрећемо с различитим идејама о њој, анализирамо их и поредимо са својим. Дијелећи их, или проналазећи значајне разлике, поезија ових значајних модерних пјесника – озбиљан је повод да размислимо.

Исидора Јанковић, IIIн,
шк. 2020/21. г.

О „МАСЛАЧКУ” ВАСКА ПОПЕ

„Маслачак“ је још једна Попина пјесма из циклуса „Списак” чија је идеја поништавање суштине природи. Баш као што су „Коњ”, „Свиња”, „Патка” и „Столица”. Заједничка свим овим пјесмама је идеја да је човјек господар у природи и да многа жива бића подређује својим потребама.

Пјесма „Маслачак” састоји се од пет терцета и једног катрена. Стих је слободан. И у овој пјесми имамо очућење – поглед на свијет из перспективе маслачка. Њему је човјек одузео слободу коју природно има. У прве двије строфе замишљамо слику маслачка који стоји сам, беспомоћан на плочнику. „Слепа стопала” која му сабијају врат представљају људе који по њему газе несвјесно, као да ни не постоји. Човјек је увијек кроз историју градио градове на штету живог свијета. Тако имамо маслачак на плочнику, у граду. Он је одведен из свог природног окружења, отуђен је. То се у пренесеном значењу односи на човјека, који је такође отуђен, коме надређени уништавају све људско и коме друштво не дозвољава да буде оно што је.

У пјесми пикавац „догорева”. Исти мотив налазимо и у пјесми „Одлазак”. Опушак још гори, што говори да нада још није изгубљена и да ће се наставити чежња за повратком. Маслачак, иако на издисају, још има тежњу. Човјек је много чему из природе одузео смисао, али и сам је дио природе. Он је тако одузео суштину и сам себи.

Васко Попа је наизглед обичним стварима из свакодневног живота дао естетску улогу и преко њих проговорио о позицији човјека и сврси његовог постојања. То га сврстава међу наше најбоље савремене пјеснике.

Давид Канкараш, IVн

Мала изложба „Знака”

***

Попу читам са задовољством.

Током читања пјесама из циклуса „Списак" морала сам да се враћам неколико пута и пажљиво ишчитавам строфе да бих схватила смисао. Сада то већ иде много брже, а „Маслачак" ми се највише допада. Слободан стих, одсуство риме и интерпункцијских знака као у пјесми „Одлазак" имамо и овдје. На пет терцета надовезује се катрен, чији први стих језичком формом указује на једну врсту олакшања – издаха и мирења са оним што јесте. Посљедња строфа такође наговјештава крај, али како нема интерпункцијског знака, ни сама није завршена.

Наслов указује на главни мотив: маслачак и његова судбина. Простор и „слепа стопала" јасно казују да жути маслачак није пустио свој коријен на зеленој ливади, већ на ивици тамног плочника. Он својом бојом одскаче од окружења, али једино што види су ђонови чије власнике не распознаје. Осјети и прскање псећег урина, а поред врућине и смрада, једино види његову ногу. Сабијен, погажен, понижен и нијем, остаје да стоји сам, свјестан да ништа не може промијенити, ни отићи, а свако наредно стопало може бити његов крај.

Ипак, колико год је његова судбина несрећна, на крају дана једину свијетлу тачку представља поглед случајног пролазника, који одлучује да га не згази, већ му упути поглед. Шетачу ће то бити небитан и пролазан тренутак, а маслачку довољно „свјетлости" да настави даље.

Маслачак увијек некоме стоји на путу. Водио је нијем живот на ивици тротоара, а свјестан је да се полако гаси. Помирен с том чињеницом полако, попут пикавца, чека да посљедњи дим „одува" неко стопало или „полије" неки пас.

Није тешко повезати судбину маслачка са судбином савременог човјека. Ипак, колико год било тешко, морамо наћи мотивацију да идемо даље – крај ће нам свима доћи.

Дарја Остојић, IVн

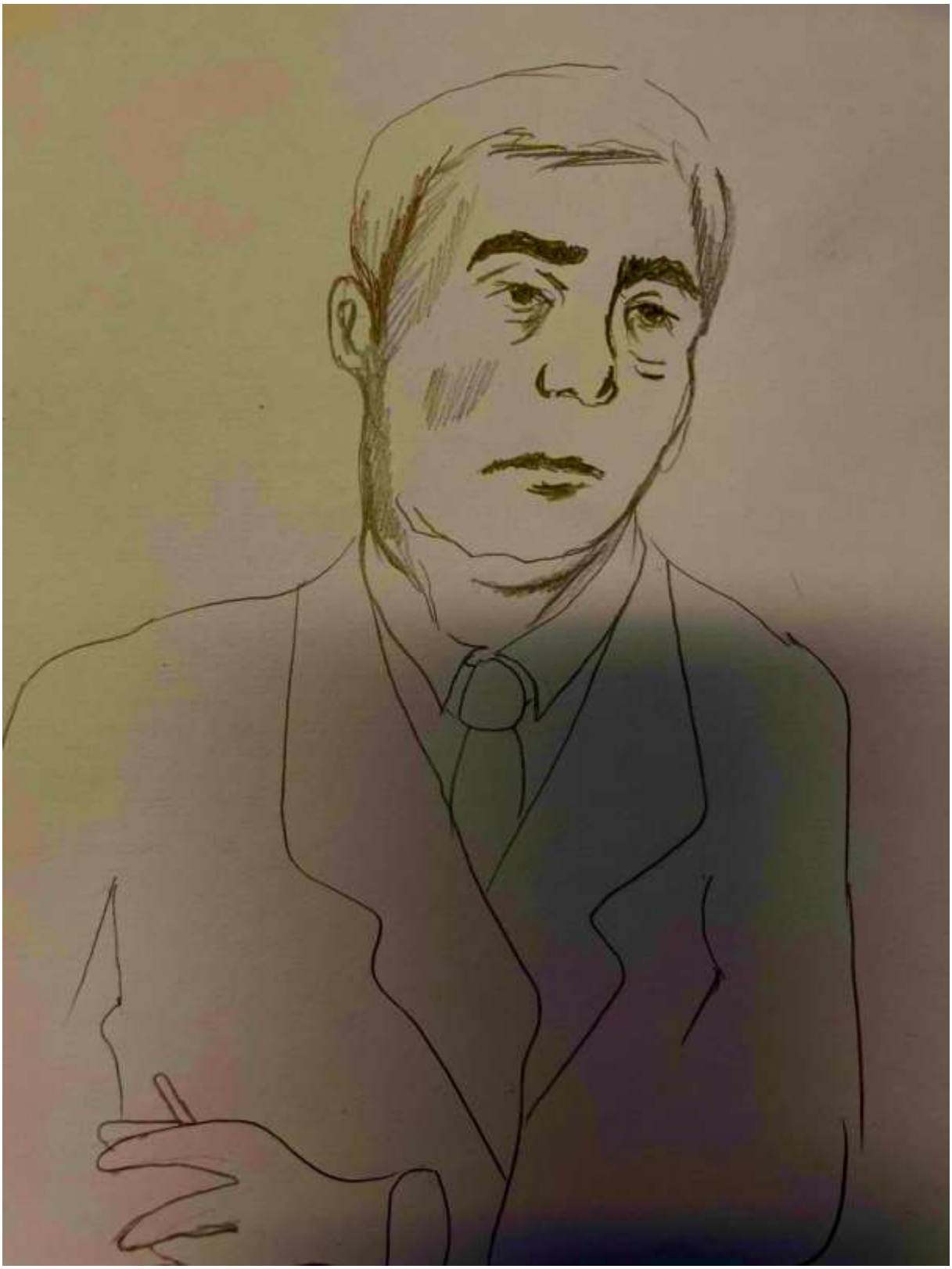

***

Колико пута смо прошли улицом не обраћајући пажњу на то куда ходамо? Чак и да случајно згазимо понеки цвијет, кога брига?

Као и Дучићева морска врба, Попин маслачак је сам на ивици свијета, само што су његов свијет плочник и улица.

„Маслачак" је рефлексивна пјесма без риме, слободног стиха, чији је ритам одређен редом ријечи – инверзијом, и елиптичношћу. Чини је пет терцета и катрен, који разбија образац. Прва и посљедња строфа су двије слике истог призора – почетак и крај.

Антропоморфизовани маслачак је „жуто око самоће" – усамљено сунце на крају свијета. Стијешњен је и одоздо и одозго. Газе га, ломе му врат, а он је непомичан: има стомак од камена. Попут сунцокрета, може да помјера само главу и врат.

Човјек му није дао намјену – одбачен је, занемарен, понижен: примјећује га само пас, који као да му се руга што је везан, што не може слободно да лута. Једина утјеха му је бескућни поглед, који само преноћи, као успутни пролазник.

Међутим, маслачак полако вене, виси са ивице, само што не нестане на вјетру. Први стих посљедње строфе: „И тако", звучи као крај неке приче – маслачак чека да се нечији поглед довољно дуго задржи, да га убере, и да са смрћу дође слобода.

Слијепи смо за туђе заробљеништво тражећи сопствену слободу. Туђе муке не осјећамо док их не искусимо на сопственој кожи, или док неко, компонујући очућење, персонификацију и епитете, не напише пјесму о маслачку заробљеном у бетону.

Нина Гиљановић, IVн

***

Постомодерна као термин односи се на социолошко, економско, филозофско и културолошко стање које настаје у позном модернизму, у коме „велике приче" губе на значају и истинитости, оне се приповиједају, деконструиши, цитирају, али и заборављају и исмијавају.

Један од пјесника постмодернистичке епохе у књижевности је Васко Попа. Ове године, када сам се први пут срела са његовом поезијом, била сам изненађена, али ме наслови нијесу заинтересовали. Међутим, већ након прочитане „Патке" схватила сам да су пјесме изазовне и да се разликују од свих претходних које сам читала. Патка, којој је природно станиште вода, чија је суштина пливање, приказана је на тлу, немоћна, када јој је одузета суштина, у њој непознатом окружењу.

Исто тако, у мисаоној пјесми „Маслачак" одузета је суштина још једном бићу, само сада биљци, која умјесто да краси ливаду као што друге биљке раде, налази се на „ивици плочника", усамљена и на крају свијета. Док људи ходају, ни не виде то „жуто око самоће", коме је тако лако сломити стабљику. Међутим, маслачак покушава да се избори са изазовима у новом окружењу, уз помоћ коријења које га тјера „у црницу неба".

Како и да ли један маслачак који је везан за плочник да се супротстави псу који је много већи и слободнији? Зар није и човјек тако ограничен и слаб на овом свијету над многим појавама и догађајима, као што су смрт, пролазност... Зар се и смрт не руга човјеку као псећа нога маслачку? Ко су шетачи који ноће у круници маслачка? Да ли само инсекти који су ту како би се нахранили, или они за маслачак представљају много више од тога, пријатеље са којима дијели усамљеност, па и страх? Да ли је борба маслачка у бетону изгубљена јер признаје и прихвата своју немоћ и да ли пикавац који догоријева представља гашење живота маслачка?

Попина пјесма „Маслачак", која се састоји из пет терцета и једног катрена, испјевана слободним стихом у којој је главни мотив маслачак, навела ме је на размишљање и допала ми се. Пролазећи ливадом, вјероватно ћу помислити како су биљке тамо много срећније у односу на маслачак из Попине пјесме.

Лејла Хусовић, IVн

***

Прва асоцијација на ријеч „маслачак" за мене је рано дјетињство. Ту биљку бих често гледала у току игре, на ливадама у мојој околини, или гледала друге дјевојчице док праве вијенце од ње, јер мени то, руку на срце, никад није ишло.

Наслов пјесме ме враћа на дио живота којем бих се, поготово ако узмемо у обзир чињеницу да сједим на дрвеној столици и пишем писмени задатак, радо вратила.

Мислећи само о наслову, и знајући понеку Попину пјесму, могла сам претпоставити да се моје првобитне асоцијације неће у великом броју подударати са главним мотивима.

Пјесма се састоји од пет терцета и једног катрена, стих је слободан, а у првој строфи имамо слику маслачка у обиљу бетона. Једини се издваја („жуто"), у сивој и отуђеној градској околини.

„Слепа стопала", без правца и циља, сабијају (не ломе) га у камен, који је и дио њега („трбух и врат"), само другачије природе. Заједно бивају, али нису исти. Ипак, маслачак се сабија и са друге стране, испод земље, међутим, још је ту. И пси му се ругају. Можда сама природа хоће да поручи да маслачку ту није мјесто? Или неко други?

Поглед шетача је једина ствар која га радује, што је контрадикторно, јер маслачак је ту, у тмурном сивилу, управо због човјека самог. Да ли је човјек само дио природе, или ипак има неку вишу функцију у њој? Пролазан је као и све живо око њега, зар не? И сам маслачак на крају умире. Да ли се и псу неко руга? Гдје је, зарпаво, „крај света"?

Сљедећи пут када видим маслачак на некој од ливада које држим у сјећању као мјесто уско везано за дјетињство, запитаћу се да ли се и он радује мом проласку, баш као и маслачак на ивици плочника.

Јелена Марсенић, IVн

***

Свијет остаје човјеку. Ми смо ти који га зидамо и рушимо, ти који га исправљају и поново савијају. Ми смо судбина свијета и када се мало боље осврнемо, видимо да смо ми ти од којих све зависи.

Умјесто да маслачак на ливади стоји прав и дигнуте главе, да се дичи витком фигуром, он лежи на плочнику. Тамо је гдје не припада, гдје му није мјесто, главом међу кољенима као да плаче, сав у сузама, или му се само дигнута псећа нога руга. Радују га погледи шетача, који су једина свијетла тачка у његовом животу. Али, с

временом и маслачак ће полако изгорјети, његове муке отићи ће заједно са њим и неће их више бити, као ни њега.

Тако је на неки начин са човјеком, који је тамо гдје не припада, који је другачији од осталих. Биће гажен и понижаван, али само од њега зависи да ли ће допустити да сам сагне главу пред другима, или ће показати своје праве квалитете.

Живот је дуг, кроза живот сакупљамо комадиће нечега. Када схватимо да су то комадићи огледала, желимо их сакупити што више како бисмо боље видјели себе. Само је питање да ли на крају уопште смијемо да погледамо у то огледало и, ако смијемо, да ли можемо да се суочимо с тим што видимо.

Милан Поповић, IVн

Мала изложба „Знака”

ЧИТАЛАЧКИ ДОЖИВЉАЈ ДЈЕЛА У КОНТЕКСТУ ПОЗНАВАЊА МЕТОДОЛОГИЈЕ ПРОУЧАВАЊА КЊИЖЕВНОСТИ

Свако ново књижевно дјело буди страх, али и знатижељу. Шта је то тако лијепо у њему да наводи људе на читање и тумачење?

Када се овако присјећам првих озбиљних дјела које сам читала, Хомерова „Илијада" је неизбјежна. Тада ми је суштина дјела био рат, и доскора нисам ни била свјесна, знала сам, али нисам пуно размишљала о томе, да су људи то заиста преживјели. Са данашњим знањем и искуством, „Илијади" бих приступила преко историцизма. За прави доживљај дјела какво је ово, потребно је знање о историјским догађајима. У супротном, дјело нам неће изгледати како би стварно требало.

Видим и схватам да сам дјела у тренутку када сам их читала тумачила другачије него што бих данас. Баш прије неки дан, као случајно, наишла сам на „Женидбу Милића Барјактара". Прочитала сам дјело и као да је било другачије него прије двије године. Тежина читања и изазов у тумачењу више не постоје, сада сам се сусрела са љепотом која ми је прошли пут промакла.

Прије знања о методама, била сам сигурна да анализа сваког дјела почиње и завршава једнако. Мислила сам да се траже исти елементи каква год да је била социјална и културна клима у вријеме настанка дјела. Свака епоха има своје карактеристике, и само сам њих тражила у дјелу. Спољашње методе као да нису постојале. Сада свако дјело оставља другачији утисак, када се прочита биографија аутора и нешто о том времену, буде лакше да се дјело протумачи и доживи.

Ако је потребно одлучити се за један метод, мој избор ће увијек бити структурализам. Метод је унутрашњи, и обухвата све што чини добру анализу дјела, од сижеа до језичких јединица.

Можда је ово било право вријеме да се упознам са методама. Још увијек се сјећам дјела од раније, па могу да видим које бих другачије анализирала а, са друге стране, до краја школовања су остала бројна велика дјела...

Соња Малишић, IVн

***

Кроз комплетно наше школовање и живот намеће нам се једна од обавеза, читање. У млађим разредима више смо се осврtали на спољашњост саме књиге, изглед корица, слика, њене обимности, апсолутно занемарујући њену чар и скривену љепоту која само чека на нас да је откријемо. Често само штуро прођемо кроз штиво не пружајући дјелу потпуну пажњу, чиме ускраћујемо себе за потпуни доживљај чаробне тајне која се у њему крије.

Данас је све другачије. За мене књига представља бијег од стварности, средство психотерапије захваљујући којем заборављамо на кишне дане и све тешкоће које нас задесе.

Гимназијски дани са собом донијеше много тога, па тако и озбиљнију литературу, која захтјева нашу пуну пажњу, којој се морамо посветити како би нас пустила у свој тајанствени свијет. О бројним књижевним дјелима, захваљујући нашој младости и лијености, стварали смо предрасуде. У дјелу Данила Киша „Рани јади", које се на први поглед чинило потпуно незанимљиво, ходали смо кроз улицу дивљих кестенова, с јесени кад почну вјетрови, и налазили одговоре на питања која нам се као тинејџерима непрестано мотају по глави. Чувени Ромео и Јулија, Виљема Шекспира, својом трагичном судбином показали су нам како су наши проблеми занемариви и како некада само један непромишљени потез значи пропаст. Кроз ова дјела спознали смо љепоту књижевности, умјетности ријечи, послужила су нам као увод у актуелну литературу четвртог разреда и научила нас да откривамо идеју дјела и како да јој нађемо мјесто у свом животу. Андрићева „На Дрини ћуприја", као и „Проклета авлија", враћају нас у помало окрутну стварност. Присјетимо се „Ане Карењине", дјела руског писца Лава Толстоја, захваљујући којој смо се сусрели са проблемима једне сасвим обичне породице, јер: „Све срећне породице личе једна на другу, свака несрећна породица несрећна је на свој начин".

Научили смо како да приступимо књижевном дјелу, уз сазнање да је сваки приступ упечатљив за себе, али да обједињујући их стварамо једну цјелину, комплетно дјело.

Унутрашњи и спољашњи приступ се начелно разликују. Док се спољашњи бави извантекствовним чиниоцима, биографијом, друштвеним и историјским околностима, унутрашњи се бави искључиво самим дјелом.

Све методе су изузетно битне за проучавање, јер, као што рекох обједињене воде у цјелину и комплетан доживљај при анализи књижевног дјела.

Лазар Кнежевић, IVн

„СТРАНАЦ" АЛБЕРА КАМИЈА

Роман Албера Камија састоји се из два дијела: први дио има шест поглавља, други пет. У њима се Ками бави различитим областима људског постојања, од љубави између мајке и сина, преко пријатељских односа и односа човјека према религији, до потраге за срећом и смислом живота.

Иако је роман написан у првом лицу и стварност сагледавамо из Мерсоовог угла, његова лична осјећања остају скривена и неприступачна читаоцу. Примјетна је само Мерсоова равнодушност и привидна незаинтересованост за људе и све што настаје њиховим међусобним сучељавањем. Током романа Мерсо није свјестан своје физичке слободе и унутрашње затворености све до петог поглавља, када бива затворен у тамници са изреченом смртном казном. Удаљен од других, а прогнан од стране друштва, дане проводи у тамници гледајући у небо и живећи у својим мислима.

Механизам цјелокупног Мерсоовог бића је у константном сукобу са механизмом друштва јер он захтијева да живи како жели и искрено, не са општеприхваћеним моралом и неистинама.

Мерсо тражи пукотину у беспрекорном систему дјеловања гиљотине, кроз коју би до њега могао стићи трачак наде: „Сазнао бих да се точак бар једном зауставио, да су при извршењу овог унапријед смишљеног неотклоњивог чина, случај и срећа само једанпут нешто измијенили. Један једини пут! У извјесном смислу, чини ми се да би ми то било довољно."

Међутим, Мерсо се не нада избављењу од смрти, већ од понижавајућег погубљења и апсолутног тријумфа суда друштва над њим: „Наравно, нада је била у томе да човјек буде убијен на углу неке улице, у пуном трку, зрном у лету. Али кад се све добро размотри, ништа ми није омогућавало тај луксуз, све ми га је ускраћивало, механизам ме је поново узимао под своје."

Мерсо је до те мјере заокупљен гиљотином да у мислима ствара нацрте закона у којима би осуђенику оставио неку могућност макар била „једна једина на

хиљаду". Утјеху проналази у још једној суровости самог система, у томе да човјек треба да буде захвалан на брзини и ефикасности џелата који га ослобађа продужене патње, али и сваке одговорности: „Једном ријечју, осуђеник је принуђен на сарадњу у моралном погледу."

Још једно велико разочарање Мерсо доживљава када схвати позицију саме гиљотине. Она је на истој висини као човјек и он корача ка њој као према неком познанику. Кривац остаје на истој висини обичних људи, не корача степеницама ка небу, а сам његов злочин не добија никакав идеолошки значај и тежину:

„Пењање на губилиште, улажење у отворено небо било је нешто што је могло да разигра машту. А овако, и у овом погледу, механизам ништи све: човјек је убијан нечујно, с нешто мало срама и с много прецизности." Мерсо увиђа да душтво не унижава појединца само током живота, већ обезвређује његову смрт и чини је дијелом свакодневице.

Поред гиљотине, Мерсоове мисли окупирају још двије појаве: зора и молба за помиловање. Када покушава да скрене своје мисли у другом правцу, даје неуобичајен опис свог стања: „Ослушкивао сам своје срце. Нисам могао замислити да би икад могао да престане тај шум који ме већ толико времена прати. Никад нисам имао истинску машту." Иако Мерсоови описи не иду даље од физичих, по први пут се наслућује Мерсоово тумачење сопственог бића, ако не и жеља за животом.

Мерсо је страховао од зоре, јер је знао да тада долазе џелати по кривца. Спавао би преко дана, а ноћи би проводио у њеном ишчекивању. Послије поноћи би га прогонио сваки шум, а смиривало га је то што није чуо пријетеће кораке. Сваку зору је дочекивао са захвалношћу, а задовољство је проналазио у томе што је избјегао непосредну опасност ноћи:

„Мама је често говорила да човјек никад није потпуно несрећан. Давао сам јој за право овдје у затвору, кад је небо поново добијало боју и кад се нов дан полако увлачио у моју ћелију. Јер сам исто тако могао чути и кораке и срце ми је могло препући." Грозни страх који би га окруживао у ноћи, још једна од посљедица људске суровости, плашио га је не само својом појавом, већ и због моћи коју има над њим, када би му дисање постало „толико слично псећем ропцу".

Мерсоову трећу опсесију је представљала молба за помиловање. Разматрао је обје могућности: највјероватнију би разумно образложио, ону која је носила наду

у себи би одбацивао. Није желио да попусти, прегази своју ријеч, или преклиње за милост, те на крају неће ни тражити молбу за помиловање. Своју одлуку објашњава тиме да је људска смрт подједнако безначајна као и живот, и самим тим што је неизбјежна чини небитним мјесто и вријеме смрти. Смрт је коначна и бескрајна, а људски живот трошан и краткотрајан:

„Али сви знају да живот није вриједно живјети. У суштини, знао сам да није важно да ли ће човјек умријети у тридесетој или у седамдесетој години, пошто ће, наравно, у оба случаја, други људи и друге жене живјети, и то хиљадама година. Нема ничег јаснијег, на крају крајева. Увијек сам ја тај који умире, било то сад или кроз двадесет година."

Другу могућност, у којој ће бити помилован, Мерсо мора да одбаци јер ће радије живјети са ружном истином, него са лажном надом. Ако би се надао, био би разочаран, а када би се разочарао, поништио би своју идеју помирености са животом и равнодушности према људима. И Мерсо је човјек, и напуштање посљедње наде му наноси велику бол: „Незгодно је било то што је требало обуздавати ону плаху поламу крви и тијела која ми је безумном радошћу навирала у очи. Требало је да све своје снаге напрегнем како бих стишао овај крик и уразумио га."

Један од кључних момената у роману одиграва се на самом крају – сусрет затворског свештеника и Мерсоа. Мерсо није био религиозан, као ни његова мајка, и није му било јасно зашто је у старости постала религиозна. Модерни свијет који се полако формира, онај свијет у коме Мерсо живи, удаљава се од релгије. Религија полако губи функцију везивног ткива друштва, а човјек негдје другдје трага за смислом и вриједношћу живота. Мерсо представља човјека модерног доба, човјека кога друштво оштро осуђује а онда лицемјерно оплакује, али Мерсоов лик представља и оно несхватљиво у човјеку, чије је огледало окренуто ка сваком читаоцу. Затворски свештеник је предводник друштва – његове руке Мерсоа подсјећају на „двије хитре животиње", а њих двојица се одмјеравају у тамници као ловац и плијен. Мерсо одбија све свештеникове ријечи, признаје да је крив, али не признаје да носи гријех на души, вјерује у потпуну смрт, не увиђа божанско лице иза зидова тамнице. Мерсо одговара да не зна шта је гријех, област морала му је непозната и не прихвата нове захтјеве друштва: „Кривац сам, ја то испаштам и од мене се више ништа не може тражити."

Мерсо не дозвољава свештенику да га пољуби, наслоњен је на зид и свјетлост му се разлива по челу. Мотивом свјетлости се наговјештава врхунац сукоба између Мерсоа и друштва, али и неочекивани преокрет у унутрашњем животу Мерсоа. До тада хладни и незаинтересовани Мерсо пружа велики отпор свештенику и даје му до знања да њих двојица не припадају истом свијету: „Покушао је да промијени предмет разговора питајући ме зашто га зовем 'господине', а не 'оче'. То ме је раздражило и одговорио сам му да он мени није отац: он је са осталима". Мерсо одговара да, и ако му се некад догодило да зажели други живот, томе није придавао никакве важности јер сматра да су сви животи исти, а људи једнаки. Када га је свештеник упитао како би замислио тај други живот, Мерсо на то даје сасвим неочекиван одговор: „Живот у коме бих могао да се сјећам овога." Мерсо жели да сачува своје успомене, не због својих пријатеља и породице, чак не ни због себе самог, већ да би се сјетио својих идеја и погледа на свијет, које је успио да докаже пред свештеником, али и пред друштвом.

Након што му је рекао да ће се молити за њега, Мерсо више не успијева да обузда свој бијес. Као да је коначно испустио онај грозни крик који је толико дуго задржавао у себи и који је до тада заглушивао све емоције у њему. У том моменту Мерсо открива своје тумачење свијета, да је он за разлику свештеника, који се „нада" и очекује више од живота, сигуран у све што говори, у све што зна, те да се на тај начин измирио и са свијетом и са људима и увидио шта значи бити човјек:
„Али ја сам сигуран у себе, сигуран у све, сигурнији него он, сигуран у овај мој живот и у смрт која ће доћи. Да, ја имам само то. Али је бар та истина у мојим рукама исто онолико колико и ја у њеним. Ја сам био у праву, одувијек сам у праву."

Сав бијес у Мерсоу се полако претвара у радост и он је спреман да се суочи са својом судбином. Блиска несрећа која га очекује, и од које зна да не може побјећи, подстиче га на размишљање о прошлости, а сукоб са свештеником потврђује сва вјеровања која је до тада имао. Попут гласника нових друштвених идеја и првог представника новог човјека савременог доба, своје погубљење на гиљотини доживљава као крајњи доказ тријумфа своје животне истине на земљи: „Да би се коначно завршило, да се не бих осјећао толико усамљен, остало ми је да пожелим да на дан мог погубљења буде много гледалаца и да ме дочекају са повицима мржње."Људи га се плаше, не разумију његово одбијање лажног морала и

друштвених норми, али их највише запањује сигурност у којој је Мерсо живио свој живот, а којој они не могу да приступе.

Иако споредно поменута, улога Мерсоове породице у његовом животу је велика. У овом поглављу по први пут говори и о оцу и о томе како је он једном присуствовао нечијем погубљењу. Као да му је већ у том моменту изречена судбина која ће га у животу на крају довести до сопственог погубљења на гиљотини. Мерсо сматра и да би свако морао да присуствује таквом страдању човјека јер се њиме пред јавност износи све оно што је он за живота носио скривено у себи.

Ток Мерсоових мисли се завршава на самој мисли којом је роман започет: мајчина смрт. На почетку Мерсо не схвата њене одлуке које је донијела у дому, али на самом крају почиње да је разумије: „Први пут послије веома дугог времена помислио сам на маму. Учинило ми се да схватам зашто је на крају живота нашла себи вјереника, зашто се упустила у игру поновног отпочињана. И тамо, тамо око оног дома у коме су се гасили животи, вече је било као неко сјетно затишје." И сам затворен и у ишчекивању сигурне смрти, Мерсо разумије мајчину потрагу за смислом живота и жељу човјека да једном када научи како да живи добије шансу да поново живи.

Албер Ками у дјелу „Странац" кроз лик Мерсоа испитује парадокс живота, по коме човјек живи свој живот срећно прихвативши безизлазност људског постојања. Смрт је сигурна и неизбјежна, али човјек треба да је захвалан на свом животу и да покуша да га проживи што боље може. Мерсоова мисао: „Као да ме је овај велики гњев очистио од зла и сасвим ослободио наде, ја сам се, пред овом ноћи, препуном значења и звијезда, први пут потпуно препустио њежној равнодушности свијета", наду објашњава као нешто сувишно, јер би човјек требало да живи помирен са својом судбином, а не у сукобу са њом.

Мерсо страда на крају романа као кривац, али није крив пред друштвом, већ пред самим собом. Крив је за своје повлачење пред животом, за борбу коју никад није водио између себе и свих емоција дубоко закључаних у себи. Супротно томе, у духу филозофије апсурда, Ками оставља сами крај, попут цијелог дјела, отвореним за бројна тумачења. Мерсоу даје још једну прилику да оправда сву своју равнодушност и буде лишен посљедица свог понашања, савршеним бјекством у смрт.

Ана Славић, IVa

Jovan Fatić, IV

МОЖДА ЈЕ ПОТРЕБНО *САМО* ЗАМЕНИТИ КАРТУ?
(Свакодневица, промашеност, умор – три лица јунака „Ујка Вање")

Да ли сте икада осећали да је један књижевни лик имао судбоносан утицај на ваш живот и тако постао део вас?

Ја јесам, и зато ми је веома тешко да објективно посматрам Сонин лик из драме *Ујка Вања*. Њен монолог сам, између педесетак других, одабрала да глумим пре неколико година. Диринчила сам га свакодневно више од три месеца: анализирала сваку њену реплику, копала и гребала по својој души тражећи нити њених емоција, неуморно га понављала хиљаде пута и одстранила део себе како би Соња заузела ту празнину, и прожела остатак мог бића.

Међутим, упркос мукотрпном раду, моја изведба је била лоша. Све што сам учинила, од самог одабира до извођења, био је промашај, баш као пуцањ Ујка Вање, сам Сонин живот, али и живот осталих јунака овог дела. Помало смешно, зар не?

Можда ова драма, попут Јелене, са собом доноси раздор умотан у лепоту. Једино што, за разлику од ње, њена суштина није празна, већ за читаоца треба да буде окидач промене, баш као што је и Јеленин долазак на имање за остале ликове дела. Њен долазак представља заплет који се десио пре самог почетка радње драме и који накратко одвраћа од туробне свакодневице у којој су остали већ годинама заточени. Они ће се свакодневици у расплету вратити, али као сасвим измењени ликови, без трунке наде и вере у срећан остатак живота.

Између плетења чарапа и послуживања чаја, у неопаженом смењивању августа и септембра, унутрашња драма свих чланова ове руске породице је кулминирала. У сржи сваке нашла се промашеност и несрећа: Војницки је протраћио свој живот двадесет пет година слепо радећи за незахвалног човека лажног кредибилитета; Јелена се удала за погрешног човека (с којим остаје како би избегла осећај гриже савести); Серебрјаков нема новца и његов углед и сви научни радови заправо немају вредност; Астрова, интелектуалца, изгазила је средина, а Сању, без обзира на унутрашњу лепоту, не воли њена дугогодишња љубав.

Чехов је маестрално, без употребе правог спољашњег сукоба, чији потенцијал постоји (пуцњава, која се десила иза сцене, љубавни многоугао који се не разрешава физички бурно), приказао поводе универзалне човекове несреће.

Нису ли они исти и данас? Човек данашњице има чак и већу шансу за трајање свог живота од Чеховљевих савременика. Досада, један од основних мотива овог дела, скоро да је истребљена услед огромног прилива информација и доступности разних садржаја. Некад је бар пружала време за размишљање и преиспитивање. Сада ју је заменила (или се на њу надоградила) монотонија, душевно стање без икакве промене, које је сакривено испод слојева привидних новитета садашњег брзог живота.

Ух, колико ме је страх монотоније! Плаши ме и помисао да се мој живот неопажено не сведе на пуко чекање смрти. Чехов овом драмом, између осталог, поставља питање суштине, на можда једини могући начин, говорећи о њеној супротности – бесмислу живљења. Сви јунаци овог дела налазе се пред трајним издахом, испред сопствене карте Африке, тежње за нечим далеким и неостварљивим.

Са друге стране, ја стојим испред свог радног стола, изнад кога виси карта света. Можда је суштина да се тежи ка нечему огромном, далеком, скоро (али само скоро) недостижном, али чега си део ти. Делиће своје карте света сам открила након извођења Соњиног промашеног монолога и улоге, направљене по њој, у филму који је такође пропао!

Да ли се из промашености рађа смисао?

Нина Рачета, IIIф,

шк. 2020/21. г.

Мала изложба „Знака”

МОСТ – СВЈЕДОК СМЈЕНЕ ВЈЕКОВА, ВЛАСТИ, ЦИВИЛИЗАЦИЈА И ЉУДСКИХ СУДБИНА У АНДРИЋЕВОМ РОМАНУ „НА ДРИНИ ЋУПРИЈА”

Крв није вода. Данак у крви је скупљи од било којег другог данка. Нешто толико скупо се зато и може одговарајуће наплатити само преко нечега толико лијепог, и обичном човјеку наизглед вјечног, попут моста на Дрини, а богами је и тад упитно да ли је то поштена надокнада.

Надокнаде су, додуше, ријетко поштене и довољне, а неријетко и бесмислене. Абидага је добар примјер за осликавање таквих надокнада. Што је чешће радио против царства и везира, то је чешће и чвршће покушавао да се представи као потпуна супротност томе, као потпуно строга и непоколебљива сила која постоји искључиво ради испуњавања царске и везирске воље. Довољно дубоким копањем можемо наћи страх као извор било које окрутности и тираније. Страх је потпуно урођен у људску врсту и никад се не може потпуно угасити, а долази у најразличитијим врстама и облицима. Тако је и Мехмет-паша из страха вршио надокнаду, само је то, умјесто овог Абидагиног страха за положај и утицај, био онај далеко старији и мање дефинисан страх од непознатог, страх од растанка и губитка поријекла. Баш зато што је скела старог Јамака била симбол свих тих везирових страхова, она је морала да постане потпуно непотребна и заборављена, и то баш због моста који је изграђен по везирском налогу. Управо тако је везир покушавао да отјера онај таман, туп бол у својим грудима, који је ту лежао од његове десете године. Али ђаво на крају увијек дође по своје, и код везира и код обичног јеврејског дјечака из касабе. Битка против ђавола се не добија, ту је најбољи исход увијек само избјегнут пораз, и то избјегнут повлачењем са ратишта, што је на крају и најбоље увидио Милан Гласинчанин. Свако има свог ђавола, а он углавном дође у пратњи свог царства, па су тако и овдје управо царства били ђаволи. Прво Турци (понајвише хришћанима), па послије Аустријанци (малтене свима, па на крају и самом мосту). Мост је свакако имао врло важну практичну функцију, а донекле и естетску за околину, али је његова главна функција била симболичка. Баш је као симбол царства ту стајао непомичан готово пет вјекова, готово потпуно нетакнут људским судбинама, ђавољим дукатима и поплавама, упорно пружајући макар неки ослонац људима из околине, поготово посвећеним и огорченим муслиманима, попут Алихоџе, људима које промјена власти и времена убија спорије од било којег отрова на свијету.

Што је човјеку вјечно, ђаволу је трептај ока, па тако и Аустрија на крају, у виду Алихоџиног личног ђавола, дође по своје, а он изгуби свој посљедњи ослонац на брду испред сопственог дома. Царство је потпуно отишло, и никад се вратити неће.

Александар Перовић, IIIн,
шк. 2020/21. г.

***

Откако постоји, човјек покушава да остави траг о себи и свом постојању, лута и тражи себи мјесто, које поједини нађу тек у легенди.

Преко у камену урезаног епа о Гилгамешу, до Нобеловом наградом награђене приче, која траје већ четири вијека, никада се не зна ко може прећи танку границу легенде и историје. Да ли ће то бити Гилгамеш, који тражи бесмртност, Ахилејева слава и гордост, Хекторова храброст или, пак, Антигонина пожртвованост за братом? Или можда мост – пољубац Истока и Запада, који склапа мозаик дужи од људског вијека било којег хероја?

Вишеградском мосту можемо да захвалимо на каменим темељима, а Андрићу на хану који је на њима подигао, и у који можемо доћи кад год пожелимо. Велики људи, за разлику од осталих, умиру не само кад срце престане да им куца већ и када нестане њихово насљеђе. Груди које пресијеца црна пруга се никада више неће подићи, али ће оно што је било у срцу које чувају бити заувијек упамћено, заједно са људима које је мост уздигао у висине – некога буквално, као одлучног Радисава са Уништа, а некоме пружио излаз и прилику.

Можда данас Лотика и Алихоџа, из својих усамљених скровишта, плаше дјецу као што је то чинио Црни Арапин, а можда у тамној шупљини моста нема ничега. Гилгамеш и Ћоркан се након суочавања са смрћу мијењају, и обојица улазе у легенду на различите начине – Гилгамеш захваљујући каменој плочи, а Ћоркан захваљујући каменом мосту. А Антигона и Фата у смрт иду вољно, и спремне су да дају свој живот – једна за мртву браћу, друга за себе.

Иако је четири стотине година трпио, турску или аустријску власт, устанке, па чак и свјетски рат, над Дрином се и даље надвијају лукови. Чак и оскрнављен, мост је и даље ту, пркоси новим временима и људима. Људи и природа умиру, али камен не.

Нина Гиљановић, IIIн,

шк. 2020/21. г.

МОТИВ ЉЕПОТЕ У КИШОВИМ „РАНИМ ЈАДИМА”

„Рани јади” Данила Киша могу се одредити као историјски роман лабаве композиције, или као збирка прича о дјетињству које је скратио и украо рат. Приповиједањем у првом, другом и трећем лицу, дескрипцијама и понеким дијалогом, кроз очи непоузданог приповједача и унутрашњу тачку гледишта, Киш гради причу о испрљаном и биједном дјетињству које, ипак, има своје љепоте.

Андреас Сам је дјечак јеврејског поријекла у времену када је бити оно што јеси за такве дјечаке забрањено. Живи у свијету маште, вила и разбојника. Поред сиромашне средине у којој живи, у корпи с хљебом, у наранџи на столу види оно што просјечан човјек видјети не може. А опет, његове мокре авантуре у кревету и „срамне” игре жмурке откривају да је само дијете.

Кроз игру усамљени дјечак показује своје око створено за уочавање детаља. Од свих слика – он се заљубио баш у Мона Лизу! Обична бандера постаје му инструмент, а изгубљена крава повод за авантуру и бјекство. Ствари које су дио свакодневице, као сличице, постају величанствене и стране, као нешто чега има само у бајци. Иако види љепоту боље него остали становници Бемове улице, мали Андреас види и лаж која се крије иза ње. Види коња са звијездом на челу, Султана, љепотана који постаје само комад трулог нејестивога меса. Уочава и неправду у животу, због које је понекад љепоту боље жртвовати.

Данас је човјек заборавио на осмијех хљеба, ученик на то како је лијепо када немате ништа осим похвале наставника да вам уљепша дан. Заборавили су сити шта је наранџа. Свијет је заборавио љепоту мириса. Љепоту тамних кестенова познају једино они који су је доживјели.

Ја не могу видјети љепоту кестена којег нема, не могу видјети и елеганцију и финоћу патње. Кестенови немају успомене, како ја могу знати за љепоту њиховог страдања! Зато хвала сваком Андреасу саму, од оног из Мађарске до оног из Азије! Хвала вам што нама слијепцима показујете шта је љепота!

Јана Вукчевић, Ін,
шк. 2020/21. г.

***

Многи ово дјело сматрају збирком приповиједака, иако је очигледно да има и обиљежја романа.

Приповиједа се у првом и трећем лицу, а главни лик и приповједач је Андреас Сам, сиромашни дјечак јеврејског поријекла, босих ногу и поцијепане одјеће. Живи у времену глади и страдања, нацистичког режима и Холокауста. У злом времену, како често кажу људи. Али, није зло вријеме – зли су људи!

Иако му је дјетињство тешко, иако одраста у биједи, Андреас је дјечачки радостан, чак срећан, и мотивисан да живи. Маштањем успијева да коригује сурови свијет и тако обоји ведрим бојама своје дјетињство. Жеље и машта надокнађују, надомјештају некога или нешто – све што недостаје. У суровој стварности – његови снови су живописни. Лична и породична несрећа нијесу му ускратиле осјећај за љепоту. Он воли цвијеће, травке, боје, мирисе, звуке... И то је довољно да заборави на очеву смрт, босе ноге, глад, смрад кокошињца... Док иде по сумпор, лијек за шугу, пролази цвјетном ливадом, трава га боцка по ногама... Бочицу парфема неће држати у рукама, али ће посматрати звјезду коју на њој црта сунце, и замишљати опојне мирисе, који постоје само у машти... А, како кажу, најљепшу краву у селу, лакше ће пребољети уз Динга и план да побјегне у чудесни свијет фантазије... Колико патње и радости, истовремено!

И, послије свега, радујем се и ја. Дјечаково топло и неискварено срце успијева да побиједи суровост свијета и живота. Значи, има наде... За љепоту, племенитост, топлину... Само ме мучи питање да ли људи, да би цијенили праве вриједности у животу, треба да проживе лоше и тешке тренутке. Вољела бих да не треба.

Радујмо се, баш као Андреас – свакој ситници, пролећу, мирису, звуку! Сви некуда журимо, а никако да пронађемо лепоту и смисао овоземаљског живота. А зар живот и није само један „баршунасти албум”?

Марија Ћетковић, Ін,
шк. 2020/21. г.

ПОВОДОМ ЧИТАЊА АНДРИЋЕВОГ РОМАНА „ПРОКЛЕТА АВЛИЈА”

Далеки Стамбол, затвор, Проклета авлија, једна ћелија, прозор, снијег и човјек. И можда једна душа, и још једна, и још једна, можда и бескрај душа у кавезу свијета. Можда и неслућена нада и наслућена смрт. Можда и понека суза и понека срећа, можда и једна судбина, а можда и несагледива слутња различитих судбина, можда и читав свијет…

Све се истовремено слама и ваја прстима изузетног „вајара” у сплет васколиког човјечанства који, истовремено пролазан и вјечан, стоји на бедему свијета у једној Проклетој авлији, у једном далеком Стамболу. И све се испреплиће и расплињава, и све се упире у бесконачност рукама које су давно огрезле у тренутак, у једно небо „којег има за сваког, за богата и за сиромаха, за султана и за роба и за апсеника”.

Под тим небом испреплиће се невиност и кривица, чежња за слободом и спасење од слободе, топла људска ријеч и хладни затворски бич. И годишња доба, истина, помало поремећена и блиједа, и тихе ноћи и бучни дани, и много, много „укућана” те злогласне полицијске зграде, а у само једном од њих могао се наћи читав свијет. То је „необични и страшни живот Проклете авлије”.

Унутар те авлије, у тој „џунгли у тами”, у тој „варошици од затвореника и стражара” из које се поред зидина види само небо, „велико и немилорсдно у својој лепоти”, могла се чути и тиха пјесма чистог човјека, али и свађе и уздаси „обијача, сецикеса, коцкара од заната, крупних варалица и уцјењивача”, политичких прогнаника, сиротиње, „бледих и потуљених јадника”, а све је поново стопљено у једну тачку. „Час се јави необично кликтање, час уздаси, час, као рецитатив, две-три отегнуте речи из песме, тужна и јалова замена свакојаких чулних жеља, час неразумљиви гласови, грлени и тешки.”

Јединствену наду у бесмислу Авлије градио је стуб, ослонац, камен темељац романа – фра Петар, тихи и милосрдни фратар из чије приче се градила ова авлија. „Причао је као човек за ког време нема више значења и који стога ни у туђем животу не придаје времену неку важност."

Невино оптужен, чекајући ослобођење, ушао је у тајне живота у Авлији и склопио на неки начин примирје са њом. Био је свједок различитих судбина „апсеника" – од кривих до невиних, а у том затвору сложеног од апсурда, противречности и бесмисла, и сам је био крив управо због своје невиности. „Од бескрајног и несхватљивог преплитања тих супротности састојао се његов однос према Авлији и целом оном људству које је као спора, мутна река пролазило кроз њу."

Као старији брат односио се према затвореницима, до изнемоглости шлушао њихове приче, саучествовао у њиховим судбинама, искрено и топло, а са бескрајном очинском љубављу исплео је причу о младом Ћамилу и његовој трагичној судбини. Нашавши се у центру збивања, као у каквом психолошком вртлогу туђих судбина, тешко је било остати имун на патњу и страх. „Уплашим се од лудила као од заразне болести и од помисли да овдје и најздравијем човјеку почиње с временом да се мути и привиђа. Понављам сам себи да осим Авлије и има и другог и другачијег свијета… А осјећам како Авлија као водени вртлог вуче човјека на неко тамно дно."

На том тамном дну су починуле многе авлијске судбине, али ниједна није могла да се отргне од вјечности и проклетства којом је цариградска авлија одзвањала. „Заморен, он се најпосле окренуо на другу страну, ка мрачном, немом истоку, али и ту, као тамо на осветљеном видику, била је мисао о Проклетој Авлији." И мисао о њеној управи, о ономе што је оставио за собом: неке измишљене јунаке, огорчене предводнике, „прошлост и будућност које се слежу у једну једину садашњост" и „два-три убога малокрвна дрвета растурена само средином дворишта, увек израњављена и огуљена, који живе мученичким животом, изван годишњих доба".

Остаде у том мноштву судбина једне цариградске Авлије, најупечатљивији лик овог романа, историчар Ћамил. Уједно занимљив и несрећан, реалан и наизглед нормалан, али и изгубљен у прошлости неког давно умрлог јунака Џема султана који је у његовом животном комаду добио посебну улогу. Спознавши да је Џем-султан његова сродна душа или реинкарнација, Ћамил болесно урања у његов

давно изгубљени живот и бјежи у Џемову реалност, поистовијећен и туђ… „Победничкј или поражен, жив или мртав, зато је он роб за ког нема више бежања ни у мислима ни у сновима. То је пут и нада мањих и срећнијих од њега. То је ропство од ког нема бежања ни после смрти".

Једнако као и Џем, и Ћамил се нашао између два свијета, „између којих нема и не може бити ни правог додира ни могућности споразума, два страшна света осуђена на вечити рат у хиљаду облика". Водио је Ћамил тај рат достојанствено, тихо, аскетски, у нестварном сукобу са „страшном речју 'Ја' која нас, једном изговорена, заувек везује и поистовећује са свим што смо замислили и рекли". А замишљен је и изречен читав један живот, једна трагична судбина и једна смрт. Обојица завршише на исти начин, невини и чисти у смрти, али ипак скршени проклетством прогонства у којем су се нашли, ослобођени наде и садашњости – у гробу „са белим каменом без натписа, који не говори ни о царевима, ни о њиховима споровима и борбама са супарницима".

Тако се окончала још једна судбина зацртана у два живота која ни историјски ни судбински нису повезана, али ипак егзистирају ту пред нама као једно тијело, као једна душа, као „снег који је свему одузео стварни облик, а дао једну боју и један вид". Остала је фра Петрова прича о Ћамилу без краја и тачке. „Не заборавља га, али осећа у себи да му се више не нада." Иако се Авлија непрестано пунила и празнила, а упркос томе стално остајала иста, с нестанком Ћамила заокружила се и прича о Проклетој авлији.

Причу о авлијском животу, прије њеног краја, помогао је ткати и глава те „џунгле у тами", управник Латиф-ага звани Карађоз, који је „својим изгледом и свим својим особинама био право оличење гротескног лика" турског позоришта сенки чији је надимак носио. „И зато је та Авлија и све што је са њом живело и што се у њој дешавало била велика позорница и стална глума Карађозовог живота."

Бивши криминалац, а сада парадоксално ревностан полицајац, познавао је душу сваког полицајца, знао је да мијења и скрива мисли и осјећаје, играо се људским животима, довитљиво налазио излаз из сваке „авлијске замке", а апсенике својим понашањем збуњивао до те мјере да су по Авлији кружила заиста опречна мишљења. „Грде га, али као што се грди вољени живот и клета судбина. Он је део њиховог проклетства."

Међутим, и он остари и замори се, те дође и његовој причи крај, као што и свему једном закуца на врата нежељени гост са именом краја. Завршише се и остале судбине у том мору судбина људских. И судбина Заима, биједног човјечуљка „великих" прича, и судбина Хаима – човјека „гоњеног немиром", који је био „један од оних што целог живота воде неки свој безизлазни и унапред изгубљен спор са људима и друштвом из ког су".

„Нема више ничег. Само гроб међу невидљивим фратарским гробовима, изгубљен попут пахуљице у високом снегу што се шири као океан и све претвара у хладну пустињу без имена и знака." Нема више ни Ћамила, ни „страних људи који су били живи зид његове таминице", ни фра Петра… Нема више ни Андрића, ни Стамбола, ни апсеника ни стражара… Остаде само слутња о једној ћелији и једном прозору са којег се спознаје „само снег и проста чињеница да се умире и одлази под земљу".

Јана Радуновић, IVи

КЊИГА КАО ЗНАК (Иво Андрић: „Проклета авлија")

Анализирати Андрића апсурдно је, у најмању руку, колико је и живјети по Камију. Но, ја свакако пишем, а Ками свакако живи. Овај апсурд лежи искључиво у томе што је свака ријеч, придодата оном што је Андрић рекао – сувишна. Било како било, ипак бих наставио да котрљам овај камен.

„Ја волим отменост књиге јер она, по правилу, увек доспева у праве руке, а избор је бесконачан". Знао је то Данило Киш, а очигледно, и Андрић. Како би другачије спојио двије невине душе у нехајном вртлогу изопачености и људске сујете? Како би им пружио бијег од „људи који због своје ограничености, неограничено верују у своју памет и проницљивост и у тачност сваког свог суда и закључка"?

Никако. Осим можда бијега којег је пружио Ћамилу – „у хладну пустињу без имена и знака". Дакле, сложићемо се да је човјеку ипак лакше дати књигу него смрт. Казујем ли да је човјек без књиге мртав? Можда. А умире ли човјек са књигом?

Сигурно. Која јој је онда сврха? Иста као и сврха сваке живе и неживе ствари коју је човјечанство измислило. Да олакша проклету авлију.

Проклета авлија, била она за вас проклета или не – ,,нешто од људске судбине остане увек за оне који пажљиво слушају или читају".

Илија Бошковић, Ivи

***

У тој сивој и загонетној авлији са парчетом неба кроз коју су прошле све саме криве душе, гдје и како наћи искру и знак који би распламсали пријатељство?

У авлији се увијек могу пронаћи двије врсте људи, једни с кривицом свог илегалног поступка и рђаве нарави, и други, чија је кривица несрећно мјесто или вријеме или, као Ћамилу, несрећна судбина. Наравно, да се видјети коме ће боравак у том тмурном простору под будним оком Карађоза лакше пасти. Ипак, људска природа изискује везивање и потрагу за утјехом у туђој људској судбини. Како онда, у том мору криваца и преступника, наћи саговорника с којим би се подијелила топла ријеч и олакшали монотони затворенички дани?

За честитог фра-Петра и несрећног Ћамила знак препознавања био је несвакидашњи, али свакако прелијеп – књига. Тај стари познаник фра-Петра и уточиште младог Ћамила, дао је, као заједнички пријатељ, слободу и олакшање мудром фратру у дугој ноћи гдје слобода и понајвише фали. Из те искре изродило се једно пријатељство које ће дати макар неки смисао боравку ова два човјека у старом цариградском затвору.

За Ћамила књига није била само пријатељ, већ и кутак за бијег и поистовјећење са сопственом судбином. „Постао је човек који живи са књигама. Са двадесет и четири године то је био млад и богат особењак који није знао где шта има ни како се тим што има располаже и управља." Управо је она, нажалост, и разлог његовог доласка у Проклету авлију, али никако кривац. Да није било ње, вјероватно никада не би ни упознао фра-Петра, али никада и не би у себи препознао несрећног Џем-султана, чију је судбину и број, по свему судећи, и сам спознао. То пријатељство које се родило између двије душе међу многима које су прошле кроз озлоглашени затвор, иако кратко, оставило је дубок траг у њиховим животима, јер пријатељ се

не препознаје временом, него душом, и не долази када је срећа свуда око тебе, него кад је најтеже и кад га најмање очекујеш.

Мислећи о фра-Петру и Џем-султану, питам се колико је пријатељство, ватра која их је распламсала имало неку дивну ствар, као књигу, и оставило траг у кратком постојању појединачне судбине и ријеци живота која тече од праискона.

Лазар Божовић, IVи

***

У роману „Проклета авлија" чувеног нобеловца Иве Андрића, препознаје се Андрићев јединствени стил, једноставност мисли у сложености теме, локална боја универзалног значења, обичне судбине које одзвањају вијековима и један микрокосмос у широком пространству макрокосмоса. Ова књига је прича о потрази за смислом у бесмислу, срећом у несрећи, прогонитељима међу кривцима, невиним међу невинима, миром у рату, спознајом у непознатом. Књига је знак на путу без обиљежја, сизифовски апсурд у форми ријечи утиснутих на дебелим корицима.

А

Алтер его („Страшна реч 'Ја' која нас, једном изговорена, заувек везује и поистовећује са свим што смо замислили и рекли"). Апсолутно ја. Анархија. Апатија. Агонија. Абнормалност. Антипатија. Антагонизам. Аскетизам. Апокалипса. Анатема. Апсеник. Авлија…

П

Празнина. („Нема више ничег. Само гроб међу невидљивим фратарским гробовима, изгубљен попут пахуљице у високом снегу што се шири као океан и све претвара у хладну пустињу без имена и знака"). Постојање. Почетак. Пролазност. Проклетство. Патологија. Припадност. Предодређеност. Парадокс. Пресуда. Преиспитивање. Потрага. Појединац. Протагонизам. Прозор…

С

Сновиђење. Суштина. Стварање. Свјетлост. Смисао. Симболика. Сабраност. Страдање. Сопственост. Слобода. Страх. Симбол. Стамбол. Свијет. Снијег. („Снег који је свему одузео стварни облик, а дао једну боју и један вид"). Смрт…

У

Усуд. Уздржаност. Урођеност. Улога. Ужас. („Страни људи који су били живи зид његове таминице"). Узрок. Учауреност. Урок. Утисак. Удвојеност. Укућанин. Универзум…

Р

Разговор. Реалност. Разлог. Ред. Резервисаност. Рефлексија. Револт. Ријеткост. Резигрираност. Ретроградност. Расцјеп. Разлика. Реплика. Рат. („Два света између којих нема и не може бити ни правог додира ни могућности споразума, два страшна света осуђена на вечити рат у хиљаду облика"). Рађање…

Д

Дан. Доминација. Дуализам. Декаденција. Дух. Доброта. Додир. Досада. Домет. („Небо којег има за сваког, за богата и за сиромаха, за султана и за роба и за апсеника, велико и немилосрдно у својој лепоти"). Дубиоза. Деспот. Душманин. Дијалог. Дно…

У паролама апсурда свој земаљски облик су нашли фра Петар, и Ћамил, и Карађоз, и Хаим, и Заим… Њихове судбине, тако локалне и обичне, а тако универзалне и глобалне, уклесане су у ријечи и самим тим су постале несаломиве зидине које подсјећају на бесмисао круга који се зове *апсурд*.

Од прозорског окна самостанске ћелије до стамболског затвора и назад, исписана је нестварно стварна прича о потрази за смислом у форми круга, откривању макрокосмоса корачајући кроз микрокосмос, тражењу мира у немиру, среће у несрећи, невиности у невинима, а и у кривцима, а све то листајући истрошене странице књиге која стоји као симбол на путу без обиљежја. На крају

круга „Проклете авлије”, као и на самом његовом почетку, налази се „само снег и проста чињеница да се умире и одлази под земљу”.

Јана Радуновић, IVи

ИЗ БЛОКА ЗА ЦРТАЊЕ

Ксенија Бабовић, IIф

ГИМНАЗИЈАЛЦИ-ЧИТАОЦИ

„МОРСКА ВРБА” ЈОВАНА ДУЧИЋА

Модерна без клонуђа, индивидуализма и ирационалности би била као лав без зуба. Наравно, са једне стране сама декадентност таквог лава послије одређеног времена би у теорији била нешто што се потпуно уклапа у профил једног просјечног интелектуалца овог времена. Дучић у овој пјесми успијева да буде и крезуби лав и смртоносни зец.

Карактеристична модернистичка рефлексивност се одмах уочава код малтене сваког Дучићевог лирског дјела из ове епохе, па тако и овдје, а стандардно је пропраћена и здравом дозом упечатљиве дескриптивности. Упркос форми трећег лица, индивидуализам ипак остаје снажан, изражен у самој врби која стоји „врх света” сама и не ступа у претјерану интеракцију са тим свијетом.

Ако говоримо о епохи клонуђа и песимизма, сумњам да постоји адекватнији представник њихове суштине у природи од врбе. Ријетко далеко од суморних мочварних пејзажа, чак и надоље извијене гране су готово перфектна инкарнација клонуђа. Наравно, већ у првој строфи се упоређује са нимфом, симболом људске виталности и плодности још из античких времена, чиме се постиже типична ирационалност и апсурдност. Са три катрена састављена од дванаестераца, Дучић постиже динамичан, али мало спорији ритам, примјерен за осјећај тмурности и самоће.

Иако су малтене сви појмови у пјесми неживи, живот се уноси у њих помоћу пажљиво одабраних епитета и персонификација, па, нпр., и сама врба у питању расплиће своју „косу зелену и дугу” и пореди се са нимфом већ у првој строфи. Овако „жива” врба се ставља у контраст са околином, коју чине много шири појмови попут гора и вода, па чак и апстрактнији појмови попут времена, који наизглед само постоје у својим давно дефинисаним улогама које не планирају да мијењају.

На самом крају, и врба бива вјечна и непролазна, као и њена околина, али ипак исто тако даје и по коју грану мору, и по који лист вјетру, бивајући истовремено и живља и динамичнија од те исте непромјењиве околине. Што је

нешто живље, то је и пролазније, па тако и пролазни пјесници дарујући околини по коју своју грану или лист у виду својих пјесама постају дио вјечног, дио таласа и гора, за свакога различитог значења, као и сам појам времена.

Александар Перовић, IIIн,
шк. 2020/21. г.

***

Веома често, поготово у данашњем, скоро дехуманизованом друштву, појединци налазе утјеху и траже одговоре у природи. Чини нам се да су птица која пролети или вјетар који дуне у одређеном смјеру знак – а то како ћемо га протумачити зависи од нас, иако можда тражимо, и због тога видимо, симболику тамо гдје је нема.

Пјесници, као највеће лирске душе, виде још дубље и даље него ми. Никада се поглед обичног човјека не може поредити са погледом пјесника, који у сваком удаху ваздуха види нови смисао. Исто као што Цанкар умјесто шеширића види животне приче, тежину и суровост живота, који не штеди чак ни оне најмлађе.

Дучића је, вјероватно (као тако посебну врсту људског бића, која је издвојена без обзира на то колико била окружена људима), на „самотњаштво" подјсетила врба која усамљена, тужна, стоји над морем, на врху свијета, на граници копна и мора.

„Морска врба" је рефлексивна пјесма, иако на први поглед дјелује као дескриптивна. У њој преовладава само једна визуелна слика – пејзаж, која заправо подјсећа на дјело каквог сликара импресионисте, а употпуњена је акустичким елементима, који додају ноту мртвила – не чује се ништа, само врбин тужни шум.

Написана је у трећем лицу, у дванаестерцу, и чине је три катрена са унакрсном римом, која доприноси ионако успореном ритму пјесме, тиме појачавајући осјећај сјете и меланхолије. Врба шуми, коријењем везана за земљу, док поред ње протичу облаци, вјетрови, таласи и вријеме. Поређење врбе и срца, који тужно шуме, персонификација да врба слуша пјесму планина и агонију вода, и, коначно, тај контраст њене непомичности наспрам живота који протиче поред ње,

стварају утисак да је нимфа и даље жива, и да њена душа болује за прошлим животом, када је и она била слободна као вјетар. Почетак и крај пјесме су исти: „Сама врба стоји", а три тачке на крају нам поручују да из овог затвореног круга нема излаза, да ће тако увијек бити, и да је тако увијек било.

Читава пјесма је алегорија: живот шиба људе, поготово оне усамљене, који су огољени и без заштите других; не чека никога и није га брига што смо пролазни и краткотрајни. Зашто би се вјетар бринуо о лишћу када може да га носи куда год хоће?

Нина Гиљановић, IIIн,
шк. 2020/21. г.

ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА...

ОТАЦ ЕСТЕТИКЕ ПРОПАДАЊА

Као обожаватељу ванљудског, надљуског и настраних украса, романтизам и Едгар Алан По су ми посебно при срцу. У својим дјелима По мрачне теме, гнусне мотиве и ситуације прикаже веома искрено са неочекивано много страсти и љубави тако да су, на неки чудан начин, све његове умотворине одвратне и прелијепе, па ми је циљ да докажем љепоту ружног у двјема његовим приповијеткама.

Атмосфера у приповијеткама „Црна мачка" и „Издајничко срце" је напета с обзиром на то да се од увода чини да је ријеч о нечему веома битном, а на напетост се надовезују мрачни мотиви, ишчекивање и непознанице. Атмосферу граде и суптилни наговјештаји о душевним нестабилностима наратора, па се често не може разазнати да ли су поједине ситуације фантастичне и окултне или, ипак, производ ума приповједача.

Држаћу се даље од пуке анализе јер је лијепа и деликатна дјела лако банализовати и разводнити на тај начин, али на неке моменте ћу скренути пажњу: По такне тачно дио подсвијести који нисмо знали да имамо и управо се заснива на страху од непознатог, краљу свих страхова. Зато су његове приче толико упечатљиве – иако нису стилски богате као код других романтичара, оне су савршено прорачунате и домишљате.

Заједнички мотив у „Црној мачки" и „Издајничком срцу" је да тривијална и апстрактна појава (иако симболички окултна) тјера човјека у најдубље поноре ума, губљена здравог разума, убиства и убјеђивања самог себе у нешто што колективни разум друштва тврди да не постоји. Фабулу покреће страх, а ликове покрећу уроци. У оба случаја, апстрактни мотиви су покретачи.

У Поовом свијету хибрис постоји, мада није директна освета богова или виших сила, већ грижа савјести. Освета није спољашња, већ унутрашња, али њу Поов математички мозак савршено стимулише и припрема тако да је декаденција лика ужасавајућа више него било који гријех који се може починити.

„Црна мачка" ми је дуго била омиљена Поова приповијетка. Говори о веома нежном и благонаклоном човјеку који је једне ноћи, док је био пијан, ископао око својој црној мачки Плутону. Затим је због гриже савјести убио, да не би морао да је гледа тако накарадну. Симбол мачке има два значења. Неки обожавају њену саможивост и самосталност, али сви смо изложени сујевјерјима. Дакле, прва је

помисао на мачку, посебно црну, несрећа и урок. У Поовој приповијеци је показана дуална природа симбола мачке, од апсолутног обожавања и покоравања до унутрашње инхерентне злобе и душевне прљавштине које се испољавају кроз њене физичке деформитете у приповијеци и тога да приповједача веома полако и скоро неосјетно доведе до лудила.

Једног јутра, сасвим хладнокрвно, намакох јој омчу око врата и обесих је за грану једног дрвета; – обесих је, а сузе су ми лиле из очију, и у срцу ме је гризло најљуће кајање; – обесих је зато што сам знао да ме је волела, и зато што сам осећао да ми није давала никаквог разлога за то; – обесих је зато што сам знао да тиме чиним грех – и то смртни грех који ће моју бесмртну душу чак лишти – ако је такво шта могуће – домашаја бескрајне милости Најмилосрднијег и Најстрашнијег Бога.

Од тог заплета, убиства мачке, приповједача прате назнаке урока и суптилне пријетње оностраних сила. Међутим, те назнаке рационализује иако га изједају страх и грижа савјести док управо оне не постану пресудне за његову судбину. Док се ова приповијетка чита, нејасно је да ли су назнаке вјештичарења случајности, производ мрачног ума приповједача или ипак стварна реаговања урока и виших сила; та чињеница чини ток приче неизвјеснијим и страшнијим. Чак се и расплет може протумачити на оба начина, али свакако наводи на оностранo. Неизвјесност, несигурност – непознато, све чини страшнијим.

Годину дана послије првог читања „Црне мачке", прочитала сам „Издајничко срце" и оно је постало мој нови фаворит јер је суптилније и реалније, самим тим је било сложеније да се напише и грозније кад се прочита – укратко, складније и тим љепше!

Тачно! – раздражљив – био сам и још сам ужасно, ужасно раздражљив; али зашто тврдите да сам баш луд? Болест је изоштрила моја чула – није их разорила, није их отупела. Поврх свега слух ми је постао веома истанчан. Чуо сам све на небу и на земљи. Чуо сам много тога и из пакла. Онда, по чему сам ја то луд? Саслушајте! И обратите пажњу како здраво – како сталожено могу да вам испричам читаву причу.

Двије приповијетке имају сличну мотивацију и расплет. Мотив за убиство који је апстрактнији подстиче страх читаоца – није више толико логичан као урок вјештице прерушене у црну мачку, већ лична митологија страха приповједача који је убијеђен да је плаво слијепо око његовог комшије, превучено мреном, заправо урокљиво. Он због тога веома опрезно и прорачунато планира убиство овог јадног

старца, а на крају због своје лудости и гриже савјести (како се чини, најгори хибрис који сусреће Поове јунаке) чује гласно куцање срца старца којег је убио и уредно закопао испод паркета.

Њему је једини страх било старчево необично око, па се ни не плаши да ће га полиција ухватити у убиству кад му покуца на врата. Кад је убио старца, нема више брига и сасвим је спокојан. Али, кад срце закуца под паркетом као сат замотан у памук, враћамо се „Црној мачки": да ли срце куца из оног свијета као знак да ће га заувијек прогањати због његовог гријеха, или је то једноставно симптом душевне болести потпаљене грижом савјести приповједача? Обје приповијетке су ме одушевиле баш због тога што су прорачунате до танчина и савршено мотивисане, а то се најљепше истакне у расплетима кад се сваки мотив и свака реченица скупи у савршено складну цјелину.

По је у стилу много сведенији од других романтичара, али су му мрачне теме очигледно наглашене колико год могу да буду. Има ли боље критике од тога да је Бодлер, утемељивач модерне поезије, управо имао Поа за велику инспирацију? Бодлерова поезија је такође веома сведена, али мање суптилна од Поа. Он у својим пјесмама „Мачке", „Мачка" и „Часовник" има за лајтмотив мачку и њене магијске способности, али су директније и недвосмислено исказане.

Прије читања Бодлера, Поа сам сматрала само веома интелигентним и посвећеним писцем, а његове приповијетке америчком литературом за опуштање. Нисам претјерано цијенила умјетничку вриједност његових приповиједака, али када сам се упознала сам Бодлеровим животом и дјелима, почела сам другачије да размишљам о Поу; стилско богатство је велика одлика књижевности романтизма (помислимо само на Игоове „Јаднике" и Гетеове „Муке младог Вертера"), али схватила сам да је галантност стила непотребна да би дјело било сасвим лијепо и квалитетно – иако заиста много више цијеним стилски сложенија дјела.

Љепота је у складу и промишљености, што савршено карактерише Поа. Најискренија умјетност се роди из тешких емоција и мисли, па је сасвим прикладно рећи да су Поови заплети прелијепи колико и потресни. Страх је најприсутнији људски инстинкт, све што нас води у животу је страх; било од неуспјеха, сујевјерја, немаштине, непознатог или нечег сасвим ирационалног што чучи у забаченом ћошку наше подсвијести, и само чека да га нешто потакне. С обзиром на то да је инстинкт веома је једноставан и складан, довољно флексибилан да се искриви у

много видова душевне тортуре а да то буде савршено естетски складно, ријетко, неочекивано, морбидно – лијепо!

Теа Мандић, IIIф,

шк. 2020/21. г.

ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА...

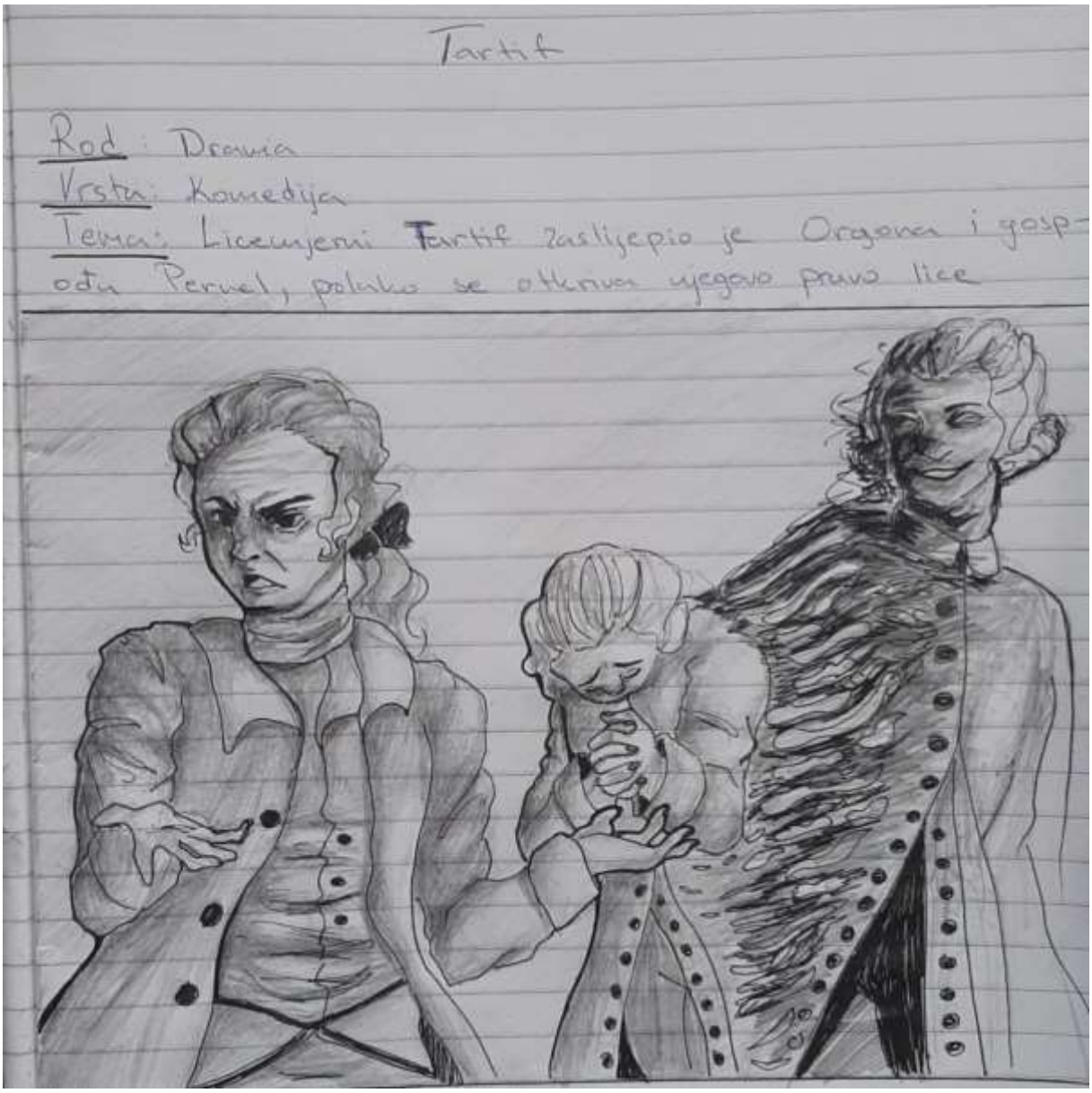

Тамара Андрић, IIф: Молијеров „Тартиф”

„ЧИНОВНИКОВА СМРТ" А. П. ЧЕХОВА

Дело које сам одабрала за ову анализу први пут сам прочитала пре отприлике шест година. Нашла сам се у, како ми је тада изгледало, врло непријатној ситуацији, које се сада ни не сећам, али ми у том моменту није давала мира. Када сам се пожалила родитељима, мајка је, као што би и свака, покушала да ме уразуми, док се отац сит исмејао и почео да тражи *нешто* кроз кућну библиотеку. Пар минута касније, на сто је спустио прилично гломазну књигу – Чеховљеву збирку драма и приповедака. Граничник је био закачен за страну број 60, на којој се налазила новела *Чиновникова смрт*.

Тада ме је, очекивано, највише заинтересовала фабула и идеја, коју сам тада називала *поруком*. Та *порука* је, по мишљењу једанаестогодишње мене, била јасна: ако превише бринеш о нечему на шта не можеш да утичеш – умрећеш. Ако узмемо у обзир и да сам знала да је Чехов био лекар, јасно је да сам без пуно размишљања прихватила његов савет.

Антон Павлович Чехов, један од најзначајнијих руских писаца, живео је од 1860. до 1904. године. Завршио је медицину, а за време студија, почео је да објављује своја дела како би се издржавао. Позната је његова изрека: *Медицина ми је жена, а књижевност љубавница.* Спада у ред писаца епохе реализма.

Реализам је стилски правац који преовладава у европским књижевностима од друге трећине 19. века и дезинтегрише се између 70-их и 90-их година тог века. Чехов се убраја у писце последње развојне фазе реализма – дезинтеграције, иако се извесно обнављање реалистичке традиције дешава око 30-их година 20. века. Сам назив, који потиче од латинске речи *realis* – стваран, предметан, говори нам довољно о реализму као стилској формацији.

Чиновникова смрт, први пут објављена 1883. године у часопису *Иверје*, класична је новела, те се у многим теоријама књижевности наводи као дело на коме се уче карактеристике новеле. Новела је по дефиницији краћа епска форма која за тематику узима неки необичан, интересантан догађај, могућ или стваран. Тај догађај се развија са јединственим конфликтом, строго усмереним ка његовом разрешавању, што се у новели *Чиновникова смрт* одлично запажа. Од момента када главни лик Иван Димитрич Червјаков кине на генерала Брижалова, радња се одвија брзо (уз често сажимање времена и простора), а све иде ка разрешавању сукоба између два лика. У расплету Червјаков умире, а епилошке ситуације нема.

Приповедач је у трећем лицу, имагинарни свезнајући приповедач, што је честа карактеристика структурних елемената књижевности реализма. Поред нарације у трећем лицу, дат је и унутрашњи монолог главног лика, а заступљен је и дијалог (Червјаков и Брижалов; Червјаков и његова жена).

'Какво подсмевање? ' помисли Червјаков, 'Нема ту никаквог подсмевања! Генерал, а не може да схвати! Кад је тако, нећу више ни да се извињавам овом фанфарону! Нек иде дођавола! Написаћу му писмо, али долазити нећу! Богами, нећу! '

(Антон Павлович Чехов, *Драме и приповјетке*, Библиотека Вијести, *Чиновникова смрт,* превео: Мирослав Бабовић)

Радња се одвија у Русији деветнаестог века. Чиновничко уређење заснива се на томе да свако свој положај у друштву схвата веома озбиљно – зна где му је место и настоји да никако не увреди онога ко се налази на вишем положају од њега. Брижалов је генерал и налази се на вишем положају у односу на чиновника Червјакова. Иако су били из различитих установа (генерал је служио у управи саобраћаја, а Червјаков је био економ), Червјаковљева забринутост да ли је увредио некога на вишем чину од себе постаје опсесивна. Може се рећи да аутор на тај начин критикује хијерархијско уређење тог периода и полтронство које са њим долази.

Сутрадан Червјаков обуче нову униформу, подшиша се и пође Брижалову да му објасни.

(Антон Павлович Чехов, *Драме и приповјетке*, Библиотека Вијести, *Чиновникова смрт,* превео: Мирослав Бабовић)

У уводу новеле, приповедач наглашава да је вече било дивно. Заплет почиње реченицом: *Кад одједном...* , након које следи коментар приповедача, што се може запазити у бројним делима реализма (на пример, Гогољев *Шињел*). То је, такође, једна од карактеристика реализма – аутор настоји да је што мање присутан и одаје утисак да је само хроничар који жели да што више одстрани субјективност. Одлика дезинтеграције реализма се у овој новели примећује у наглашеној психологизацији ликова. Тако Червјаков од силног страха и гриже савести у расплету умире.

Симболика презимена главног лика, које потиче од руске речи *червь*, а значи црв, једно је од запажања које сам нашла у различитим анализама ове новеле, а нисам га уочила сама.

Читалачки доживљај и интерпретација књижевног дела зависе од бројних фактора: искуства, дела која је читалац већ прочитао, година, зрелости, али и од његовог образовања и познавања теорије књижевности. Иако непознавање теорије не искључује уживање у књижевном делу, читалац који добро познаје теорију књижевности може боље да запази и разуме све његове слојеве. Сада много боље него пре неколико година разумем зашто је ова новела широко цењена. Од тада сам доживела бројне непријатне ситуације, а захваљујући њима, у међувремену стеченом читалачком искуству, и теорији књижевности – врло ми је јасно да ме следећа непријатна ситуација неће убити.

Ена Беговић, IIIф,
шк. 2020/21. г.

ХЕРМАН ХЕСЕ, „ДЕМИЈАН"

Херман Хесе је рођен 2. јула 1877. године у градићу Калв, у покрајини Виртемберг. Одрастао је у религиозној породици – мајка му је рођена у Индији, у лекарској мисионарској породици, а отац му је био свештеник. Строго васпитање у духу вјерске традиције и школовање у чувеном теолошком семинару у Маулброну су изазвали бунт у младом Хесеу и тежњу да се ослободи традиционалних вјерских погледа. Напустио је школу и једно вријеме радио као занатлија, затим као књижар, да би се коначно посветио писању.

Први свјетски рат је унио немир у духовни живот пацифисте Хермана Хесеа. Јавно је износио своје антимилитаристичке ставове и критике на рачун нацистичке власти и „крваве бесмислице". Избјегао је Други свјетски рат и мир пронашао преселивши се у мирну и достојанствену Швајцарску. За то вријеме се, одбивши да промијени неке дјелове свог романа „Нарцис и Златоусти", нашао на нацистичкој црној листи.

Објављивање првог значајнијег дјела „Петер Каменцид" (1904) уводи Хесеа у њемачку књижевност, да би романом „Демијан" (1919) заузео веома високо мјесто у њој. Овај роман о сазријевању и проналажењу себе је од суштинске важности за разумијевање укупног Хесеовог дјела. Његов опус чине есеји, збирке лирских пјесама, кратке приче и романи, међу којима су најзначајнији: „Демијан", „Сидарта" (1922), „Степски вук" (1927), „Нарцис и Златоусти" (1930) и „Игра стаклених перли" (1943). Сваки његов роман може се читати и као аутобиографски, што је значајна карактеристика његовог дјела. Осим што себе често користи као прототип својих ликова и животне догађаје уплиће у фабулу својих романа, свако његово дјело преиспитује егзистенцију и даје приказ једне бунтовничке потраге за смислом, чему је хиперсензитивна и меланхолична личност овог умјетника била предана цијелог живота.

Хесеов стил одликује мајсторство претакања филозофског у свакодневно, свима доступно и разумљиво. Хесе је у потпуности окренут истраживању човјека, човјекове природе, али и природе свијета који нас окружује. Може се окарактерисати као спиритуалан писац, с обзиром на преовлађујућу атмосферу коју, на њему својствен, изузетан, етеричан начин дочарава; егзистенцијалне и мистичне теме, мотиве, начин њихове обраде и начин изградње ликова са акцентом на психолошки портрет. Његов израз је високо поетичан, са снажним лирским расположењима. Приповједачки поступци обухватају и мултимедијалност (укључивање елемената музике и сликарства у књижевну грађу), интертекстуалност, као и поигравање приповједачким перспективама.

На његово стваралаштво примјетан је знатан утицај психоанализе, али и источњачке филозофије и религије (хиндуизма и будизма).

Сви ови елементи условили су стварање квалитетног, аутентичног и препознатљивог стила Хермана Хесеа, који је широм свијета, у свим друштвеним круговима стекао поштоваоце свог лика и дјела. Године 1946. добио је Нобелову награду за књижевност. Преминуо је 9. августа 1962. године у 85. години живота у свом дому у Монтањоли (Швајцарска).

„Демијан" је први пут објављен 1919. године под псеудонимом Емила Синклера, који је и главни лик овог романа. Роман је доживио чак десет издања под овим псеудонимом прије него што је откривен прави пишчев идентитет.

Тема овог романа је пут емоционалног и интелектуалног развоја личности Емила Синклера, који је уједно и наратор. Ову танану повијест он започиње ретроспективно, враћајући се на доживљаје које је проживио као десетогодишњи дјечак. Етапе његовог развоја прате излазак из зоне комфора, коју примарно чини породица, у овом случају изузетно традиционално оријентисана и религиозна; откривање распукнућа у бићу сваког споља наметнутог апсолута – божанства, односно његове двојне природе, присуство доброг и лошег у свему, па и у човјеку (Хесе ће ту тему до танчина обрадити у *Степском вуку*); пут спознаје свијета који га окружује и, коначно, пут спознаје самог себе.

Композиција романа градацијски је уобличена у осам поглавља: *Два света*, *Каин*, *Разбојници*, *Беатрича*, *Птица се пробија из јајета*, *Јаковљева борба*, *Госпођа Ева* и *Почетак краја*; наслови поглавља наговјештавају пут самоспознаје главног јунака Емила.

Радња романа почиње у вријеме његовог дјетињства. Опис сопственог дома, који доживљава као цјелину два свијета, уводи нас у ову причу. Свијетао, чист, невин и узвишен простор за који се везују само најплеменитије емоције и најтоплија породична атмосфера представљају ликови мајке, оца и сестара. Контраст у односу на ту слику и други свијет оцртавају се у лику служавке Лине, која након вечерње молитве којој је искрено предана, прича причу о човјечуљку без главе; или израз лица који поприма када се свађа са женама из комшилука – што оставља јак утисак на дјечака.

Уводећи нас на овај начин, може се рећи да роман почиње принципом *in medias res*, јер између ове двије контрастне слике из раног дјечјег доба нашег наратора и протагонисте видимо да овај други свијет буди велико интересовање, па чак и блискост са тим забрањеним свијетом и жељу за знањем, која ће обиљежити живот Емила Синклера, тиме и овај роман.

Када постане жртва вршњачког насиља и уцјењивања Франца Кромера, Синклер улази у свијет сурове реалности; невина дјечја лаж га наводи на крађу новца од родитеља, што дубоко подрива његов свијет, изазива кривицу и осјећај да је недостојан породичне топлине и љубави. У том моменту, дешава се кључни догађај у његовом животу – упознаје новог ученика, Макса Демијана. Демијан га ослобађа Кромерових канџи и постаје његов спаситељ, фасцинација и водич кроз одрастање. Демијан је симбол човјековог критичког ума, који не остаје без питања

и који преиспитује све постојеће одговоре. Демијан подсјећа да се све може тумачити другачије од онога како пише или се казује. Уз Демијана, Синклер започиње пут спознаје, индивидуализације и самоактуализације (о којој говори хуманистички психолог Абрахам Маслов као о потреби за испуњавањем сопствених потенцијала, духовности и аутентичности).

У разговорима Синклера и Демијана, Хесе уводи и библијску причу о Каину и Авељу и препознатљивом Каиновом знаку, стављајући акценат на тумачење добра и зла, моралног и неморалног, о релативности тих појмова, али и о свеприсутности оба. Уз то се помиње и прича о разбојницима разапетим на Голготи. Функција ове интертекстуалности је представљање размишљања својом главом над оним што је дато као готова (не)истина. Али не критика и одбацивање ради пуке демонстрације бунта, већ истинско размишљање и питање.

Како одраста, Синклер даје предност својим жељама, што је супротно светости којој је учен. Управо те жеље обликују његову личност на непредвидив начин. Он се неизбјежно упознаје са чулним свијетом, свијетом нагона који су узбуркани у једном младом тијелу, свијетом који доноси кривицу и радости. Све то у њему побуђује Беатрича, која постаје предмет дивљења и пожуде. Она је његова полазна тачка, али не и крајња. ,,*Чинио сам као и сви остали. Живео сам двоструки живот детета које није више дете. Моја свест живела је у оном што ме је окруживало и што је било допуштено, моја свест је порицала нови свет који се појављивао на обзорју. Али сам поред тога живео у сновима, нагонима, жељама подземне врсте, преко чега је онај свестан живот градио себи све бојажљивије мостове, јер се детињи свет у мени рушио.*"

Још један од кључних мотива у овом дјелу је мотив божанства Абраксаса. Абраксас је гностичко божанство спознаје или знања; божанство у коме се два правца укрштају, али не и међусобно искључују. ,,*Абраксас је Бог и Сатана, јединство светлог и мрачног света.*" Дакле, човјек сам по себи.

Од потпуне невиности и чистоте, аполонског принципа, религиозне породице из које је потицао, а која је славила Авеља, у којој су владали ред, мир, слога и љубав, библијска начела, Емил Синклер мора да прође кроз таму, да окуси начело дионизијског, каиновског, које га неодољиво привлачи, мора да упозна и утоне у спољашњи свијет скитница, кафана, жена, затвора, кланица, пијаница, разбојника. Он жели да окуси тај примамљиви свијет непознатог, мрачног и можда грешног,

који тек слути. „*Та ја нисам хтео ништа друго него да покушам да проживим оно што је само од себе хтело да избија из мене. Зашто је то било тако много тешко?*"

На том путу, Демијан се физички удаљава од њега, животни путеви их раздвајају и спајају, али духовно, они су цјелина. Након Беатриче, Синклер упознаје Писторијуса, психолога аматера, чији је прототип Хесе вјероватно нашао у Јозефу Лангу, Јуноговом ученику код којег је сам Хесе ишао на психотерапију. Синклер у њему проналази драгоцјеног ментора од којег учи о умјетности, религијској доктрини и Абраксасу. „*Ствари које ми видимо", рече Писторијус тихо, „исте су оне ствари које су у нама. Нема ниједне друге осим оне коју носимо у себи. Зато већина људи живи тако нестварно, јер они спољашње слике сматрају за оно што је стварно, па сопственом свету у себи уопште не дозвољавају да дође до речи. Човек може при том бити срећан. Али кад једном сазна за оно друго, нема више избора да пође путем већине. Синклере, пут већине је лак, наш је тежак. – Да пођемо.*" Како то често бива, Синклер свог учитеља коначно превазилази, схвативши да је креативнији и аутентичнији од њега. У том моменту њихови путеви се разилазе, а ово искуство за Синклера представља значајан степеник у процесу самоактуализације.

Рађање једне личности је разоран процес. Синклеров цртеж птице која се пробија из јајета Демијана подсјећа на Абраксаса, а симболички представља управо пробијање једне индивидуе у свијет који је окружује.

Синклер се опет сусреће с Демијаном током студија, у тренутку када је већ увелико напустио своје хришћанско васпитање и устаљене друштвене норме. Спреман је да удовољи својој највећој жељи, упознавши Госпођу Еву, Демијанову мајку. Госпођа Ева је за Синклера оно што Демијан никад не може да буде, јер је архетип потпуне жене. Она, попут Демијана, има потпуну власт над душом Емила Синклера, само на другачији начин. Она, као и Демијан, има улогу да помогне Синклеру да се осамостали и одрасте. Демијан је подстакао Синклерово интелектуално, а Госпођа Ева чулно буђење, а оба су неопходна на путу индивидиализације. Ева је према Емилу и њежна и ауторитативна, она је симбол савршенства и потпуности; истовремено мајчинска фигура и предмет романтичних осећања.

Док Демијан одлази од њега посљедњи пут, на ратишту, у ситуацији за коју нисмо сигурни да ли је јава или сновиђење, Синклер је спреман да се самостално

суочи са свијетом. Самоувјерен је и сигуран да живи у складу са својим жељама, а самопоуздање је неопходан услов сазријевања. Има у Демијановом односу према Синклеру много очинског, родитељског, освједоченог и у чињеници да га назива „дечаче мој“. Баш као што родитељи заувијек остају у нама, чак и кад нестану с лица ове земље, Демијан напушта Синклера, али му каже да ће заувијек бити у њему, кад год му затреба, јер је уграђен у његову душу, у његов поглед и начин разумијевања свијета – а то се никада не губи.

Оно што је најзначајније за разумијевање овог дјела је примијетан утицај Фројдовог и Јунговог учења о психоанализи. Психоанализа је имала велики утицај на цијели Хесеов живот, па тако и на укупно стваралаштво. Приказ личности Емила Синклера је примјер Фројдове теорије личности. Личност је састављена од три инстанце – Ида, Ега и Супер-ега. Ид је оно што је истинско у човјеку; ирационалан је и почива само на нагонима. Супер-его је оно што је стечено и научено кроз живот, све друштвене норме које спутавају оно исконско у човјеку. Его је катализатор и посредник између ова два правца. Он прати моралност супер-ега и потискује нагоне ида служећи се сублимацијом и осталим одбрамбеним механизмима. Емил Синклер се кроз своје одрастање константно налазио на тачки пуцања и водио борбе са самим собом, што доликује сваком човјеку. Одбацивши друштвене норме и породично учење и васпитање, постепено је, прво уз осјећај кривице, пратио своје жеље и нагоне, оно што писац назива унутрашњим, како би истински спознао себе, јер само то и јесте прави пут да се испита све оно што је у човјековој природи, а тиме и све оно што га окружује, и да се коначно пронађе смисао. Парадоксално је то што, да би човјек досегао своје највеће висине, мора да се врати оном примарном, и завири у највеће дубине.

Јана Распоповић, IVф,
шк. 2020/21. г.

ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА...

Анђела Лучић, IIн: Молијеров „Тартиф"

ВЕЋ СМО СТРАДАЛИ?

Радоје Домановић (1873–1908) сматра се најбољим сатиричарем са наших простора. Рођен је 16. фебруара 1873. г. у шумадијском селу Овсишту, а у Крагујевцу је завршио гимназију и филолошко-историјски одсек Филозофског факултета. Био је непомирљиви противник владајућег режима Александа Обреновића, против кога се страсно борио, што пером, што говорима. У кратким периодима радио је као наставник, међутим, његово запослење у државној служби је било нестално због директног иступања против система и због припадности Радикалној странци. Једине приходе је имао од хонорара за писање чланака и приповетки у више опозиционих листова. Писао је сеоске, маловарошке, хумористичке, гротескно-фантастичне приповетке, али су најпознатије алегорично-сатиричне, чији је и творац. У њима се, као прави реалиста, бави темама социјалног, политичког и моралног несклада у друштву. Ове приповетке су: *Вођа, Укидање страсти, Данга, Мртво море,* као и *Стрaдија,* којом ћу се ја бавити.

Стрaдија је најдужа Домановићева сатирично-алегорична приповетка. Приповедач, неуобичајено за реализам, говори у првом лицу и уводи нас у дело дистанцирајући се од његове саме садржине: *У једној старој књизи читао сам чудну причу; а враг би га знао откуд мени та књига из неког смешног времена...* Већ у пролошкој ситуацији, иронично критикује затупљеност и пасивност српског народа. Ово је једини тренутак у делу где се експлицитно (онолико колико то Домановић себи допушта) прави паралела са српским друштвом. Ова паралела је и у наставку, наравно, општеприсутна, али не и директно приказана. Овакви поступци могу се објаснити жељом приповедача да се огради од књижевне критике, али понајвише чињеницом да за причу није ни битно временско или просторно одређење, већ само да читалац верује да се то *некад, негде десило*. А шта се то тачно десило?

Наиме, фабула је прилично једноставна. Почиње сећањем главног лика на аманет који му је пред смрт оставио отац: да пронађе своју љубљену, витешку домовину, за коју је он у рату дао своју крв и из које је силом одведен. Наредних педесет година, главни лик тражи отаџбину свога оца по белом свету, док не дође до изузетно занимљиве земље. Она је, за дивно чудо, по имену и језику иста као она

о којој му је отац говорио, али по свему осталом не да не личи, већ је потпуно супротна и наопака! Можете и сами претпоставити да је име те земље Страдија.

Из самог назива закључује се о каквој је држави и режиму реч – оном у коме се страда и страдаће се. Не мисли се на физичку смрт мада, када се боље размисли, питање је шта је горе: стварно умрети или остати без свести и мисли, као што је случај са Страћанима. Име главног лика нам је непознато, а сви га посматрају само као *странца*, што и представља једну од његове две главне особине. Друга је његова старост, тј., мудрост, с обзиром да има преко шездесет година и богато животно искуство упознавања различитих култура. Кроз његове очи посматрамо и упијамо тај трули, апсурдни систем и менталитет владајућег слоја с којим се сусреће. Тако постоји објективно виђење особе *са стране*. Оно, као и доминантна социјална тематика, представља једну од главних карактеристика реализма које уочавамо у овом делу.

Још једна типична тема реализма – дехуманизација друштва у оквиру бирократског апарата, која припада идејном слоју *Страдије*, обрађује се и у делима других великана ове епохе. Један од њих је Гоголь, који је и највећи узор Радоју Домановићу и чији се утицај може јасно препознати у поређењу *Ревизора* и *Страдије*. Без обзира на различите родове, идеја је иста. Међутим, приказана је на два различита начина. Док у *Ревизору* видимо мане бирократског апарата кроз однос народа и чиновника из провинције према човеку више позиције, у *Страдији* је пажња усмерена на однос министара, људи са највећом моћи, према *нижима* од себе, али и читавој држави. Гледамо две стране истог новчића. Ко је крив, или кривљи? Можемо ли све свалити на власт? Шта је власт без народа? Зар народ није тај који је бирао и који се може успротивити?

Такође, у оба дела ликови представљају типове. У *Страдији* већина није карактерисана именом, већ титулом (министар војни, министар финансија…) јер то је оно што се вреднује – титула, положај. Ово је још један моменат који нам јасно указује и на свевременост ове приповетке. Иако је, као и сваки писац, Домановић црпео инспирацију из своје околине и садашњости, тј. из Обреновићевог режима, успео је да сагледа и уметнички обради опште и универзалне мане сваког друштва.

За разлику од неких других писаца чија сам дела читала, а која представљају сатиричну критику тоталитарног режима написану у виду пишчеве визије и опомене за будућност (нпр., Орвелова *1984*), Домановић у *Страдији* говори веома

јасно о нашој садашњости (а могуће и будућности). Читајући је, пред очима сам гледала пропадање своје државе, које је давно почело, а сада се већ увелико дешава.

Већ по доласку у ову *чудну* земљу, прво што главни лик затиче су начичкани ордени, медаље, звезде на раменима људи. Тек касније се иза њих могу назрети и сами људи. Тиме што се ове заслуге добијају за тривијалне и основне ствари (*Један је одликован што је месец дана био чувар неких државних магацина, а магацин није изгорео*), систем вредности бива потпуно поремећен и грађани се постепено потпуно заглупљују. Није ли и сада циљ имати само што више диплома и сертификата, а да ли је то валидно и заслужено – није ни битно? Само да их имамо што више, да се и сами осећамо боље и вредније!

Постоје и друге методе помоћу којих се од Страђана стварају безличне јединке: учи се искључиво теорија, а не практични рад (па чак и у пословима земљорадње), уџбеници и закони се стално мењају, а систем подношења жалби састоји се од толико корака и папирологије да је до решења скоро немогуће доћи. Под изговором *очувања културне баштине и оригиналног језика*, индивидуализам и речник грађана се сакати тиме што је одређен стриктан начин говора и писања, а свака грешка се плаћа.

Зар је могуће да је власт толико себична да то жели да направи од својих грађана? Мада, то и не изненађује, јер, као што каже министар војни: *Није овде главно одржати земљу, већ што дуже одржати кабинет!* А шта се дешава када и кабинет падне? Шта се дешава када дође до економске кризе, нема више ни паре у државној каси и сваки грађанин је већ до краја *исцеђен*? У *Страдији* се у том тренутку кулминације приче појављује *Месија*, Хорије, банкар који ће потписати спасоносни зајам. Ипак, Хорије је само трговац шљивама кога нова власт користи као марионету. Мотив лажног избавитеља налазимо и у другим Домановићевим приповеткама, као, на пример, у *Вођи*.

Домановић даје увид у ствари које се дешавају иза плашта државних тајни, строго поверљивих података… Видимо голу истину: министре који се баве свиме сем својим обавезама, полицијску цензуру, корупцију и полако, али сигурно потонуће државе, праћено сатиричним смехом. Кроза смех, макар и сатирични, лакше подносимо ову тешку реалност.

Међутим, оно што се теже *гута* је реакција народа на дешавања: *Свет се мало распитивао о Хорију, па престаде, а затим опет све по старом.* Колико ли је *Мојсија* тако *спасило* нашу државу, а онда нестало без трага?

Народ више нема грађанску, критичку свест и без поговора па чак и са дозом разумевања прихвата своју апсурдну стварност. Посланик, када га питају зашто постоји Народна скупштина, одговара: *Та, јел' вам кажем, само ради форме, колико да се каже да у нашој земљи има и тога и да влада изгледа парламентарна.* Стуб овакве стварности и система није власт, како би се могло претпоставити, већ заспало и заслепљено становништво. Све функционише помоћу принципа који обелодањује и сам министар: *Народ има све слободе, али их не употребљава.*

Ипак, можда нам је свима овако и лакше, као у Страдији. Једноставније је да Министар полиције преузме сву народну бригу око слободних избора посланика за Народну скупштину. Зашто да народ дангуби, брине и мисли? Бескорисно је мучити се. Држ' се свога посла! Држ' се свога посла, иако тај посао заправо ни не радиш!

Уколико се водимо овим начелима сасвим је могуће да ће се достићи хармонија коју Домановић описује у расплету ове приповетке. Расплет никоме, међутим, неће прорећи даљу судбину која произлази из таквог начина размишљања. Свако је мора открити сам за себе.

Управо то што Домановић ову приповетку није *заокружио*, већ је завршава навођењем још једног проблема – повезаности цркве и власти, једини је део *Страдије* који се мени лично не допада. Сматрам да би за читаоце било ефектније када би се круг дешавања која главни лик прати у Страдији затворио, јер овакав завршетак оставља утисак незавршености, сугерише да приповетка има наставак, кога нема.

Наравно, ово представља само моје тумачење дела. У жељи да га употпуним, у следећем сегменту осврнућу се и на анализе људи много већег знања и стручности.

Међутим, прво би требало напоменути да ми није позната ниједна критика која се бави искључиво *Страдијом* као целином. Критика *Страдије* је само сегмент у анализи свих Домановићевих алегорично-сатиричних приповедака заједно, најчешће кроз њихово поређење, и то ради истицања заједничке одлике, тј. елемената (нпр. (анти)утопијски елементи, облици приповедања, поступак сатире, комичност…).

Тако се, на пример, Горан Максимовић бавио студијом смеха, тј. комедиографском структуром дела. Како он наводи, комички заплет у *Страдији* остварен је из двоструке перспективе: комичном хиперболизацијом путникових недаћа јер је својом необичном појавом (непоседовањем ордења) *узнемирио јавност* и епизодијским уланчавањем анегдотских путникових искустава са министрима. Смех је тај који прожима и држи на окупу читаво дело, а у исто време за читаоце представља својеврсни предах. Управо и он прогања протагонисту неколико пута: *То је твоја отаџбина! Ха, ха, ха, ха!*

Ја нисам обратила посебну пажњу на смех као феномен у овој приповетки, баш због његове главне одлике – општеприсутности. Смех се пролама кроза све ситуације јер су оне искарикиране, преувеличане или апсурдне. Међутим, описивање и анализирање ових ситуација, бављење мотивом изокренутог система вредности присутно је у свим књижевнокритичким текстовима о *Страдији* које сам прочитала, баш као и у овом мом раду.

Интересантна тема коју сам само започела је Домановићев разлог смештања читаве радње у прошлост тако да подсећа на садашњост, за разлику од знатног броја европских писаца који ради по супротном принципу (говорећи о будућности алудира на садашњост). У овом начину приповедања и композиције дела се уочава нераскидива веза са прошлошћу ка којој интимно тежи Домановић, традиционални патријархални свет у коме се познају праве вредности, где је битан појединац, где се гинуло за праве идеале и где су јунаци награђивани. (Мијатовић, 2020: 13). Ово можемо видети и у бинарној опозицији: Страдија о којој говори отац : она са којом се сусреће протагониста.

Као део млађе генерације који се није директно сусрео са таквом јуначком стварношћу, већ је о њој само слушао, баш као протагониста од свог оца, морам се запитати: да ли је такво време икад, заправо, постојало, или су сви, па и сам отац у причи, само живели у илузији? Зар су све праве вредности нестале са човековим одласком са села? Да ли је интерес власти увек у супротности са интересима грађана? Јесмо ли осуђени на вечно бахаћење и богаћење једног слоја јер се човекова похлепа не може обуздати?

Желим да верујем да нисмо, а са сигурношћу знам да је то било и Домановићево мишљење, јер у супротном, не би било ни *Страдије*, а ни овог мог рада! Једини начин да се приближимо блиставом идеалу праведне државе свесних

грађана је сталном борбом против системског калупљења и отупљивања. Отворите очи, пустите да ток ваших мисли слободно тече, а ако се икада загубите, читајте Домановића!

Нина Рачета, IIIф,

шк. 2020/21. г.

Литература:

(1) Максимовић Г.,ур. Домановићев смех, 2001.Изабрана дела, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карломци, Нови Сад.

(2) Мијатовић Д. Тема друштвене репресије у приповеткама Радоја Домановића, 2020, 13, 34-38.

(3) Анђелковић И. Поступак сатире у приповеткама Радоја Домановића, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд.

(4) https://domanovic.org/about/biografija/

ИЗ ДНЕВНИКА ЧИТАЊА...

Тамара Андрић, IIф: Сервантесов „Дон Кихот"

„НАША МИЛА БОКО, НЕВЈЕСТО ЈАДРАНА...”

БОКЕЉСКЕ ПРИЧЕ И ЛЕГЕНДЕ

ХЕРЦЕГ НОВИ

Мириште – Вила заштитница је подигла велики вјетар да би завађена племена била приморана да се заједно склоне у увалу надомак Херцег Новог. Потом их је наговорила да се помире, по чему је увала Мириште добила име. Дан-данас се вјерује да се људи који се помире на Миришту никад више не могу посвађати.

Мамула – Богињи Дијани је испао прстен и закачио се за једну од стијена у мору. С временом су око њега почели да се скупљају каменчићи па је настало острво, управо овакво каквим га данас знамо – округло, у облику прстена.

Орјен – Топоним је латинског поријекла, претпоставља се да је планина добила име за вријеме настанка Источног римског царства. Орјен се види са западне обале Италије кад је лијепо вријеме, и како је он једини врх на источној обали Јадранског мора који се види, служио је Римљанима као навигациони оријентир (лат. oriensentis – дизати се, расти, излазити). Локална дијалекатска трансформација овом латинском топониму дала је садашњи израз Орјен.

Папа Сиксто V, свјетски најпознатији Бокељ

* „Свилановићи су старосједиоци, славе Никољдан. Из овог је племена, како је доказивано, био папа Сиксто V, који је у свом грбу, у знак да је с Крушевица, уметнуо три крушке, а потписивао се Peretti. И данас Крушевчани приповиједају како су са Карос воде језуити одвели оца Сикстова у Котор, а одатле у Италију.”

Папа Сиксто V се, по предању, родио 1520. године на Бјелским Крушевицама у залеђу Бијеле код Херцег Новог. Као дјечак се са оцем запослио у которском фрањевачком манастиру и калуђери су закључили да је бистар и паметан, те су га форсирали да се школује и стекне високо образовање. Убрзо су се преселили у Италију и својим трудом је дошао до тога да буде један од људи који се бирао за папу, а конклава га је изабрала јер им се чинио тих и повучен, па им је одговарао као неко ким је лако манипулисати.

Испоставило се да уопште није био приглуп, већ само лукав, за њега су говорили да је „вук у јагњећој кожи". У пет година владавине, за Рим је урадио много тога што ни један папа није успио: поред тога што је основао Ватиканску библиотеку, саградио је и поплочао шест улица и обновио древни римски водовод. Учинио је и значајне промјене што се тиче градског реда и мира.

Срећко Свилановић, или папа Сиксто V, увијек је истицао своје словенско поријекло. Кад је саградио Ватиканску библиотеку, тражио је да се међу проналазачима различитих алфабета на зиду осликају и Ћирило и Методије. Носио је надимак Peretti (pera на италијанском значи крушка, па је његов надимак изведен из имена његовог родног села – Крушевице). Чак је тражио да се на његов грб ставе три крушке, па и данас мали траг Крушевица поносно стоји у Ватикану.

Велика манта – У Бијелој се често без брода или вјетра појаве таласи који долазе из правца Острва цвијећа. По народном предању, постоји објашњење да између Крашића и Острва цвијећа лежи велика манта (ража), која ствара те таласе кад почне да плива – маше својим великим перајима.

Котобиљ – 1687. године домаћи устаници су из ведра неба напали Турке, који су били толико изненађени нападом да су само успјели да питају: „Ко то би?" Тако је дио села Камено изнад Херцег Новог добио име Котобиљ.

Ђевојачке греде – Ишле су двије групе сватова и сусреле су се, што, по народном вјеровању, не смије да се деси јер доноси несрећу. Ни једни ни други сватови због тога нису хтјели да прођу и побили су се сви осим младих из двије групе сватова. Оне су се због тога узеле за руке и бациле са литице – по њима је литица добила име. Ђевојачке греде су велико археолошко налазиште из илирског периода.

Јок мегдан – Турци су били потучени кад су први пут пробали да освоје Херцег Нови. Тада је један од храбрих бранилаца позвао турског вођу на мегдан, на шта је он почео да бјежи и виче: „Јок мегдан". Такво име је остало дијелу старог града. Послије битке је, према легенди, на извору испод Јок мегдана почела је да тече крв. Од тада се овај извор питке воде и простор око њега зове Карача.

Постоји и верзија у којој је новски јунак уочи мегдана тадашњем турском команданту рекао: „Јок мегдан, побратиме, но побратимска љубав и јуначка ријеч", и замолио га да врати Херцег Новом све робље и благо које су узели, што је паша прихватио.

Црна Богородица – Према легенди, три Пераштанина су се борила против Турака 1867. на страни ослободилаца Херцег Новог. Током борбе заклон су нашли иза дрвета маслине. Топовско ђуле је погодило маслину и на тај начин дрво је спасило живот браниоцима. Пераштани су од нагорјелог дрвета маслине направили скулптуру Богородице. Умјетничко дјело је њихов знак захвалности. Богородица и маслиново дрво у граду који су одбранили је идеалан начин да се споје три елемента: сјећања на чувену битку, спасоносни тренуци из рата и Госпа као заштитница свих Бокеља. Данас ова скулптура стоји у улазу у Сат-кулу.

РИСАН

Илирски бог Медаур – На источној обали Јадрана живјело је илирско племе Пирусти, који су вјеровали у бога Медаура. Како Илири тада нису имали своје писмо, о томе свједоче римски и грчки рукописи. Медаур је био заштитник града Рисна, представљен као коњаник у илирској ратној одјећи и са копљем у рукама. Поред тога што је био заштитник, био је и бог љекар.

Чак и за вријеме романизације ових простора, Илири су великим дијелом успјели да очувају своја вјеровања и обичаје, али без обзира на то, сви мушкарци су морали да обављају војну службу у далеким римским провинцијама. Тако је радио и младић Медаурус, који је у склопу римске легије служио војску у нумидијском граду Ламбезису, у сјеверној Африци.

Свој напредак приписује богу Медауру и подиже му капелу и у Ламбезису, која је, заједно са записима у камену, од великог значаја зато што не постоје друга

обиљежја у његову част. Касније су и многе римске ратне лађе добијале име по овом богу.
Ришњани су данас заборавили свог првог познатог бога, али постоје записи који свједоче о томе да се Медаур у Боки поштовао до почетка средњег вијека.
Године 2017. је почело археолошко истраживање на брду Градина изнад Рисна, у нади да ће се пронаћи храм посвећен Медауру. На постојање тог храма управо наводи натпис у Ламбезису из 2. вијека пр. н. е.
(Ови изванредни налази упућују на веома велики значај античког Рисна, што су и досадашња открића потврдила, попут двије илирске палате, дјелова града, хипокауста из римског периода, оставе новца од преко 4000 новчића из времена краља Балајоса ...)

Теута – Илирска краљица Теута је имала своју престоницу у Рисну око 200 година пр. н. е., покоравала је грчке колоније, била је спретан владар, стратег и морепловац. Историји није познато како јој се живот завршио, али постоји легенда о томе како је, кад су Римљани почели опсаду Рисна, Теута схватила да ће је покорити, узела све своје благо и заједно са њим се бацила и утопила у поземној ријеци Сопот у пећини крај Рисна. Сваке зиме Сопот из пећине нагло крене да избацује велике количине воде и тако ствара водопад, који, ако је вјеровати Ришњанима, с времена на вријеме избаци понеки новчић из Теутиног блага.

Теутина клетва – Након што је Теута одобрила брак своје дворјанке и прелијепог поморца, дворјанка се предомислила и одбила да се уда за њега. Теута је прекорила и наредила јој да одржи своју ријеч и ступи у брак, али дјевојка је није послушала. На то је царица проклела да се претвори у камен и плаче за вјечна времена – тако је настао извор слане воде Сопот, надомак Рисна.

Настанак прве морске буре – Сиромашни муж и жена су мирно живјели надомак Морињa, док једног дана просјак није дошао да моли жену за млијеко. Она му је рекла да нема крава, па га је и сама жељна. Просјак јој је рекао да се помоли морском богу, који ће јој дати краву која носи доста млијека, али под условом да никад не баци камен у море, јер ће је онда пратити проклетство. Сјутрадан се жена помоли морском богу, и заиста је из мора изашла једна лијепа крава. Молила се још

неколико пута и тако је добила много крава. Краве нису имале гдје да пасу у њеном малом дворишту, па је морала да склони камење код морске обале како би направила ливаду. Заборавивши на ријечи просјака, бацила је неколико каменова у море, које се тада страшно заталасало и из њега је изашла морска богиња сва крвава. Жена је од страха побјегла кући, гдје је затекла празно двориште – без крава. Кренула је јака олуја, и од тада се вјерује да је почела морска бура.

ПЕРАСТ

Змајева вода – У брдима изнад Пераста некад је живјела вила Алкима, спокојно је градила свој дом и веселила се са посестримама вилама. У брду близу ње је живио и пакосни змај који јој је ометао морепловце у пловидби и бранио вили да сађе на море. Пробао је и да исуши море, али је вила замолила Посејдона да јој помогне да побиједи злобу ове звијери. Бог мора је из својих уста послао хладне вјетрове и заувијек замрзнуо змаја, али не и воду која му је текла из уста.

Тако је настао извор Змајева вода изнад Пераста. И данас је његова вода врло хладна, како се змај не би одмрзнуо и опет почео пакостити вилама и људима.

Клетва капетана Буjовића – Перашки капетан Вицко Буjовић је желио да сагради раскошну палату какву нико нема – тај задатак је повјерио најбољем градитељу за којег је знао Ђованију Батисти Фонтеу. Довео је и многе италијанске мајсторе са којима се савјетовао да би палата била што љепша. По завршетку изградње, у палати Буjовић се одржао пир за одабрано друштво бокељских капетана. У једном тренутку, власник палате је поносно упитао Фонтеа: „Би ли могао саградити љепши и бољи двор?" Велики мајстор је искрено одговорио: „Бих, капетане, са искуством које сам стекао градећи овај!" На то се капетан наљутио и гурнуо архитекту са балкона. Најстарији гост га је проклео: „Да Бог да у овој кући не буде среће, а њен газда нашао смрт на истом плочнику гдје је страдао Фонте!" Годинама су капетана пратиле несреће, а убрзо су га и мјештани убили у близини његове палате.

Свети Ђорђе – У француској артиљерији на острву био је млади официр који је бацио гранату на обалу и грешком убио своју драгу. Поред тога, острво Свети Ђорђе носи надимак „острво мртвих", јер већину његове површине обухвата гробље перашких капетана и стари фрањевачки манастир у којем су живјела само три

монаха. На њему је сахрањена и ова дјевојка несрећне судбине, а њен убица се замонашио и заувијек остао на Светом Ђорђу да чува њен гроб. Кад је и он послије много деценија умро, сахранили су га са његовом сродном душом, како је одувијек желио.
Пјесма „Перашки отоци" новске клапе „Бокељи" за тему има ову легенду.

Госпа од Шкрпјела – Острво на којем се налази црква Госпе од Шкрпјела настало је вјештачким путем. Почетком 15. вијека на мјесту острва постојала је само једна хрид, на којој су 22. јула 1452. године браћа Мортешић нашла икону свете Богородице са малим Исусом док су рибали барком.
Постоје двије верзије легенде. Мање позната је да је један од браће изненада оздравио кад се помолио пред иконом, а друга је да су браћа донијела икону у цркву Светог Николе и да је она нестајала и враћала се на исту хрид трипут. Пераштани су због тога одлучили да на том мјесту сагради цркву у Госпину част. Они су у периоду од 200 година доносили камење и потапали бродове непријатеља на овом мјесту да би острво добило облик који има данас. Постоји податак да преко стотину мањих и већих непријатељских бродова лежи потопљено испод Госпе.
Црква је с временом дограђивана и данашњи облик је стекла у 18. вијеку, па се сматра барокном црквом.
Поморци су деценијама прије одласка на дуге пловидбе посјећивали ово светилиште и молили се пред чудотворном иконом за добар вјетар у једрима и мирно море. Био је то читав ритуал којем су, поред помораца који су се спремали на пут, присуствовали сви чланови њихових породица и свештеници. У знак захвалности, поморци су у цркви остављали завјетне плочице које су и дан-данас изложене.
Сваког 22. јула по заласку сунца одржава се Фашинада, перашки празник у част Госпиног рођендана, гдје се барке везују једна за другу и носе камење које бацају у близини острва. Док се извршава овај обред, пјевају се традиционалне перашке клапске пјесме Госпи, а кад се барке приближе острву, огласи се звоно са торња цркве.

Пунто питура – У цркви Госпе од Шкрпјела изложен је гоблен Пераштанке Јацинте Кунић, која је двадесет пет година чекала свог вољеног да се врати с брода и за то

вријеме везла гоблен Госпе, који је специфичан јер су дјелови гоблена извезени власима косе ове несрећне жене. Своје власи је користила да извезе косу Госпе, Исуса и анђела. Када је почела да ради гоблен, коса јој је била тамна, али послије двадесет и пет година је посиједјела, и то се јасно види на гоблену. Радила је иглом, под лупом, а на појединим мјестима на квадратном центиметру има око шестсто педесет убода иглом. Одатле и стручни италијански назив „пунто питура", сликање убодом.

КОТОР

Вила Алкима – Кад је кренуо да се гради Котор, вила Алкима је савјетовала поморцима да се не диже на брду Пестинграду, јер „без мора, нема њима ни живота". Послушали су њен савјет и саградили град на обали мора. Алкима је онда направила мост до сусједног брда поред Пестинграда, који је личио на велика врата, и данас се зове Вилина врата. Вјерује се да Алкимини миљеници могу да је виде ноћу како сједи на својим вратима.

Зашто је вода у Котору слана? – У ловћенским литицама изнад Котора постоји неприступачна пећина Вилиница, у којој живи вила Алкима (грч. Снажна).

Након што је Рисан, дотад најразвијенији град у Боки, због земљотреса пао у море, цар Стефан је почео да гради Котор на брду. Алкима га је савјетовала да то не чини, јер у брду нема ни броду пристаништа ни мјеста за коње. Уз њену помоћ је саградио Котор на обали мора, а кад се градња завршила, позвао је многу господу да се диве граду, са њима и Алкиму. Хвалио се какав је лијеп град направио, а Алкима га је прекорила да то без ње не би могао учинити. Цар Стефан се расрдио и ударио је по образу, на шта је она бацила клетву и начинила све изворе у Котору сланим, а цареве госте лудим. Цар је преклињао да му ослободи госте од урока и остави барем један извор слатке воде, онај иза јужних градских врата.

Посебно у љетњим данима кад је суша, Котор нема слатке воде ни на чесмама, једино на јужном извору иза града.

Вилин мост – Легенда каже да је Посејдон застао крај Пестинграда и дошао у посјету Алкими и њеним посестримама вилама које су га лијепо угостиле и поставиле гозбу. Бог мора се дивио погледу из њиховог дома, а Алкима му је одговорила да је

са сусједног брда поглед још љепши, али до њега се не може доћи. Посејдон је у знак захвалности направио вилама мост од Пестинграда до брда са лијепим погледом. Он се дан-данас види из Котора, и народ га зове Вилин мост.

Змије у вјеровању Бокеља – Упркос старословенском вјеровању да су змије човјекови непријатељи, у которском дијелу Боке и дан-данас живи старо илирско вјеровање да је змија заштитник домаћинства и да се не смије убити. Исто важи и за бубе стоноге, за које се вјерује да доносе новац и срећу.
Постоји занимљива легенда о змијама. Када су Боку насељавали Тројанци, Илири и Каријевци, њом је владао краљ Кадмо. Он и његова жена Хармонија су били праћени проклетством и претворени у двије змије, које су се потом претвориле у два полуострва – од Хармоније је настао Врмац, а од Кадма Луштица.
Змија понекад залута у кућу и тада добије назив кутница или кућница. У брдима изнад Боке се вјерује се да се она не смије убити (посебно не у кући) јер може да се освети, те нанесе некоме урок. Треба је саму пустити да изађе из куће, јер није опасна док је жива и с њом треба мирољубиво поступати. У залеђу, змије које уђу у кућу жене тјерају бајањем (такозваним „ћатањем").

Свети Трипун – Млетачки трговци су путујући морима застали у малој Фригији, гдје се налазило тијело мученика Светог Трипуна. Преузели су тијело и с великом чашћу га положили у лађу. Затим су отворили једра и упутили се у своју домовину да тамо донесу тијело овог светог мученика, али колико год су се трудили да се одупру вјетровима, умјесто у Венецију сатјерали су лађу у Которски залив. Чак нису могли ни да изведу лађу из луке, иако су пробали. Спустили су сидра и савјетовали се са племићима и узорним грађанима Котора. Сложили су се да се не треба противити свецу; ако светац неће оставити овај град, нека овдје буде остављен и на вијеке чашћен. Млечани су се са тим сложили, скупило се свештенство, племићи и народ, и заједно су се Которани и Млечани молили светом Трипуну. Док су га опрезно носили кроз град, светац је својим чудом опет јасно показао гдје жели отпочинути – нико није могао да помјери тијело са градских врата. Видјевши то, један од најстаријих млетачких морнара поче да грди свеца што није хтио да дозволи да

буде одведен у Венецију. Кад је изрекао што је имао, уста му се окренуше и спојише са ушима.

Послије овог чуда, которски племић Андрија Сараценис је млетачким морнарима даровао веома скупоцјене дарове, а затим о свом и трошку других градских племића саградио велелепну катедралу Светог Трипуна, која и дан-данас поносно стоји у Котору.

Tre sorelle – У најстаријој палати у Прчњу, сграђеној у 15. вијеку, боравиле су три сестре Филомена, Грација и Рина, из племићке которске породице Буђа. Све три су биле заљубљене у морнара Јерка Новљанина. Сестре Буђа су га до старости чекале на прозорима својих соба, у нади да ће у неком тренутку да назру његов брод на пучини.

Када је најстарија сестра умрла, друге двије су зазидале њен прозор који је гледао ка мору. Затим је и друга сестра умрла, а најмлађа Рина је зазидала и њен прозор. Трећи прозор је остао незазидан. Послије смрти најмлађе сестре, није га имао ко зазидати.

Tre sorelle, Тea Мандић

ВЕРИГЕ

Лепетане – На Лепетанама су живјеле бројне капетанске породице и, по народном предању, капетани би довели проститутке бродом. По њима, мјесто је добило назив Le puttane.

Међутим, званични извори говоре да се у средњовјековном периоду ово мјесто звало Село Св. Ловријенца, које се у записима чешће помиње од цркве по којој је добило име. Црква је знаменита јер је везана за легенду о браћи мученика (Андрија, Петар и Ловријенац), чије се мошти и данас чувају у дубровачкој катедрали под именом „Петиловренци". Име које сада носи насеље је ипак добило по породици Лепетан, која је ту имала земљишне посједе.

Петиловријенци – Заједничко име браће светих мученика Андрије, Петра и Ловријенца који потичу из которске породице Загуровић. О животима ових светаца се мало зна, живјели су највјероватније у 11. вијеку и, према легенди, умрли мученичком смрћу – Арапи су их прво каменовали, па објесили. Годинама послије њихове смрти, једна стара часна сестра је имала визије у којима су ова браћа молила да се њихове мошти из Жањица пренесу у цркву. Которски кнез и градске власти су занемариле ово сазнање, међутим, послије треће визије, прича је доспјела до дубровачког надбискупа и власти. Они су пренијели свете мошти у Дубровник у Цркву Светог Стефана, а 1251. је у Дубровнику саграђена црква у њихову част, у којој се сваке године одржава миса на њихов благдан 7. јула.

Госпа од Ориза – Легенда каже да се перашки капетан брода током опасне олујне ноћи на мору помолио Госпи да спаси његову посаду од смрти и заклео се да ће јој саградити цркву. Молитва бјеше услишена, и овај капетан је саградио цркву на Веригама. Како је брод који је спасен носио товар ориза, црква је прозвана Госпа од Ориза, а до данас држи статус најмање цркве у Заливу. У документима се први пут помиње 1526, мада је старија.

Госпа од Анђела – Настала је прије 16. вијека, а 1585. године су Пераштани од ње направили стратешки важно утврђење за одбрану града. Око ње су подигли утврде са пушкарницама. Црква има два спрата, а на првом спрату су одмарали војници. Са овог мјеста се разапињао гвоздени ланац – вериге, који је служио да се

непријатељским бродовима онемогући дубљи улазак у Залив. Овај начин одбране се користио још од илирског периода Боке.

Госпа од Анђела, Теа Мандић

Одбрана Пераста – Као веома богат и раскошан град, Пераст је увијек био мета гусарских нападача који су долазили да пљачкају. Кад је стигао глас да се гусарски брод приближава, Пераштани су пожурили да смисле најбржи начин да се одбране зато што је већина мушкараца била далеко од родног краја, одсутна, пловећи на бродовима. Један стари капетан је предложио да се нападачима онемогући улаз тако што ће на мјесту гдје је Залив најужи ставити препреке од великог низа ланаца – верига. Људи из сусједних мјеста су радо давали све ланце које су имали и молили се за успјех подухвата.

Како су се надали, гусарски брод је стварно стао због верига и није могао да уђе у унутрашњост залива. Пераштани су са копна топовима побиједили гусаре, и тако је одбрањен Пераст. Кад су гусари престали да нападају, вериге су скинуте, али данас овај тјеснац поносно носи име Вериге.

ЛУШТИЦА

Сјеновита стабла – Култ змије је илирска заоставштина у Боки, а вјеровање у духове који живе у стаблима је типично словенско, колико може да буде! Наиме, у залеђу се вјерује да храст, мурва и кошћела имају магијска својства и представљају заштиту, у њима живе „сјени", то јест – духови. Сјеновито дрво се препознаје по томе што је увијек издвојено од других и има нарочито велико дебло или крошњу. У народу се вјерује да се у сјенци његове крошње може видјети обрис цркве или Госпе с дјететом.

Ова стабла се никако не смију сјећи, јер не може да се зна да ли у њему живи добар или лош дух, а чак и добри дух се може разљутити ако посјечено дрво није искоришћено искључиво за изградњу барке или куће. Човјека који посијече сјеновито стабло ће пратити лоша срећа, остаће обогаљен или ће умријети.

Постоји ритуал којим се поништава овај урок: на пању посјеченог дрвета треба посјећи живом кокоту главу истом сјекиром којом је посјечено стабло за које се мисли да је сјеновито, затим крвљу убијеног кокота треба попрскати оборено стабло. Жртвовањем кокота се поништава урок. Међутим, ако кокот почне да кукуриче прије него што му се посијече глава, треба га поштедјети јер је својим кукурикањем уништио урок. Овај обичај постоји у цијелој Далмацији.

Ловорика – Дијана је пробала да побјегне од Аполона, који је желио за себе. Он је био неуморан, па је Дијана замолила оца да је претвори у нешто заувијек зелено и мирисно, и тако је спаси од Аполона. Он је претворио у ловорику, која и данас мирише Заливом.

Теа Мандић, IVф

Извори:

1. Maksim Zloković: Bokeljske legende, u odlomcima objavljivana u listu *Boka*
2. Radoje Radojević: Vilina gora – antologija crnogorskih legendi, Titograd, 1971.
3. Tomislav Grgurević: Odjeci slavnih vremena, Kotor, 2004.
4. Tomislav Grgurević: Perast – grad legendi
5. Boka – list socijalističkog saveza radnog naroda Boke Kotorske, broj 383, Kotor, 1988.
6. Pop Savo Nakićenović: Boka - antropogeografska studija, Beograd, 1913.
   *Boka, antropogeografska studija, Pop Savo Nakićenović, str. 503

Венецијанска карта Боке из 16. вијека

ЛОКАЛИЗМИ И РОМАНИЗМИ У ГОВОРУ НОВЉАНА

Дружио сам се са носталгичним Бокељима. Имали су дуга, претужна, декадентна лица. Осећало се да у њима тече крв разбаштињених навигатора и капетана – чак и у беди студентског живота умели су да сачувају урођену отменост кретњи и понашања. Говорили су певајући, а те чудне речи су им биле пуне носталгије за неким тихим заливима.

Момо Капор: „Фолиранти"

1. РОМАНИЗМИ НА БАЛКАНУ

Балканско полуострво је пет вјекова било под влашћу Римског царства. Првобитно илирско-трачко становништво је врло брзо промијенило своја карактеристична обиљежја у додиру са напреднијом силом. Од 1. вијека па надаље се јужно од Саве и Дунава користио вулгарни латински језик, који је служио као средство за споразумијевање у цијелој Римској империји.

Велика сеоба народа изазвала је многобројна помјерања код романских народа на Балканском полуострву. Усљед најезда Гота, Авара и Словена, Балкан је углавном изгубио свој романски карактер. Важно је напоменути да је од 7. вијека грчки званични језик Византије, а у приморским јадранским градовима се задржава једна варијанта балканског латинитета који постепено прелази у стародалматски језик. Градови који су припадали византијској теми Далмацији задржали су своје романске карактеристике. У сеобама је велики дио римских далматинских градова био уништен, а они који су остали читави су усљед слабљења Византије почели полако да стичу неку врсту самоуправе, коју су задржали и за вријеме Млетачке републике.

Постоји мишљење да стародалматски спада у источну групу романских језика, која би на тај начин обухватила дако-румунски, јужно-румунски и стародалматски језик. Стародалматски је изумро све већим продирањем венецијанског дијалекта (а у Дубровнику тосканског, тј. италијанског књижевног језика). По Бартолију, стародалматски се дијелио на двије варијанте: сјеверну, са центром у Крку, и јужну, са центром у Дубровнику. Скок је сматрао да се далматски језик дијели у три групе: сјеверну, која се говорила у Дубровнику и Котору, средњу,

која је обухватала Сплит, Трогир, Задар и Раб и чини прелаз према староромaнском говору у Истри и ретроромaнском (фурланском) говору.

У 15. и 16. вијеку романски елемент у далматинским градовима нестаје пред налетом словенског живља из залеђа. Међутим, почетком 15. вијека читава Далмација (осим Дубровника) пада под млетачку власт и процес потпуне словенизације је одложен за 19. вијек. Аустрија је готово током читавог 19. вијека задржала италијански језик као званични језик провинције Далмације. Тек је послије 2. свјетског рата словенско становништво источне обале Јадрана политички и културно интегрисано са својим природним словенским залеђем.

Романско-словенска симбиоза заинтересовала је многе лингвисте који су изучавали остатке стародалматских, венецијанских и италијанских ријечи у далматинским градовима. Расправља се о проблему језичког мијешања, тј. критеријуму који треба да се примијени како би се језик назвао „мијешаним“. Старији лингвисти су сматрали да су мијешани језици само они којима се морфологија и синтакса промијенила под утицајем другог језика, јер они тврде да позајмљивање лексике не утиче на структуру језика.

У односу на романске, словенски говори су били претежно земљорадничко-сточарског типа па су терминологију за читаве врсте дјелатности позајмљивали од урбанизованог далматинског становништва. У Далмацији се јавља билингвитет, с тим што језик породице и поезије постаје словенски, а језик администрације и културе венецијански или италијански. Крајем 19. вијека тај билингвитет добија другачије карактеристике прије него што потпуно нестане. Званични језик Далмације и Боке постаје српско-хрватски, а италијански се повлачи у породицу и представља дио културе оних који се њиме служе.

Особина интимних позајмљеница је да оне врло брзо буду замијењене ако су проширене на малом простору. Најбоље то можемо уочити на примјеру најстаријих романизама рачун и кошуља, који су врло рано ушли у наше говоре и задржали су се на цијелом српско-хрватском говорном подручју. Највећи дио осталих романских позајмљеница је с временом потискиван надирањем књижевног језика, средстава масовне комуникације, миграцијама и ширењем мреже просвјетних установа.

2. БОКА КОТОРСКА – ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД

Повољан геостратегијски положај бококоторског залива условио је то да је он врло рано ушао у историју. Најстарији познати становници Боке су илирска племена Ардијеји и Енхелеји. Уз Илире су од 4. вијека пр. н. е. живјели Грци и Феничани. Илирски гусари су угрожавали грчко-римску трговину на Јадрану. За вријеме сеоба народа, Боку су пустошили Готи, Авари и Словени. Словенској најезди једино се успјешно опирао Котор. Од 9. до 12. вијека Бока припада византијској теми Далмацији. Градови у њој су били настањени романским становништвом, док је околина била словенска. Бока је била под влашћу Немањића, затим Твртка I, а 1420. Млечани су примили Котор под своју заштиту, а у Боки су остали од 1420. до 1797. године, најдуже на которској ривјери. Турци су 1483. освојили херцегновски и рисански крај. Уједињена хришћанска флота заузима Херцег Нови 1538. и раскида османску власт у Боки; 1721. читава Бока пада под млетачку власт; 1814. пада под аустријско вођство; послије Првог свјетског рата улази у састав новостворене југословенске државе, а тек послије Другог свјетског рата улази у СФРЈ, у саставу Црне Горе.

Турско становништво у Херцег Новом замијениле су херцеговачке породице које су се истакле борећи се у Морејском рату на страни Млетачке републике, а Венеција им је као награду поклонила земљу код Херцег Новог, гдје су се онда населили. Те породице су 1718. г. основале своју општину, Комунитад топаљску. Сједиште ове Општине топаљске било је у цркви Св. Спаса на Топлој и жељела је да очува народни језик у администрацији, што су млетачке власти забрањивале и захтијевале су да се пише „латински”, тј. италијански.

Бока је почетком 19. вијека имала више бродова него читава Далмација без Дубровника, а у првом периоду аустријске управе поморство је пропало. Средином 19. в. парни бродови нагло почињу да замјењују једрењаке. Аустрија није заинтересована да пласира капитале у Боку и ствара у Трсту „Лојд аустријски”, помоћу којег веома брзо уништава трговачку морнарицу у Далмацији, нарочито у Боки. У то доба долази до велике финансијске кризе у Аустрији и многе племићке бокељске породице су потпуно осиромашиле. Аустријска управа је, ипак, доста учинила на плану школства. Отварају се школе на народном језику, које су до тада биле забрањиване.

- ЈЕЗИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ГОВОРА СЈЕВЕРОЗАПАДНЕ БОКЕ КОТОРСКЕ

Данашњу ситуацију у Боки карактерише постојање двије групе говора. Сјеверозападна Бока (херцегновски и рисански крај) припада источнохерцеговачком новоштокавском дијалекту, док њен југоисточни дио припада зетско-ловћенском дијалекту.

Док сјеверозападна Бока разликује четири акцента, два силазна и два узлазна, и чува дужине, југоисточна Бока не познаје краткоузлазни акценат, дугоузлазни постоји, али је несталан, док силазни акценти могу да се налазе на било ком слогу у ријечи. На тај начин се добија утисак да романске позајмљенице стриктно чувају своје мјесто акцента, што у основи није тачно јер се оне понашају како захтијевају правила акцентуације у наведеним говорима. Занимљиво је да је простор који припада зетск-ловћенском дијалекту био под Западним римским царством, а онај који припада источнохерцеговачком дијалекту под Византијом.

3. ПРОДИРАЊЕ РОМАНИЗАМА У БОКУ КОТОРСКУ

Романизми су у говор Боке продирали у различитим историјским периодима, и дијеле се на три групе.

Период вулгарног латинског језика на Балкану – Најстарији романизми воде поријекло из вулгарног латинитета и простор њиховог простирања обухвата цијело српско-хрватско говорно подручје (поменули смо ријечи кошуља – casula и рачун – rationem)

Далматски период – Други период би био далматски. Ријечи које су продрле у говор наше обале у овом периоду се често разликују од града до града по изговору, јер далматински Романи нису исто говорили на цијелој источној обали Јадрана. Романски говор у Котору се, по Скоку, разликовао и од говора у сусједном Дубровнику, и то по томе што је озвучавао лабијале и дентале који су се у Дубровнику мукло изговарали (нпр., у Котору се за нећаку каже небуча а у Дубровнику непуча, лат. nepotis; прекривач се у Херцег Новом каже корбатуо или кобартур а у Дубровнику крпатур, лат. copertorium).

Новороманski период – Трећи период је „млетачки период”. Борба између Романа и Словена око етничке превласти над Далмацијом се ријешила крајем 14. вијека у корист Словена, а онда је Млетачка република заузела Далмацију и тада долази до најезде млађих романизама из италијанског књижевног језика

(тосканског) и венецијанског дијалекта. Те позајмљенице се срећу са остацима стародалматинског језика и на њих утичу. Веома је тешко одвојити позајмљенице млетачког поријекла од позајмљеница тосканског поријекла, које од 13. вијека почињу да продиру на нашу обалу. Крајем 17. вијека венецијански је добрим дијелом изгубио свој престиж, тако да су документи који се налазе у архиви херцегновске општине а односе се на досељавање Херцеговаца, писани на италијанском (тосканском) језику. У херцегновском крају данас преовладава венецијански утицај у романским позајмљеницама новијег поријекла.

РЈЕЧНИК

адио – довиђења

акордат се – сложити се

андијо - анђео

анкора – сидро

асикурат се – осигурати се

бафе – зулуфи

банда – страна

банђера – застава

бањ – купање у мору (учинити бањ)

бањат се – купати се

баркаштрамба – неуредна особа

баста – доста, престани

баверин – портикла

бешкот – кришке хлеба запечене у рерни

бевандела – пијаница

биљет – марка на гардероби

биж – грашак

бјечве – чарапе

бјонда – плавуша

боцун – велика боца

боланцана – патлиџан

бонаца – мирно море

бонаграција – дрвени оквир који служи да се за њега закачи завјеса

борша – торба

ботиља – боца

ботун – дугме

бришкула – врста карташке игре

бритулин – џепни ножић

бродет – врста рибљег паприкаша

броква – ексер

брушкин – четка (најчешће за рибање) или момак са јаком и коврџавом косом

бруштулин – суд за пржење кафе

бустић – брусхалтер

бушкаријола – помоћно степениште на броду

бутига – продавница

бужа – рупа, отвор

бужета – рупица за дугме

цатара – трајект

чопати – дирати, иритирати

ћомбин/ћомбулин – лутка

деболеца – слабост

дебуо – слаб

дестрегати – уништити

дешпек – инат

дигла сам му поздрав – наљутила сам се

дондо – ујак, тетак, стриц

дрето/дрито – право, равно /строго

дуб – храст

дурати – трајати

ђардин – башта

ђир – круг

ђита – излет

фацулет – марамица

фаџола – пасуљ

фаганел – конопљарка

фалити – погријешити

фашинада – обичај у Перасту, за Госпин рођендан се у њену част баркама доноси камење на оток Госпа од Шкрпјела

фаштидија – досада, сметња

фермати – причекати, стати

фешта – забава

фета – кришка

фигурати – лијепо изгледати

филдешпањ – најлон за лов рибе на удици

финта – претврање (чинит финту да разумије)

фјака – слабост и малаксалост усљед неподношљивог љетњег времена по коме не може ништа да се ради осим да се одмара

фјакав – лијен, неспособан

фјакун – љенчуга

фјаманто – ново, блиставо (ново фјаманто)

фјок – машна

форца – притисак (урадио сам то на форцу нечега)

фрегат – трљати четком, рибати

фрешко – свјеже

фркадела – велика шнала од равномјерно изломљене жице у облику слова У. Жене су њом причвршћивале косу у малу ниску пунђу која се зове кукуљица

фрње – кликери

фугаца – пинца, божићни колач

фулати – промашити

фумати – пушити

фундач – талог од кафе

фурешти - странци

гадарија – гадост

галијун – мангуп, неваљалац

галиот – мангуп

гобав – грбав

годит – уживати у нечему, пријати

гофање – набирање одјеће

голдун – кондом

гратати – рендати
грататијера – ренда
грешпа –- бора
гулоштина – љубав према храни
гулозан – неко ко воли да једе
гушт – мерак
имбаркат се – укрцати се
инфишат – убиједити себе у нешто
ингваздат/пригваздат – прошити
исекат – избацити или исушити воду из барке
испаштроћат – покварити, замијешати храну
ишпоркати – испрљати
избрушкат – ишчеткати
измаћат – омастити, испрљати
ја у купе, ти у шпаде – фраза која се користи у разговору кад се двоје не разумију или не слажу
кача – кутлача
каин – лавабо
кампанела – црквени звоник
канђело – свијећа за цркву
кантун – ћошак
капуњера – кокошињац / стара и неугледна кућа
каргат – пунити, товарити
кариола – колица за башту
кашета – мртвачки сандук
каштрадина – сушено бравље месо
кашун – дрвени сандук за брашно
кемпа – кавез
кенова – поздрав (Шта има?)
когума – џезва
колтрина – завјеса
коната – посуда
коноба – приземље куће гдје се некад држала стока

корота – жалост за мртвим, црна одјећа (од латинског cor ruptum – препукло срце)
коротоват – жалити мртвог, носити црно одијело
котула – сукња
креденца – орман за посуђе
крув – хлеб
кукалука – перла за накит
кукумар – краставац
кунета – јарак, шахт
куриоштина – знатижеља
куриожан – знатижељан
кушин – јастук
кувјерта – кров од куће или палуба брода
кварат – петнаест минута
лампадина – лампа
лампат – сијевати
лапис – оловка
леђеро – лагано
лентравати се – вјетрити се
лешо – кувано
лумбрела/ лумбрелин – кишобран
лунат – махнит
мандраћ – мало пристаниште за барке
маренда – велики одмор или ужина у току дана
маринат – припремати јело од рибе
мештар – мајстор
миракуо/миракул – чудо (чинит миракуле)
мобиља – намјештај
мот – знак направљен покретом дијела тијела
муданте – доње гаће
муло – понта
на уру – у један сат
набапати се – најести се
набулати – набити, ударити

намушћати – намирисати

ножице – маказе

њеска – мамац за пецање

њескање – стављање мамца на удицу

обадати – примијетити

оћале – наочаре

омаћати – испрљати

омишкулат се – ослабити

остика/оцат – сирће

ошугат – обрисати

парићати/парићавати – спремати

партити – умријети/ отићи

пасађ – пролаз

пашта-шута – врста тјестенине са говеђим месом

паштроћ – неукусно јело лошег изгледа најчешће направљено од остатака

пендулање – рибање из барке справом која се зове пендула

пенело – четкица за сликање

перикуо/перикул – опасност

пешкарија – рибарница

пешкати – узимати карте у игри

пињата – шерпа

пирија – лијевак

пирун – виљушка

питар – саксија

питура – боја/фарба

питурати – бојати/фарбати

пижуо – ниски зид око куће на којем се сједи

пјаца – трг

пјадела – велики тањир за главно јело

пјат – тањир

пјете – фабрички набори на одјећи

помањутати – појести

помидора – парадајз

пошада – прибор за јело

потарацат – поплочати

праска – бресква

прешит – журити

припетати – закачити

приповељати – узети за себе

приватити – доћи по некога/нешто

профундан – шупаљ

профундати се – угојити се, раширити цријева

прова – прамац

провишта – залиха

пржун – затвор

пучити – грдити

Quatro aprilante, quaranta durante – Какво је вријеме четвртог априла, такво ће да буде четрдесет дана

рабијожан – срдит, бијесан

расфрешкат се – расхладити се

рефати се – оздравити, поправити се

рефуже – без реда

ремућати – трести,

решпир – удах

рицава – коврџава (коса)

рига – пруга, линија (мајица на риге)

ригати – повраћати

рива – обала

сакета – кеса, врећа

салвати се – спасити се

сека – стијена при мору

секати – вадити воду из барке

сигуреца – дупла игла

скале– степенице

скалинада – степениште

скапулат – преживјети

спачат – растурити

спенза – куповина намирница

спјегати – објаснити

стађун – доба, вријеме

страдин – клошар

сургати (се) – срушити (се)

шћето – обилато

шегадура – пиљевина

шегат – резати пилом или тестером

шило – јужина

шкафа – судопера

шкафати се – покварити се (храна)

шкафетин – фиока

шкањ – клупа, столица

шкањат – заклати

шкарт – отпадак

шкавацјера – ђубровник

шкембав – кривоног, искривљен, наказан

шкерца – шала

шкицано – згужвано

шкицо – биједник

шкопа – врста игре карата

шкопица – ножић

шкудела – здјела

шкуреца – тама, мрачан простор

шкури – црнац

шкурибанда – мјесто за састанке забачена улица

шкуро – дрвено окно од прозора

шкуро – тамно

шолди – новци

шото воће – у пола гласа

шотокуцо – подмуклица

шпацакомин – оџачар

шпаг – џеп
шпаг – коноп
шпигете – пертле
шпијода – чиода
шпина – чесма
шпоркацун – прљава особа мушког рода
шпоркеца – прљавштина
шпорко – прљаво
шпоркуља – прљава особа женског рода
штерика – свијећа
штрига – видовита жена
штруца – векна или комад хлеба
штуфат – досадити
шуфит – поткровље
шугаман – пешкир
шупијоти – шупља тјестенина
тараца – тераса
тећа – шерпа
тинта – мастило којим се пише
тинтилин – кицош (у Дубровнику кућни дух)
тоћ – сос
тоћат – натапати
тондо – пун мјесец
трамонтана – јак вјетар који дува са свих страна
травеса – кецеља
трентуно – велики страх или неки други психички поремећај у вези са страхом
трешета – врста карташке игре
трипице – шкембићи
улигњи – лигње
умаћати – испрљати
управити – намјестити
ура – сат
ускарољат се – покварити се

устађунат се – уједначити се (за вријеме)

узмуфати се – покварити се, узвриштати се (храна)

вентулати – провјетравати

вешта – хаљина

вицкаст – неко ко прави необичне покрете тијелом, тугаљив

запатати – затворити прозоре

жбир – шпијун

жморфија – гримаса

жморфијати – правити гримасе

жвељарин – будилник

Извор:

Срђан Мусић: Романизми у северозападној Боки Которској, Београд, 1972.

Теа Мандић, IIIф

Мала изложба „Знака”

ЈЕЗИК... ОКО НАС

НЕИЗГОВОРЕНЕ РИЈЕЧИ

Мој трбух је тамница, тамница неизговорених ријечи. Гомила њих лежи ту и, независно од тога колико су дуго заборављене, оне ми и даље не дају мира.

Неријетко се питам како су доспјеле тамо. Сада знам и одговор: тамо доље, у тамници, живи страх. Он је кривац што моје ријечи завршавају тамо. Док путују ка мојим устима, страх протегне своју хитру руку, шчепа ријечи док су још у ждријелу и настани их доље. У грлу остаје само голема кнедла. Одабир ријечи које завршавају тамо врло је једноставан. Ако их изговорим, или ћу звучати исувише искрено, или арогантно, или ће одговор бити погрешан, те страх, да би ме поштедио срамоте или кајања, пригуши ријечи.

За неке ријечи жалим што су остале неизговорене. Нађе се тамо и понеко ,,волим те", неко ,,извини" или ,,хвала". Не знам зашто су се и оне нашле тамо. Можда није био прави тренутак или, пак, ја нијесам била сигурна у то што сам хтјела рећи.

С временом схватиш да те страх лаже. Лаже те да ће те послије бити стид, лаже те да није прави тренутак. А ти стојиш пред неким тако преварен, празних уста, док тај неко очекује барем нешто да кажеш. Муљајући сад тако већ празну чељуст, ти не можеш ни гласа да пустиш. И само нијемо стојиш, а ипак си нешто желио рећи.

Вољела бих да страх ишчезне и да више не морам одлагати ријечи. Тако би било лакше и мом саговорнику, да не мора тако нијему и ,,безрјечну" да ме гледа, а и мени самој, да не морам да осјећам горки укус празних, нијемих уста.

Мина Томашевић, Ie1

ГЛАСОВИ СУ КАО ЉУДИ: ФОНОЛОШКА ОКОЛИНА СВАКОМ ЈЕ СУСЈЕДСТВО, ПОД ЧИЈИМ СЕ УТИЦАЈЕМ НАЈЧЕШЋЕ МОРА МИЈЕЊАТИ

Ми, као људска бића, често имамо потребу да се уклопимо или прилагодимо околини, па понекад чак и да се у потпуности стопимо са њом. Слично се понашају и гласови.

Код гласовних алтернација, односно гласовних промјена, присутно је прилагођавање једног гласа оном гласу који га прати. Ту је једначење сугласника (по звучности или мјесту творбе), гдје се глас замјењује другим гласом како ријеч не би била сувише компликована или неприродна за изговор.

Овако је и у нашем окружењу. Примјећујемо људе који толико желе да се уклопе и, да не нарушавају „складну" околину, да се сасвим промијене у нешто што није ни налик особи која су.

Познате су нам и гласовне промјене у којима глас сасвим нестане како би помогао да ријеч изгледа смислено (непостојано а). Примјећујемо да су људи око нас, такође, склони овоме.

Често се дешава да се особа, у нади да неће сметати некоме другом или узнемирити га, у потпуности искључи и заћути, како не би рекла нешто погрешно, бесмислено.

Видимо да је фонолошки свијет заправо прилично сличан стварима са којима се сусрећемо свакодневно, дакле, није баш бесмислено поистовијетити га са реалним догађајима.

Аника Вујовић, IIф

ПОВОДОМ ЈЕДНОГ ПЛАКАТА

Корона, маске, дезинфекција… Свима нам је преко главе ових ријечи. Вријеме је пандемије, и слажем се да је потребно водити рачуна о себи и другима како би се све ово што прије завршило. С временом смо, ипак, престали да обраћамо пажњу на написе око нас.

COVID 19
PREVENCIJA
2 m
OBAVEZNO
DEZINFEKUJTE RUKE
OBAVEZNA
DISTANCA 2m
REDOVNO PERITE RUKE
SAPUNOM I VODOM
OBAVEZNO
NOŠENJE MASKE
IZBJEGAVAJTE
RUKOVANJE
IZBJEGAVAJTE
DODIRIVANJE LICA
IZBJEGAVAJTE BLIZAK KONTAKT
SA OSOBAMA KOJE IMAJU
SIMPTOME PREHLADE ILI GRIPA
IZBJEGAVAJTE
GRUPNA OKUPLJANJA
Gimnazija
Slobodan Škerović
Podgorica

Навикли смо да су на сваком бијелом, плавом или црвеном плакату исте поруке: „Држите дистанцу”, „Носите маске” и „Дезинфикујте руке”. Њихов циљ је да нас подсјете на поштовање правила, али је поред поруке битно и како је плакат написан, да нема граматичких и правописних грешака.

Сваког радног дана ученици и професори пролазе поред плаката из хола Гимназије „Слободан Шкеровић”:

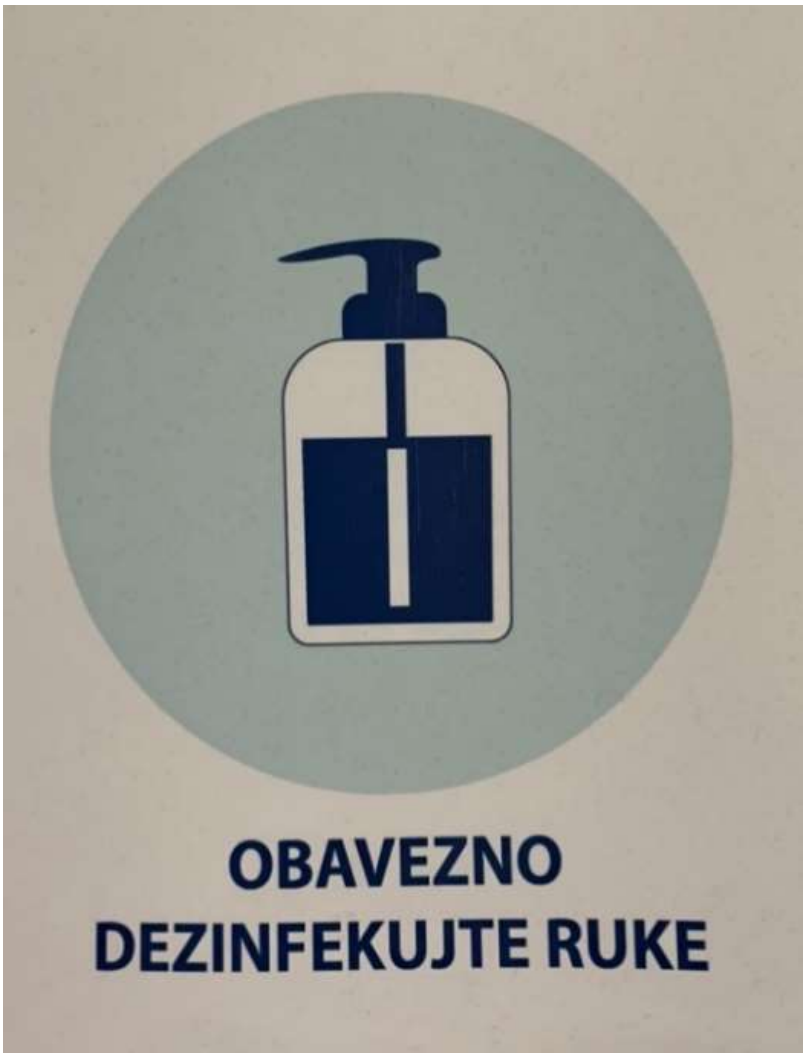

Важно упозорење и подсјећање или је престало да привлачи пажњу присутних, или је од постављања било само још једно у низу свих сличних које срећемо у различитим медијима. Ипак када се загледамо и размислимо морамо у помоћ позвати стручну литературу:

дезинфиковати – ослободити или очистити од заразних клица и материја, нпр. стан, одијело, ваздух, руке (Речник српскохрватскога књижевног језика, књига прва, А – Е, Нови Сад – Загреб, 1967)

Глагол „дезинфиковати" у другом лицу множине гласи „дезинфИкујте". Ово је мали, граматички, допринос гимназијалке-матуранткиње капмањи која се води како би се очувало здравље свих нас.

Соња Малишић, IVн

Мала изложба „Знака"

ЈЕЗИК И ДРУШТВЕНА СТВАРНОСТ: ПАНДЕМИЈА КОВИДА 19
(Марина Николић: Нове речи у српском јавном дискурсу као последица пандемије ковида 19, 2021. https://aseestant.ceon.rs)

Језик у стопу прати друштвене појаве и промјене, а пандемија коронавируса, која је довела до потпуне пометње у свијету, у језику је изазвала лексички прилив какав се деси једном у неколико деценија.

У скорије вријеме, осим проширивања лексичког инвентара због пандемија ковида 19, сличан догађај у нашем језику десио се након наглог техничког и технолошког равоја. Моја генерација није свједочила овом језичком догађају, јер смо ту лексику затекли као дио стандардног језика. Међутим, сада имамо прилику да будемо свједоци лексичког прилива проузрокованог пандемијом. Бројне новонастале ријечу, осим креативности, показују и ставове људи према актуелним догађајима. Оказионализам „стендап короничар" спада у ову групу новонасталих ријечи; односи се на љекаре, епидемиологе, вирусологе који се неодговорно понашају, или дају неозбиљне коментаре у вези са вирусом. Неки неологизми, као што су: „антикоронски", „посткоронски", „ковид тест", „коронаш" и др. вјероватно ће се задржати у нашем говору и након пандемије, због утицаја коронавируса, али и због тога што се често користе у штампи, на порталима и друштвеним мрежама. Са друге стране, неологизми „короманија", „карантинка", „трикини" и слично, користе се у мањој мјери и могуће да ће се потпуно изгубити из употребе. Већ поменута штампа, онлајн портали и канали, као и друштвене мреже, доприносе стварању нових сложеница, али утичу и на то да ли ће неки нелогизми постати дио нашег језичког фонда или ће, пак, нестати. Занимљиво је да је лексема „корона", која се понајвише користи, још раније постојала у САНУ рјечнику и имала бројна значења: круна, прстен око главе светаца, скуп свештеника одређеног црквеног подручја. Чак је и живот са коронавирусом добио нови назив – „нова реалност".

Наравно да је пандемија утицала на све језике у свијету, и настали су бројни глобализими: „ковид", „инфодемија" или „ковидиот". Социолонгвисти у посљедње вријеме имају пуне руке посла анализирајући утицај коронавируса на језик.

Филип Зејак, IVф

***

Свака друштвена промјена, сасвим природно, утиче на језик и огледа се у њему. Међутим, ове промјене најчешће нису нагле, нити су испрва очигледне. А како су промјене у свакодневици свих нас у претходне двије године по свему необичне, тако су и промјене у језику које је изазвала пандемија ковида 19, другачије од оних којима су свједочиле претходне генерације.

Посебно интересантан је управо „развојни пут" ријечи „корона", који је првобитно био само елемент јединствене лексеме „коронавирус", који смо интензивно користили прије него што смо добили стручни и званични назив САРС-КоВ-2, који никада није прихваћен у општој употреби. Затим се тај везани дио лексеме осамосталио у атрибутивној конструкцији – вирус корона, који смо почели да користимо умјесто правог медицинског назива болести. Потом је „корона" почела да гради везе са осталим самосталним лексемама као што је, на примјер, период, вријеме, идиот...

Кроз језик се у потпуности можемо упознати са актуелним ставовима људи у одређеном периоду, па чак и са неким зазорним односима према, на примјер, болестима. Тако смо у овој пандемији добили погрдан назив, и то извођењем суфиксом –ача, у ријечи „коронача". Тренутно су неки од најчешћих израза које чујемо око себе „ковид пропусница" или „ковид пасош". Лако је закључити шта се тренутно налази у жижи интересовања људи – пандемија је колико-толико попустила, и сада се много више размишља о могућностима путовања, и ноћним изласцима, који су нам били ускраћени у претходном периоду.

Заиста је невјероватно што имамо прилику да будемо свједоци овако наглих промјена у лексичком систему језика. Колико смо срећни или проклети, не могу да судим, али сам свјесна да присуствујем промјенама о којима ће тек бити ријечи у наредном периоду, и које ће можда једног дана бити тема нечијег писменог задатка, или научног рада.

Анастасија Мојашевић, IVф

***

„Лексема корона (лат. corona) забележена је у речнику САНУ у значењима: 1. а круна, венац као симбол власти достојанства и сл."

Сада схватам, достојанствено је уходала у наше животе, ударила ковидни печат, и објавила почетак режима „круна". Било је то давно, више се не сјећам ни годишњег доба, ни времена. Трагови тих почетака остали су заувијек забиљежени у имену болести коју овај вирус изазива – ковид 19.

Читајући овај научни рад, схватила сам да се наши уџбеници језика не зову случајно „Свијет језика". Тај свијет заиста постоји! О томе свједоче бројне синтагме, у већини случајева именичке. Тако увиђам да и у њему постоје органи власти – лингвистички редови који на својим засједањима све чешће дискутују о језичкој економији, лексичком приливу, лексичком инвентару, као и о фреквентности твореница.

У судовима се преговара ових дана о творбеном гнијезду, лексемама које крше норму, али и онима које опстају у систему. Ипак, највећи страх уноси лексичка периферија, која у посљедње вријеме себи даје превише за право и уноси немире. Под њеним утицајем, а у договору са инфодемијом, настао је велики број неологизама. Ипак, прави се разлика између глобализама и национализама, а да ли постоји реална језичка потреба за њима, остаће заувијек питање које нема тачног одговора.

Нијесу доктори једини који се хватају за главу, у ово несрећно доба вируса. Лингвисти, филолози и прагматичари имају пуне руке посла! Читајући рад, примјећујем ријечи у новом српском језику за које раније нијесам чула, а тренутно су популарне. Вјероватнно управо то оправдава постојање национализама. Да нова реалност није превише креативна, потврђује творбено гнијездо, као и, на примјер, лексема „изолационизам", која је постојала и прије режима „круна". Хомоним „карантинке", такође има два значења, но оба су настала током пандемије коронавируса, па тако разликујемо папуче и колаче настале од тренутно постојећих састојака у кући.

Ако до сада нијесте схватили разлику између лингвистике и филологије, молим вас да одустанете од свих даљих анализа језика. У свијету језика, а под диктатуром тренутне власти, јасно се прави ова разлика. Функционални стилови у којима наилазимо на неологизме, али и њихова творба, много говоре о онима који

их употребљавају. Примјера ради, навешћу ријеч „коронача" и њено погрдно значење.

Скидам капу ауторки рада на веома озбиљном приступу и анализи. Нас, ипак, срам било, што смо јој омогућили да га напише! Историја нашег језика није заслужила овакву тортуру дискурса. Глобализација ће нас сахранити!

Нађа Лаловић, IVф

Мала изложба „Знака"

***

Једна од првих дефиниција језика са којом се свако од нас срео тврди да је језик основно средство комуникације међу људима. Чак и када би се нашао неко ко се с тим не слаже, сматрам да би му било лако доказати да гријеши.

Поред аргумента да је језик поузданији од осталих видова комуникације, позвала бих се и на још један: начин на који нешто формулишемо понекад може бити од пресудног значаја када је у питању изражавање нашег истинског мишљења! На примјер, када би неко казао: „Није ни ова *куга* трагична", при чему се „куга" односи на вирус корона, јасно би било да је тој особи ковида преко главе, без обзира на остатак реченице!

Два примјера из рада Марине М. Николић која су, по мом мишљењу, најупечатљивија су „инфодемија" и „ковидиот". Сматрам да су то два примјера која савршено приказују став јавности према ситуацији. Нисам их случајно навела овим редом!

Сјетите се марта 2020. године – који год канал да укључите, које год новине да отворите, знало се да ће главна тема бити пандемија коронавируса. Није било битно хоће ли се говорити о симптомима заразе, броју „коронаша" и „карантинаца". Покренула се нова пандемија – пандемија информација!

Када је у питању лексема „ковидиот", која се одомаћила не само у нашем већ и у неким страним језицим, попут енглеског и француског, јасно је да она није настала на самом почетку пандемије, већ онда када је јавност почела да губи наду да ће свему ускоро доћи крај. Ова сложеница (ковид-идиот) односи се на свакога ко се не понаша мислећи на колектив, на онога ко своје понашање није прилагодио ситуацији у којој se налазимо. Врло симболично!

Морам признати да сам у марту 2020. године први пут чула за неке од израза који су дио наше лексике већ одавно. Један од примјера је израз „карантин'', за који сам мислила да је ријеч измишљена да би се убацила у сценарио неког америчког филма о зомби-апокалипси. Сада? Сада имам осјећај да ту лексему употребљавам у свакој трећој реченици.

Језик је жив систем – стално се мијења. Сигурно ће с временом неки од израза које сада користимо свакодневно просто изаћи из употребе. Неки ће опстати, увијек нас подсјећајући на овај период, док ће неки опстати само захваљујући нашем

присјећању. Ко зна, можда ћу за коронавирус (који већ сада зовем „корона") једнога дана говорити „непоменица".

Ена Беговић, IVф

***

Свима нам је већ познато да је језик основно средство за споразумијевање међу људима. Како су људи жива бића и стално се мијењају, тако се уз њих мијења и језик. Свака нова генерација са собом носи низ нових израза, ријечи и фраза. На примјер, појавом друштвених мрежа, појавили су се и нови изрази који их прате: лајковати, шеровати, твитовати...

Када је коронавирус узео маха, полако су се и разни новитети ширили уз њега. На самом почетку, било је недоумица у вези са новим вокабуларом који се ствара (а много их је чак и сада!). Прва недоумица била је везана за лексему „коронавирус" и то да ли би требало да се пише састављено или одвојено. Пошто се ради о породици вируса, пронашли смо одговор у медицинској терминологији – спојено се пишу називи група вируса: ретровируси и слично.

У научном раду Марине М. Николић, запале су ми за око ријечи „трикини" (односи се на бикини који има маску као трећи дио), „инфодемија" и „карантинка". Она ми је била посебно занимљива јер сам је досад тумачила искључиво као особу женског пола позитивну на корону, али ме изненадило њено значење везано за фризуру уобичајену за боравак у карантину. У свом окружењу често примјећујем и употребу придјева „корољав/а". Рекли бисмо, на примјер: „Дошла бих ти у госте, али сам короњава", што би значило заражена короном.

Настанак неологизама, њихову функцију, разлог и начин настанка можда би нам најбоље могла објаснити социјална лингвистика, уз помоћ дескриптивне.

Како се за ове двије године све у животу промијенило, природно је да се посљедице најбоље огледају у језику. Исто као што у савременом добу постоји много ријечи које се слабије користе иако су некад биле дио свакодневице, тако ће се у будућим генерацијама, вјероватно, изгубити неологизми које нам је донијела корона. Можда ће чак постати и архаизми!

Милица Станић, IVф

СТЕРЕОТИПИ – И КАКО СЕ НОСИТИ С ЊИМА

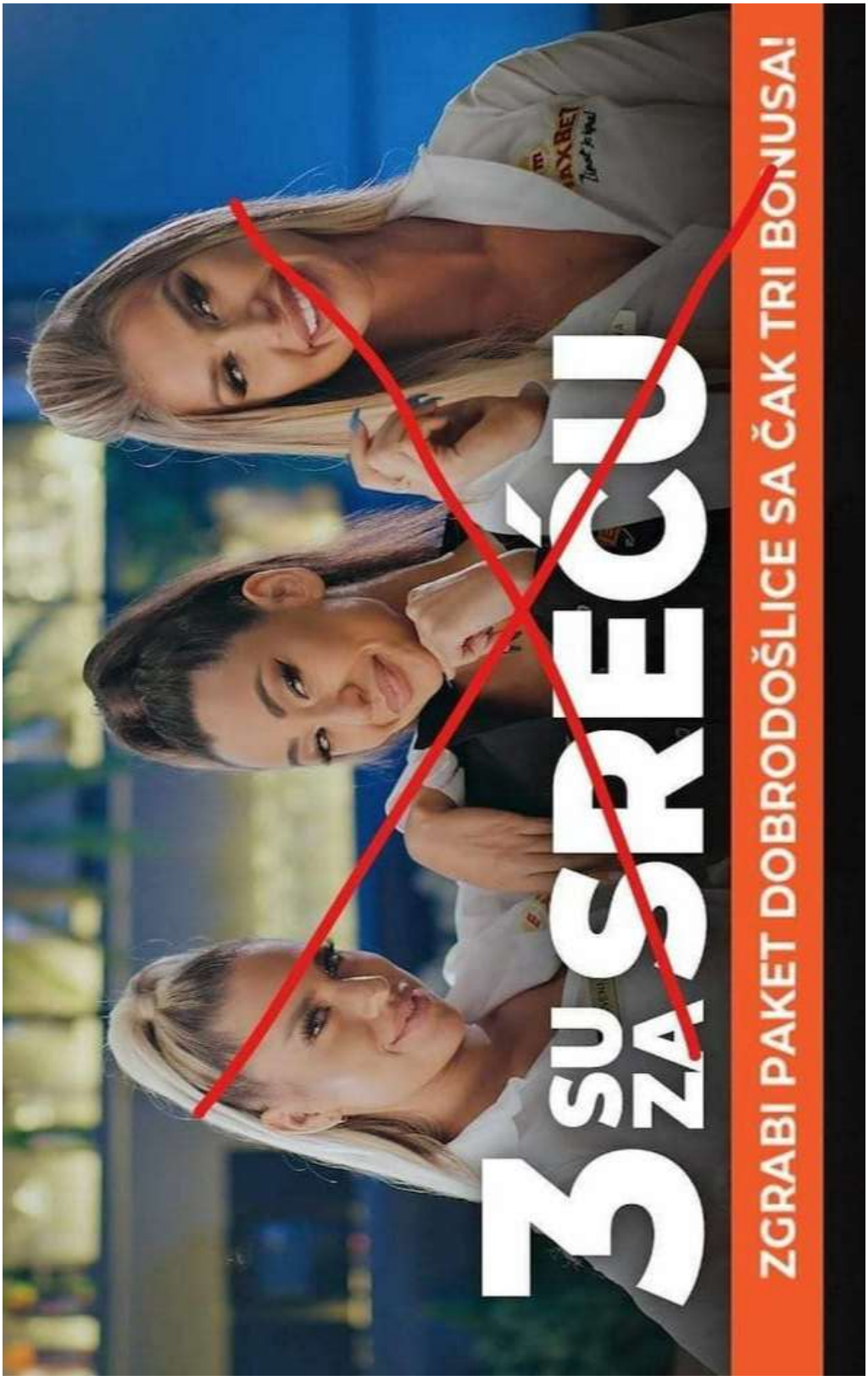

Нина Рачета, IIIф,
шк. 2020/21. г.

ЈЕЗИК КАО ЧУДО, ЈЕЗИК КАО ЧУДОВИШТЕ

НЕСАНИЦА ЈЕДНОГ ОБИЧНОГ ЧОВЈЕКА

Вријеме на часовницима спорије пролази током ноћи. Уморни су, изгледа. Желе да се заустави свијет, макар накратко. И жене и људи и часовници, и луди... И пјесници... Сви су уморни. Међу њима, разлике нема. Преживљавају исте, једноличне свакодневице. На крају животног вијека, оне их убију. Онда се роди ново дијете, купи нови, модернији часовник, створи нова шанса за лијечење још једног лудака, онда сви покушавају да постану пјесници, писци, и све дјелује као да опет постоји нада, као да ће нешто коначно промијенити свијет. Али, не... И они, као и њихови претходници улазе у вртлог живота у којем животаре све до судњег дана.

Него... Ноћ је. Казаљке се полако, непримјетно провлаче кроз мрак. Минути корачају тихо. Не буде оне који спокојно спавају, и не узнемиравају оне који будно размишљају. Одлуке... Неко вечерас доноси важне одлуке и вјероватно је зато будан. Сјутра ће их изговорити и након тога ће услиједити промјене за које наши вечерашњи мислиоци и даље нијесу сигурни да су спремни... Једна дјевојчица одлучила је да више није мала. Предаће се својој љубави. Неки дјечак разбиће оцу аутомобил... Ипак је тај човјек јуче опсовао његову мајку. Ударом чекића, виши судија изрећи ће доживотну казну жени која је удавила своје дијете. И они, и сви остали, вечерас траже праве ријечи за дјела која ће ујутру услиједити. Тек негдје пред зору, схватиће да им ријечи нијесу потребне.

Један минут већ је прескочио на сљедећу станицу. Два је послије поноћи, и још дуго – тридесет и четири минута. Море је мирно, као да и та бескрајно дубока тама жели да увуче мислиоца у своје тајне одаје. Све иде ка томе да ће овај човјек излудјети од сопствених мисли. Ћути... Ћути јер ноћ је, касно је, можда је сада два сата и тридесет и пет минута. Окренута је леђима. И ове ноћи бира да је окренут ка њој, као и свих протеклих година, које је, изгледа, убило вријеме. Не види јој лик, већ само мршаву десну руку наслоњену на десни кук. Види и онај прстен, види и наставља да гледа у њега.

Тешко му је. Сјети се бацача диска са поподневних вијести. Осјети како мислима нагриза своје срце, и како му тај бацач разноси раздробљене дјелове у неке недостижне предјеле васељене. Човјек жели да врисне, али није сам у соби. То не мијења чињеницу да вришти све у њему. Тридесет и девети је минут, још дуго неће

сванути. А и кад сване, питање је да ли ће му то савнуће донијети нешто више од досадашње истоће и крикова у њему. Како да јој каже, није знао... Не нашавши праве ријечи, не дочекавши зору, одлази. Не одлази на неко боље мјесто, ни некој другој жени, ни неком срећнијем браку. Само је одлучио да поздрави досадашњу несрећу и да да прилику новој.

На знање свима онима који су ове ноћи себе убиједили да више никада неће сванути... Свануло је. Казаљке на часовницима у истом темпу прелазе безброј пута пређене путање. Јутрос је није сачекала испијена шоља кафе и пепељара пуна цигарета на столу. Након пар дана, у поштанском сандучету пронашла је „Одлуку о разводу брака". Без питања, без договора, без поздрава, потписани документ послала је на назначену адресу.

Да ли смо нијеми пред собом или пред животом? Ко су они који се усуде да говоре, прихватајући ризик да себи могу гадно пресудити уколико мисли ваљано не вербализују? Језиком се служе само они најхрабрији... Некада његовим посредством стварају чуда, мада чешће буде страшна чудовиште у себи...

Нађа Лаловић, IVф

БРОД У БОЦИ

Језик је за пјесму

И за књигу.

Ројеви ријечи,

који миришу на цвијеће,

поеме исткане од

дјелића сјећања и околине.

Брод у боци на

дрвеној комоди.

Чудо, чајанка, чипка, читалац.

Страшан је језик, понекад превише причљив.

Незаинтересовани пролазник на улици

који жури негдје гдје и не жели да стигне.

Уплашено и васпитано дијете,

које ће постати добар чиновник.

Рекох, причљив је,

говори о порезима,

неријетко о политици,

нема за ким ни да чезне.

Чудовиште, читуља, човјечанство

Дарја Миљанић, IVф

ЈЕЗИК КАО ЧУДО – ЈЕЗИК КАО ЧУДОВИШТЕ

Кад госпођа Даловеј каже да ће цвијеће купити сама, за тим чином слиједе сусрети – у мислима ликова набијени носталгијом и дубоким незадовољствима и Вирџинија Вулф дозвољава себи да то иде у недоглед, стапа се са својом струјом свијести, која је по својој природи, баш као џепови пуни камења, вуче у брзу ријеку чији су таласи спремни да је растргну, дивљи и сложни као чопор вукова.

Тада чак и љепота књижевности и језика као дијела ње губи свој безвременски сјај. У том моменту, постоје само ријека и дављеница.

Осамдесет година касније, доказ о тој немилосрдној струји у виду умјетничког дјела изазива дивљење, али када је Вулф пишући постала једно са њом, било је јасно да је у себи већ мртва.

Теа Мандић, IVф

Мала изложба „Знака”

***

Боже, кад сам чула овај други дио наслова, нисам могла да не помислим на оно „У данашњем саставу ћу Вам описати свој зимски распуст", или још горе – „Свако има друга, па тако и ја", још замислите коју правописну грешку, ето, недвојбено – чудовиште. Мада, са тако стрмим почецима, неки су постали и врли писци, шта да кажем – чудни су путеви Господњи.

Елем, зауставите ме кад овако неповезано пишем (читај: и пишем и говорим), иако је ту свемогућност језика и најуочљивија.

Дискутабилна је та страна језика у улози чудовишта, али свакако постоји; а доцније се може прочитати и која последња ријеч, епитаф, исповијест, да би се доказало већ поменуто.

Не дирајте моје кругове, или *Штета, штета, прекасно*, за Архимеда и Бетовена су живи доказ те друге природе језика, с обзиром да су их те реченице испратиле у вјечна ловишта (заједно са дедом Ђорђа Балашевића). А да ли оне добијају на значају кад долазе из уста реномираних личности? Биће прилике и за дисертације о томе.

И за нас који немамо времена за губљење, језик нема лијеп карактер. Хоћу рећи, за нас који проучавамо „Александријски квартет", сат трећи. Мислим, тренутно је феноменално, али гледано на дуже стазе. Знате, домаћи чека, а наслагало се и кило судова, а и треба да смислим изговор зашто сам сваку другу реченицу из „Тврђаве" обојила разнобојним маркерима.

Не могу ни да заборавим Камијев увод: *Данас је умрла мама. Или можда јуче, не знам.* Разувјерава нас у дуалну природу језика као чуда и као чудовишта – и даје му неко треће лице – неутралности, једноличности, монотоније; сложићете се, свега што језик није. Језик као поприште несталног и примамљивог, чак и са облицима застрашујућег и оностраног, представља енигму. Да ли је неистражено есенцијално ружно? Ко зна.

Свакако, у прози и поезији, стиховима и слоговима, језик добија своју праву особеност и све своје епитете. Па и по теорији таласања, амбиваленција у комплексној сржи било ког језика, нешто је на чему се можемо захвалити најљепшим дјелима данашњице.

Нада А. Јовановић, IVф

***

„Jaoj... сад да могу да вратим вријеме свашта бих јој рекла" – чули сте, а сигурна сам, и изговорили ову реченицу више пута у свом животу. Али разочарађу вас. Човјек се увијек покаје за оно шта јесте рекао, а не оно за шта није. Када планемо у секунди, у стању смо да изговоримо којекакве чудовишне ријечи. Послије ћемо се извинити и искористити добро познати изговор „Нисам тако мислила, било је у афекту", океј, разумијем, свима се деси, али до кад ћемо тај „афекат" да користимо као оправдану дрскост, непромишљене ријечи, бијес и агресију.

Драгица Жугић, ванредни професор и декан на факултету. Једна од њених сутенткиња није била вољна да учествује у пројекту намијењеном свим студентима. Дошла је кући бијесна, разочарана, у проблему што нијесу сви студенти мотивисани. „Сад ћу заказати Zoom састанак са њом, има да ме чује." То је било све што је изговорила. Сестра и ја, у чуду што је видимо у таквом расположењу, једва смо дочекале да чујемо како ће да је „опере", међутим, то никад нисмо ни доживјеле. Нађулиле смо уши на врата собе, једва чекајући да чујемо дјелић драме. Можда нисмо добиле драму, али зато јесмо животну лекцију. Не каже се за џабе да лијепа ријеч и гвоздена врата отвара. Њен елоквентни приступ, без иједног императивног или повишеног тона, њена манипулативна суптилност, приступ који указује на једнакост саговорника, без глумљења ауторитета и супериорности – постигли су да разговор буде завршен у миру и слози, уз, наравно, и остварени циљ у вези с пројектом. Зар није овај начин једноставнији, мање стресан и напоран, за разлику од буђења могућег чудовишта у нама? Зашто ријечи, оружје за стварање умјетности, љепоте и за комуницирање, трошити на кварење и сопственог и туђег расположења? Зашто укаљати сопствени образ?

Ријечи које бирате, начин на који се изражавате, највише говори о вама и вашем карктеру, васпитању и образовном нивоу. Не свађајте се, прочитајте књигу, напишите пјесму, есеј, бајку о томе шта вас је узнемирило или изреволтирало. Или, једноставно, одаберите ријечи, обуздајте потенијално буђење чудовишта. Креирајте своје суптилно чудовиште. Само пазите да то не пређе у пасивну агресију! Па и да прерасте у њу, макар нико не може да вас осуди због непријатних ријечи. Вјерујем да сте се у моменту прије изговарања поједине ријечи већ унапријед

покајали. Зато је важно пронаћи границу, знати кад да станете, запитати се шта добијате (губите) тиме.

„Благо темпераментним људима, они много лакше пролазе у животу и добијају оно шта желе." Морамо разликовати темперамент од некултуре и неваспитања. Истина је да темпераментнији од нас буду доминантнији, али то није ријеч на коју се мисли у горепоменутој реченици. Сматрам да нас темперамент може негдје догурати, али агресивност – никако. Они чак и горе прођу. Јер само ако знате кад треба да прећутите, ви сте аутоматски постигли нешто.

А баш јер овако моћна и лијепа ствар зна да буде чудовиште, и јесте *чудо*. И то нас доводи до тога да језик никада није ни требало да буде чудовишан, већ су људи, корисници језика, такви.

Зара Жугић, IVф

***

Дозволите да вам се представим. Моје име је Језик. Вјероватно сте ме досад сви већ упознали, јер постојим колико и човјечанство. Мој развој је текао упоредо са развојем човјека. Он, мој најбољи пријатељ, друштвено биће од рођења, као такав не би могао опстати без мене. У почетку сам му био потребан из једноставног разлога – за преживљавање. Тад се десио наш први сусрет и све до данас опстајемо и развијамо се заједно. Иако сам већ јако стар, из дана у дан се мијењам. За већину људи, на први поглед можда представљам један непрегледан, мистериозан свијет пун норми, структура, функција, раслојавања. Али када полако почну да откривају слој по слој, заволе ме и пожеле да ме још више упознају.

Човјек је увијек тежио да успостави коминикацију са људима и ја сам му, као пријатељ, то и омогућио. Зато је моја основна функција – комиуникативна. У свијету имам репутацију најсавршенијег средства споразумијевања. Уложио сам велики труд и рад да бих је остварио. Човјек воли да проводи вријеме са мном јер представљам израз његове културе, идентитета. У мени је сачувана цијела историја, читав живот, развој једног народа. Волим да путујем и широм свијета остављам свој траг. Са мном се никада нећете осјећати усамљено, јер све док сам са

вама, другима саопштавате да припадате одређеној говорној групи. Наравно, да би лакше размјењивао информације, човјек треба да зна како да ме користи и функционише са мном. Код који шаље пошиљалац, један представник одређеног говорног подручја, треба несметано да дође до прималаца поруке, који ће је без потешкоћа дешифровати. Човјек свјесно управља мноме и свако ме употребљава на свој начин. Зато сам и сачињен од толико слојева. На мој раст и развој највише утичу млади људи који ме обогаћују, из дана у дан, новим ријечима које улазе у омладински жаргон. За разлику од њих, некада ме старије генерације желе успорити употребом архаизама, који младим говорницима дјелимично бивају познати. Када дође до тога, једна страна не разумије у потпуности ону другу.

Видите, иако сам створен да служим као средство за споразумијевање, понекад изазовем и неспоразум. Тада почињем да мислим о томе да ли уопште заслужујем репутацију коју имам. Да ли ријеч *савршено* треба да стоји уз мене? Човјек и ја ћемо се слагати све док он има способност да разумије примљену поруку. Уколико не, у центру проблема нашег пријатељства ће се наћи погрешно тумачење поруке, превише информација, шум у комуникационом каналу који спречава споразумијевање или порука која није добро пренијета... Кад смо већ код тога, допустите да вам испричам једну причу... када сам издао човјека.

Легенда каже да је некада давно један човјек био осуђен на смрт. Он је сматрао да је одлука неправедна, те је тражио од краља да га помилује. Након што је краљ чуо његову причу, донио је коначну пресуду. Писару је саопштио да пренесе пороти поруку: „Убити га не**,** пустити га!" Међутим, писар је ставио зарез на погрешно мјесто, па је пороти прочитана порука: „Убити га**,** не пустити га!"

Само због те једне грешке, човјек је изгубио живот... Нисам знао да могу да нанесем толико боли и патње. Постао сам средство које сијече јаче од оружја. У том тренутку сам преиспитивао своје постојање и двије ријечи (*савршено средство*) које већ дуго година красе моје име. Ипак, кад се као кроз времеплов вратим на прве године свога постојања па све до данас и видим колико сам допринио да свијет у којем живимо учиним бољим мјестом, самопоуздање ми се хитрим корацима врати. Можда сам ипак веће чудо него чудовиште, зар не?

СРЦЕ И ДУША, РАЗБОРИТОСТ И МИШЉЕЊЕ ДРУШТВА НАЛАЗЕ СЕ У ЗАКОНИМА

ЦИЦЕРОН

Марко Тулије Цицерон (106–43. пр. н. е.) рођен је у Арпину, потицао је из витешког реда (ordo equestris). Био је један од најумнијих и најсвестранијих Римљана –филозоф, адвокат, државник, књижевник и бесједник. У римском друштву био је скоројевић (homo novus), који је својим трудом успио да дође до највиших магистратура за вријеме Републике (квестор, едил, претор и конзул). Добио је почасну титулу отац отаџбине (pater patriae), када је 63. г. пр. н. е. као конзул сузбио Катилинин покрет. Његову умјешност и упорност потврђује чињеница да је сваку службу добијао са најмањим бројем прописаних година (suo anno).

Цицеронова бесједничка слава надмашила је Катонову, који је одржао неколико десетина говора више него Цицерон, а његова проза остала је вјековима узор за европске књижевнике. До данас је сачувана Цицеронова богата кореспонденција, која броји близу девет стотина писама. Иако је велики дио писама изгубљен, сачуване су збирке: Писма пријатељима, Атику, Брату Квинту, Бруту. Наиме, Цицерон није имао намјеру да објави своју кореспонденцију, већ је желио да његова писма и писма његових пријатеља носе лични печат. Први Цицеронов говор За Квинктија многи историчари књижевности оцјењују као почетак златног вијека римске књижевности, односно вијека класичне латинске прозе.

Образовање је Цицерон стекао у Риму, гдје је имао прилику да слуша најумније политичаре, правнике, реторе, бесједнике и филозофе (правника Муција Сцеволу, историчара Диодота, академичара Филона из Ларисе, филозофа Фајдра) и на грчком Истоку (Атини, Родосу). Склоност ка теоретисању и размишљању стекао је у младости током школовања. Колико се дивио дјелима хеленских писаца, толико је уживао слушајући најистакнутије хеленске учитеље (филозофе и реторе) свога

времена. Цицеронова филозофија сматра се еклектичком, с обзиром на то да није био представник ниједне одређене филозофске школе. С једне стране, под утицајем млађих академичара, приклонио се скептицизму и еклектицизму, а са друге, био је одушевљен етичким учењем стоичара. По угледу на Платона, написао је спис О држави (фрагментарно сачуван), у којем расправља о идеалном државном уређењу. „Цицеронов рад у области филозофије треба посматрати пре свега са гледишта филологије и историје књижевности, иако је улога Цицерона као посредника грчке мисли у Риму значајна и обележена извесном римском оригиналношћу и самосталношћу" (Будимир и Флашар, 1978, стр. 259).

У Риму је упознао и Тита Помпонија Атика, који ће му до краја живота остати највјернији пријатељ и који се побринуо да Цицеронова кореспонденција буде објављена. Цицерон је већ у раној младости започео свој књижевни рад. Писао је пјесме и преводио је дјела грчких писаца. Најзрелијим плодовима римске умјетничке прозе сматрају се есеји О старости, О пријатељству, Парадаокси стоичара, као и спис О утјеси. Цицерон је, такође, опјевао свој конзулат у спјеву О свом конзулату.

Највише се прославио својим бесједама, које је држао на суду, по скупштинама и сенатским сједницама. Познато је да је своје бесједе, већином исправљане и прерађене, објављивао. Саставио је око стотину бесједа, од којих је сачувано педесет осам. Неке од његових бесједа су: Против Вера, Против Катилине, За Милона, По повратку у Сенату, О својој кући, За Целија, За Клуенција. Како истиче професор Будимир: „Садржина појединих говора може се правилно оцјенити само у контексту римских политичких прилика и Цицероновог политичког и адвокатског ангажмана" (idem). У бесједништву је надмашио чувеног Квинта Хортенсија Хортала и оправдано стекао славу првог римског бесједника. Године тешких сукоба и политичких борби унутар Републике у великој мјери су се одразиле на Цицеронов живот и стваралаштво. Суочен са великом опасношћу по опстанак Републике, 5. децембра 63. г. пр. н. е. Цицерон је погубио Катилинине присталице, на основу диктаторског права које је имао као конзул. Политичке прилике се мијењају, 60. г.

пр. н. е. основан је трујумвират Цезар, Помпеј, Крас, који је склопљен како би се супротставио Сенату. Цицерон одбија да се придружи тријумвирату и сљедеће двије године одлази у прогонство у Солун и Драч. По повратку у Рим пише знаменита дјела: О бесједнику, О држави и О законима. Као опозиционар придружује се сенаторима који су устали против Цезара, али убрзо схвата колика је његова стварна моћ и утицај у римској држави. Током политичких превирања и сукоба између Цезара и Помпеја, Цицерон се показао као колебљив и недосљедан. Послије Цезарове побједе код Фарсала (48. г. пр. н. е.) повлачи се са политичке позорнице (у овом периоду одржао је свега неколико бесједа) и окреће се књижевности и филозофији. Најзначајније филозофске расправе из тог периода су: О највећем добру и највећем злу, Расправа о академској филозофији, Разговори у Тускулу, Катон старији или О старости, Лелије или О пријатељству, О дужностима.

Његовој одлуци да се повуче и посвети књижевности и филозофији у великој мјери допринијели су интимни, породични проблеми. Мирним и повученим животом, далеко од политичке позорнице, Цицерон је живио неколико година. Нови замах у политичкој каријери остварио је послије Цезарове смрти. Привржен идеалима републике, наступа као гласан, непоколебљив противник Марка Антонија и саставља Филипике (по угледу на Демостенове говоре против Филипа Македонског). Као у вријеме првог тријумвирата и сукоба између Цезара и Помпеја, славни бесједник је потврдио колебљивост и одсуство политичке далековидости. Пошто је 43. г. пр. н. е. склопљен други тријумвират Антоније, Октавијан и Лепид, Цицерон је проскрибован. Како свједочи Плутарх, одрубљена му је глава, а по Антонијевом наређењу и руке којима је написао Филипике.

Литература: Будимир М. и Флашар М. (1978). Преглед римске књижевности (De auctoribus Romanis). Београд: Научна књига.

LEGES

Lex enim est vinculum dignitatis, qua fruimur in re publica. Lex quoque fundamentum libertatis, fons aequitatis est. Mens, et animus, et consilium, et sententia civitatis posita est in legibus. Ut corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege, suis partibus, ut nervis ac sanguine et membris, uti non potest. Legum ministri, magistratus: legum interpretes, iudices : legum denique idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus.

ЗАКОНИ

Наиме, закон је нит достојанства које уживамо у држави. Закон је такође темељ слободе, извор једнакости. Срце и душа, разборитост и мишљење друштва налазе се у законима. Као што наша тијела без ума не могу да се служе својим дјеловима: снагом, крвљу и удовима, тако ни друштво без закона. Слуге закона су државни чиновници, тумачи закона су суци; најзад, сви смо слуге закона зато да можемо бити слободни.

Prema Ciceronu (M. T. Cicero, *Pro A. Cluentio oratio*, cc. 52–54)

Превод: Нејра Турусковић, Јана Раичевић, Вјера Булатовић, IIIф

ИЗ БЛОКА ЗА ЦРТАЊЕ

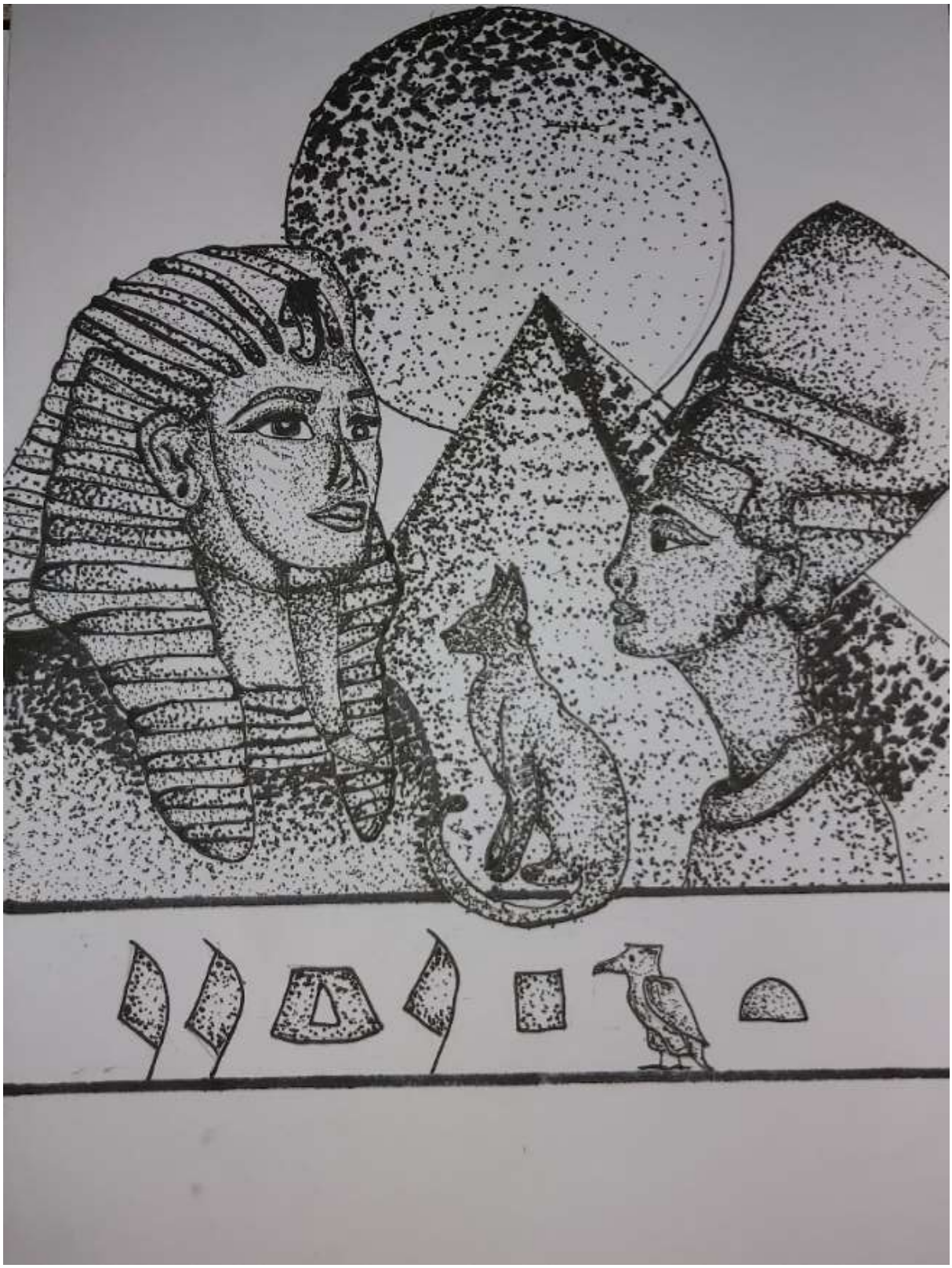

Ксенија Бабовић, IIф

THE ART OF LANGUAGE

All of my life you've been around me
You do not have a voice
Yet through other people i heed thee
I read your symbols, you aren't just a noise

You exist in many different forms
Some of those I already comprehend
Choosing a favourite would leave me torn
All of them i shall equally defend

You hide many past memories
You continue to persist and evolve
As long as people write stories
That many will study and adore

Some might not notice your beauty
Your importance, how you connect us all
I will paint your portrait, it is my duty
To show the world your gallery on a wall

УМЈЕТНОСТ ЈЕЗИКА

Цијелог свог живота ти си око мене

Премда немаш свога гласа

Али кроз друге људе ја видим тебе

Читам твоје симболе, ниси само бука

Постојиш у многим варијантама

Неке од тих ја разумијем

Одабрати најбољу могу само потешкоћама

Сваку од њих ћу подједнако да поштујем

Ти кријеш многа древна сјећања

Ти си истрајан и напредан

Све док људи буду писали

Ти ћеш бити учен и обожаван

Неки неће видјети љепоту твоју

Твој значај, како нас уједињујеш

Твој портрет ја сликаћу, своју дужност испунићу

Показаћу свијету како нас обједињујеш

Тамара Андрић, IIф

ИЗ РИЗНИЦЕ ПОДГОРИЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ

ОДСУСТВО СВИЈЕСТИ О ВЛАСТИТОМ ПОСТОЈАЊУ У КАФКИНИМ ДЈЕЛИМА „ПРОЦЕС" И „ПРЕОБРАЖАЈ"

И Грегор Самса (главни лик Кафкине приповијетке „Преображај") и Јозеф К. (главни лик Кафкиног романа „Процес") бивају оно што је људима немогуће у дословном значењу: постају љуштура, у којој ће се касније, као учаурена мисао, развити Ахмед Нурудин и Григорије Зидар. Побуна која је својеврсна терапија немоћи код њих је само заметак – и тиме нијесу мање немоћни.[2] Тоталитарно друштво у Кафкином умјетничком дјелу гњечи човјека-бубу а тиме и посебност личности као такве.

У систему у којем је институција сама себи сврха не чуди апокалиптична јаловост свеколиког друштва. Кафка из реда у ред, у „Процесу", развија специфичну клаустрофобију. Све је град – бетон, прљаве радничке четврти у којима нема дрвећа ни траве. Природа је протјерана из суморног свијета у којем живе људи у Кафкиној прози, човјек је обезљуђен у средини коју је сам произвео. Слободан Томовић подсјећа на то да у Кафкином „Процесу" „све припада суду". У тој општој припадности губи се свијест о слободи као припадности себе самог себи самом (мишљење као самосвјесност једно је са слободом). Парадоксалност је у сљедећем: што је више судова – мање је слободе.

Јозеф К. ступа у храм-катедралу као у музеј, у гробницу културе. Црква лишена Бога иста је као и суд лишен Правде. Суд задржава атрибуте казне и процеса, а тиме и своју привидну институционалност; као што и Црква задржава храм, али не задржава Бога у себи, Бога који је у том случају „мртав", „прогнан", без своје суштине. Црква постаје празна и мртва институција, маузолеј страха и сабласти, дворана сјенки у којој је некад обитавао Бог, тек меморијални комплекс, гробље. К. осјећа атеизам (не и невјеровање), али то не бива слободом свог личног опредјељења. Бива принуђен на чисти атеизам равнодушности, на потпуну стерилност. У том погледу, К. је савршени атеиста, што се са психолошког становишта лако можемо негирати. Атеисти су, каже Сартр у „Ријечима", они људи

[2] „Гурам прст у постојање, воња на ништавило. Гдје сам?" – питао се Кјеркегор. Човјек је, према Камију, „странац који ни сам себе не препознаје".

који непрекидно говоре о Богу и његовом „непостојању". Теисти су често равнодушнији према Богу од заклетих атеиста – теизам прелази у антитеизам као вид коначне побуне. Немоћни за антитеизам, Кафкини ликови су немоћни и за побуну.

Промјене у кретању Кафкиних ликова бивају увијек „на горе" – како то наглашава Иво Рунтиић у свом раду „Човјек и строј у Кафке", објављеном у загребачком часопису „Република". Грегор Самса, посебни чиновник, постаје буба која не осјећа ужас, већ нелагоду. Према Рунтићу, Самсин живот је и прије преображаја у бубу живот бубе, тако да његов физички преображај на семантичком плану није нека новина. У новом обличју, Самса је и човјек и животиња. Јозеф К., чиновник једне велике банке, бива судски случај, биографија коју поништава бирократија, постаје свој несхватљиви злочин и злочин постаје К-ово постојање. И, то је већ уочљива промјена, цркава као пас. Човјек је у Кафкином дјелу, „немогућност по себи" (Рунтић), кретање од разумног бића према животињи. Кафкини ликови су, у својем биологисању, помало општи. У биолошком окружењу у којем бивствују, боље рећи, у којем има Кафкиних ликова, мишљење је тек „орган" који је својеврсни непоредак и у својеврсном раскораку у односу на остале органе и функције. Притом, треба под мишљењем схватити и свијест о себи, односно мишљење као типично људску категорију.[3]

Јозеф К. и Грегор Самса немају свијест о властитом постојању. У грађењу ових, и не само ових Кафкиних ликова нема психологичности нити смисленог повезивања уопште. Повезивање узрока и посљедица у Кафкиним дјелима виси у времену и простору. Отуда Јозеф К., Грегор Самса у Кафкиним дјелима нијесу у могућности да размишљају на смислен начин, те се не може очекивати њихова способност за психологичност, филозофичност, религиозност. Постојање Јозефа К. и Грегора Самсе налази се у распону између два поимања стварности: стварности као сплета замршених околности којима се придодају метафизичка својства а која

[3] Мишљење као општост своју функционалност шири и изван људског чопора, те, тако мисле и осјећају, уз одређени проценат интелигенције, и антропоидни мајмуни, па и пси и мачке (иако се њихово мишљење приближава простом опажању). Памћење, исто тако, није типично људска категорија. „Памти као пас" – већ ово сликовито поређење као да сугерише да је памћење своје савршенство облика достигло већ у псећој врсти. Пас тако, бар памћењем, у односу на човјека постаје виша категорија. Комуникација није само својство људи и није директан производ мишљења – свијести (мада се њено развиће, онтогенеза овим не негира), јер је комуникација својство, између осталог, и пчела и делфина.

је у процесу непрекидног осмишљавања и стварности као најобичније једноставности, као vis vitalisa у којем мишљење постоји тек као хемијски процес.

У односу на остала бића, хуманистичке науке човјека уздижу као хомо сапиенса, пруденса, сумболикуса, луденса, адоранса – ријечју, као биће осмишљавања, мишљења и самосвијести. Односно, као биће које се, будући обдарено оним што остала бића немају, својом множином добара помјера за степеник више у порцесу еволуције. Мишљење је, дакле, оно што има човјек а нема крава (бар не у тој мјери), али крава опет има рогове. Човјека је могуће софизмом мизантропије изједначити са стоком. „Помешах се са стоком неразумном" (Свети Сава). Учинио се Кафкин човјек горим од стоке. Одузимајући му мишљење, односно свијест, одузима му се равнотежа – и човјек постаје љуштура, постаје Грегор Самса. Са становишта атеистичког егзистенцијализма, Сартр налази да су љуштуљари најсупротнији човјеку, или барем једној „хуманистичкој" визији човјека. Кафкин Самса мијења своју природу и суштину. Исто се дешава и Јозефу К. Сам процес К-овог убијања је процес убијања зглавкара. Живот се обезвређује убијањем божанског лика човјековог, самим тим губи се и индивидуалност.

У Кафкином „Процесу" је урушена индивидуалност свих, а посебно жена. Лени, дјевојка која ради код К-овог адвоката, показује одређене симпатије према К-у. Од адвоката касније дознајемо да је Лени таква: „...та њена настраност да већину оптуженика сматра лијепим". Шта је на злочинцима привлачно, они као такви или њихов злочин? Настрана заљубљеност коју поједини обични људи у закону, који живе у растегнутој слободи, слободи на метре, осјећају према људима који се одричу устајале, демагошке, развучене слободе, за један тренутак апсолутне слободе, за злочин – заљубљеност је у злочин као слободу, у сам злочин.

Јозеф К-а је у другој врсти злочина. Бира апсолутни чин: ставља на папир читав свој живот. Он открива ту и тамо погрешке којих може да се сјети, али се ниједна од њих не издваја. У својој безначајности, оне су општељудске. Без претензије да директно мијешамо мисао Августина Ипонског и кривицу Јозефа К., у вези са овим Кафкиним ликом подразумјевамо општу кривицу, кривицу као његову „другу природу", као њега самог, а не као неко засебно дјело или поступак. Подстакнути Августином, разликујемо двије кривице: прародитељски, односно, општи гријех и засебну, личну кривицу. Августин по многима запада у крајност тврдећи да општа кривица (личносна кривица) одузима човјеку опште добро, те да

је он, фактички, увијек крив, да само снисхођењем бива способан, не да чини добро, већ да се држи видљивог и датог закона (civilis iustitia). Узећемо примјер краве у кланици. У чему је кривица те краве коју је потребно да прикољу да би од ње добили шницле? Њена кривица је, већ се слути, у томе што је крава. И ово не допушта никакву апологију. Ако се негира кривица – негира се и личност. Управо зато се пред паралелним судом у „Процесу" немогуће оправдати и потпуно ослобођење не постоји. К. постаје утјеловљење кривице, она је уобличавање његове личности.

Одсуство сваке видљиве и могућне активности и губитак жеље да мијења ствари, Јозефа К. одводи у физичку смрт. Његова смрт је формалне природе. Он је ослобођен, иако окривљен, али му је слобода непотребна. Заправо, он нема гдје да побјегне. Не предузима ништа, јер зна да не може умаћи – зато што је пред њим хиљаду неодређених могућности и ниједна од њих није стварно могућа. Може се побјећи било гдје, и нема ништа ужасније од тога „било гдје". Апсурдно је што ће Буриданов магарац црknути од глади ако се пред њега поставе тек два пласта сијена.

Да ли у посљедњим секвенцама романа Јозеф К. развија самосвијест? Мислим да не. То би било оно што би Кафкино дјело учинило донекле оптимистичним и тиме га вратило из посебности у колективност виђеног у књижевној традицији, обезобличило га. Тиме што схвата да умире као пас, К. не досеже самосвијест, него осјећа да губи своје лажно достојанство – достојанство које није имао, но до кога је толико држао, достојанство због којег је на првој сесији суда говорио са онолико подозрења и ироније. Оно што послије свега остаје од К-а је душа која је била стид.

Јозеф К. ће своје џелате одвести заобилазним путем, да би избјегао чувару реда. Њега ће положити на камен, као на неки старозавјетни жртвеник, и он се неће опирати. У њему нема много наде, гледаће у неког човјека на освијетљеном прозору, у даљини. Можда тако изгледа Бог. К. би требло да буде Исак који треба да буде заклан. Ко ножем потегне, не задобија Исака, како тврди Кјеркегор, већ га неповратно губи. Успостављање природности у границама митског условљава апсурд, јер митско почива на концепту негације очекиваног: кад би Авраму било доиста допуштено да убије Исака, то не би био мит већ обичан догађај. Кафкин Исак неће дочекати да Бог викне Авраму: Стани! Биће заклан као јагње, а умријеће као пас. У тој природности, у том логичком слиједу догађаја пројављује се бесмисао бивствовања човјека у Кафкиним дјелу, човјека несвјесног властитог постојања.

Свођење истински сложених ситуација на једноставне карактеристика је Кафкиног стила приповиједања. Кафкин књижевни израз је једноставан и у лингвистичкој равни. У својеврсном свођењу сложеног на једноставно могуће је тражити кључ за разумијевање басне / антибасне у Кафкиној умјетничкој прози. Кад животиње бивају додатно осмишљене, односно кад се њима као једноставним субјектима придодају атрибути сложености, настаје басна, а кад се човјек као субјекат сложенији од животиње сведе на једноставни субјекат, замјеном предзнака просто/сложено, настаје антибасна. Може се говорити и о односу Кафкине умјетничке прозе према бајци. Кафкина приповијетка „Преображај" има карактеристике бајке, али није бајка. У њој се Грегор Самса из бубе не враћа у човјека. Кафкино дјело помоћу надстварних визуелних слика говори о стварности.

Андре Жид, који је својевремено приредио и једну позоришну адаптацију Кафкиног „Процеса", питао се зашто та књига буди у њему страховити осјећај нелагодности. У Жидовом случају можемо нагађати, али Кафкин „Процес" је случај свјетског страха. Патња као дрво познања добра и зла у Кафкином дјелу се испољава у контексту, њено изричито спомињање избјегава се као мртвачки сандук у Фокнеровом роману „Док лежах на самрти". Ковчег се ипак на једном мјесту визуелно приказује. Кафка ће „визуализовати" патњу тако што заобилажењем предочава.[4]

Лако се може десити да постанемо заробљеници устаљених, природних форми и да, док тумачимо Кафкино дјело, остале категорије тешко разумијевамо. Уљуљкани у лажни осјећај сигурности, можемо закључити да је то што се догађа људима у Кафкиној прози оно што им се не догађа у стварности: људи не постају тек тако бубе и не бивају тек тако осуђени на смрт. То, напросто, није она логика коју признајемо, није то природно, такве се ствари не дешавају у нормалном свијету. Али, зар се у нормалном свијету људи спаљују у високонапонским пећима, зар се туширају гасовитим арсеном, зар се „од њихових костију прави ђубриво, од

[4] Савремена књижевност све више заузима становиште да је намјерно заобилажење описивања патње у психолошком смислу, не и укидање свијести о њој, нешто у толикој мјери свакодневно да она постаје подразумијевана. Патња је итекако мјеродавна за сав живи свијет, она успијева да досегне неопходност смисла. Истраживања су показала да пате и биљке усљед недовољне количине свјетла или воде. У својој општости, патња је биолошка, то јест физиолошка.

коже ташне, новчаници и абажури, од косе мадраци и јастуци" (Данило Киш)? Историја је, на крају, изгубила способност да збуњује.

Кафкино дјело је прећутна филозофија апсурда.

Владимир Вујошевић, IIIд,
школска 2003/04. година

Мала изложба „Знака"

Мала изложба „Знака”

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISSN 1800-5438 = Znak
COBISS.CG-ID 18777360